

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra rusistiky a lingvodidaktiky

RIGORÓZNÍ PRÁCE

Obraz Ruska v učebních souborech pro výuku ruštiny na středních školách a jeho reflexe žáky

The Representation of Russia in Teaching Sets for Teaching Russian at Secondary Schools and Students' Reflection

Mgr. Kristýna Bejlková

Vedoucí práce: PhDr. Lenka Rozboudová, PhD.
Studijní program: Učitelství pro střední školy
Studijní obor: Učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů pro základní školy a střední školy český jazyk — ruský jazyk

2021

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra rusistiky a lingvodidaktiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Obraz Ruska v učebních souborech pro výuku ruštiny na středních
školách a jeho reflexe žáky**

**The Representation of Russia in Teaching Sets for Teaching Russian
at Secondary Schools and Students' Reflection**

Bc. Kristýna Bejlková

Vedoucí práce: PhDr. Lenka Rozboudová, PhD.
Studijní program: Učitelství pro střední školy
Studijní obor: Učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů pro základní školy a střední školy
český jazyk — ruský jazyk

Odevzdáním této diplomové práce na téma *Obraz Ruska v učebních souborech pro výuku ruštiny na středních školách a jeho reflexe žáky* potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucí práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

9. dubna 2021 v Praze

Mé poděkování patří vedoucí práce za trpělivost, vstřícnost a pravidelné konzultace, dále potom rodině a přátelům za jejich podporu.

ABSTRAKT

Tato diplomová práce pojednává o prezentování ruské kultury a reálií v učebních souborech určených pro výuku ruského jazyka na českých středních školách. Teoretická část práce se zabývá postavením ruského jazyka ve světě a historií jeho výuky v České republice, uvádí kurikulární dokumenty. Prostor je zde věnován také významu učebního souboru v procesu učení se cizímu jazyku a uvádí současné učebnice ruštiny, které zkoumá z pohledu výuky reálií a nabývání komunikační kompetence. Praktická část práce analyzuje učební soubory *Радыга по-новому*, *Снова Класс!* a *Твой шанс* a nabízí kompletní přehled zastoupení reálií v učebnicích. Hlavním cílem této práce je srovnat obraz Ruské federace ve zvolených učebních souborech se skutečnými znalostmi žáků středních škol. Provedený výzkum ukazuje, že znalosti žáků se výrazně neliší v rámci jednotlivých druhů středních škol ani užívaných učebních souborů. Převážně z většiny dotázaní uvedli, že jejich učební soubor poskytuje dostatek informací týkající se reálií, avšak i přes tento fakt jejich znalosti nejsou velké. Dále bylo zjištěno, že kromě učebních souborů výrazně ovlivňují žáky také mezipředmětové vztahy, stereotypy všeobecně rozšířené v české společnosti a činnosti spojené s jejich volnočasovými aktivitami.

KLÍČOVÁ SLOVA

Rusko, reálie, kultura, výuka ruštiny, učebnice pro výuku ruského jazyka

ABSTRACT

This diploma thesis deals with presentation of russian culture, life and institutions in teaching sets for teaching russian at czech high schools. The theoretical part of the thesis focuses on the role of russian language in the contemporary world and the history of teaching russian in the Czech republic, presents Curricular documents. The thesis also deals with the meaning of a teaching set during learning language and present teaching sets for teaching russian, which were analyzed as an instrument for teaching culture and acquiring of communication skills. The practical part of this thesis analyses the teaching files *Радуга новому*, *Снова Класс!* and *Твой шанс* and offers the complete summary of representation of russian culture in these teaching sets. The main aim of this thesis is to compare the image of Russian Federation in selected teaching sets with a real high school students' knowledge. The realised research shows that the students' knowledge are not noticeably different under the terms of type of high school or a teaching set that they use. The majority of responders made known that their teaching set includes enough information about culture, nevertheless their knowledge is not good. The research also shows that student are greatly influenced not only by the teaching sets, but also by Cross-curriculum Lessons, stereotypes which are widely used in czech society and leisure time activities.

KEY WORDS

Russia, Realia, Culture, Teaching of Russian, Teaching Sets for Teachnig Russian

Obsah

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 VÝUKA RUSKÉHO JAZYKA V ČESKÉ REPUBLICE	10
1.1 RUŠTINA VE SVĚTĚ.....	10
1.1 HISTORIE VÝUKY RUSKÉHO JAZYKA V ČESKÉ REPUBLICE.....	11
2 KURIKULÁRNÍ DOKUMENTY UPRAVUJÍCÍ VÝUKU CIZÍCH JAZYKŮ V ČESKÉ REPUBLICE.....	13
2.1 KURIKULÁRNÍ DOKUMENTY – EVROPSKÁ ÚROVEŇ.....	13
2.2 KURIKULÁRNÍ DOKUMENTY – NÁRODNÍ ÚROVEŇ	14
2.2.1 Národní vzdělávací program.....	14
2.2.2 Rámcový vzdělávací program	15
2.2.3 Katalog ke společné části maturitní zkoušky – ruský jazyk.....	16
3 VÝZNAM UČEBNICE V PROCESU VÝUKY CIZÍHO JAZYKA	18
3.1 VÝZKUM UČEBNIC.....	19
3.2 SOUČASNÉ UČEBNICE CIZÍHO JAZYKA	20
3.3 SOUČASNÉ UČEBNICE RUSKÉHO JAZYKA	22
4 VÝUKA REÁLIÍ.....	24
4.1 JAZYK A KULTURA	24
4.2 INTERKULTURNÍ KOMUNIKAČNÍ KOMPETENCE	26
4.3 LINGVODIDAKTICKÉ ASPEKTY VÝUKY REÁLIÍ	28
4.3.1 <i>Reálie a motivace k učení</i>	31
II PRAKTICKÁ ČÁST	34
5 ANALÝZA UČEBNÍCH SOUBORŮ	34
5.1 STANOVENÍ VÝZKUMNÉHO VZORKU A SEZNAMU KATEGORIÍ SLEDOVANÝCH V UČEBNÍCH SOUBORECH.....	34
5.2 ANALÝZA UČEBNÍHO SOUBORU <i>РАДУГА ПО-НОВОМУ</i>	36
5.3 ANALÝZA UČEBNÍHO SOUBORU <i>ЧОБА КЛАСС!</i>	44
5.4 ANALÝZA UČEBNÍHO SOUBORU <i>ТВОЙ ШАХС</i>	50
5.5 POROVNÁNÍ UČEBNÍCH SOUBORŮ	58
6 RUSKÉ REÁLIE OČIMA ŽÁKŮ STŘEDNÍCH ŠKOL	61
6.1 POPIS VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ A CHARAKTERISTIKA SKUPINY RESPONDENTŮ.....	61

6.2 VÝSLEDKY DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ Z POHLEDU ZNALOSTÍ RUSKÝCH REÁLÍ ŽÁKY	65
6.2.1 Školství.....	66
6.2.2 Geografie	68
6.2.3 Společnost.....	70
6.2.4 Zvyky a tradice.....	72
6.2.5 Historie.....	74
6.2.6 Literatura.....	76
6.2.7 Výtvarné umění	78
6.2.8 Hudba	79
6.2.9 Architektura.....	82
6.2.10 Sport	83
6.2.11 Kuchyně	86
6.2.12 Kinematografie.....	87
6.2.13 Rozšíření ruského jazyka.....	89
6.3 POROVNÁNÍ ZNALOSTÍ ŽÁKŮ S ANALÝZOU UČEBNÍCH SOUBORŮ	90
ZÁVĚR	93
РЕЗЮМЕ	95
SEZNAM POUŽITÝCH INFORMAČNÍCH ZDROJŮ	97
SEZNAM GRAFŮ	107
SEZNAM TABULEK	108
SEZNAM PŘÍLOH.....	109

Úvod

Žijeme v jednadvacátém století, což nás přivádí do zcela nové a specifické situace. Děti se rodí do světa, který se neustále modernizuje, zrychluje. Tento svět klade na své obyvatele stále větší nároky a staví je do situací, kterým předchozí generace vystavovány nebyly. Jedním z faktorů tvořící toto prostředí je využívání informačních technologií a internetu. Počítače, tablety a mobilní telefony se staly běžnou součástí života několika miliard lidí a začaly jim poskytovat snadný přístup k informacím.

V takto nastaveném světě je více než nutné disponovat komunikační kompetencí. Tato kompetence v sobě skrývá mnohem více než umět mluvit. Zahrnuje také umění naslouchat, číst nelineární text, třídit a kriticky hodnotit nalezené informace, pracovat se zdroji, jasně a přesně se vyjadřovat, umět formulovat své myšlenky. Vzhledem k tomu je vyvíjen stále větší tlak na učitele komunikačních předmětů, učitele jazyků, které musí své žáky a studenty učit správně komunikovat.

Komunikace již dávno neprobíhá pouze v mateřském jazyce. V dnešní vyspělé společnosti se stalo již standardem ovládnutí minimálně jednoho cizího jazyka. V zemích Evropské unie, ke kterým patří i Česká republika, je žák připravován na komunikaci minimálně ve dvou cizích jazycích. Prvnímu cizímu jazyku se žák začíná učit již na prvním stupni. Některé školy zařazují cizí jazyk již v první třídě, některé ho nechávají až do třídy třetí. Stále častější však bývá přihlašování dětí na hodiny cizího jazyka již v mateřských školách. Prvním cizím jazykem je pro české děti téměř výhradně angličtina.

Druhý cizí jazyk si děti vybírají na druhém stupni základní školy. Od zařazení do ročníku se odvíjí počet hodin, který musí být v konečném součtu šest. Jazyk si žáci volí z nabídky školy, která často souvisí se složením pedagogického sboru učitelů a jimi vyučovanými předměty. Nejčastějšími možnostmi pro předmět Další cizí jazyk jsou němčina, francouzština, ruština a španělština. Setkáme se však také s výukou italštiny, portugalštiny či arabštiny.

S přechodem na střední školu většinou pokračuje žák až do maturitní zkoušky se vzděláváním se ve dvou cizích jazycích. Zatímco angličtina zde zůstává jako povinná, u Dalšího cizího jazyka si může zvolit žák jiný jazyk, než kterému se učil na základní škole. Nejčastějšími důvody pro změnu jazyka bývá absence výuky daného jazyka na škole, motivace, které se (obzvláště při někdy nezáživné výuce cizího jazyka na základní škole) nedostává, a naplnění kapacit, při kterých u žáka na výuce daného jazyka nezbude místo a musí si volit jiný.

Vzhledem k současnému trendu, kdy stále větší procento žáků plánuje studium na vysokých školách a snaží se co nejlépe připravit na své budoucí uplatnění na trhu práce, se stále častěji setkáváme se studiem třetího cizího jazyka (na základních i středních školách), a to nejčastěji ve formě volitelného předmětu, nebo kroužku. Právě tímto cizím jazykem bývá často ruština.

Schopnost správně komunikovat v cizím jazyce zdaleka nezahrnuje pouze znalost slovní zásoby, orfografie, gramatiky a osvojení si správné výslovnosti, a taktéž v odpovídající míře zformované řečové dovednosti. Stále větší důraz se v současné komunikaci klade na znalost reálií a kultury země, jejíž jazyk studujeme. Od žáka se tedy požaduje znalost geografie, historie, uměleckých děl, zvyků a zdvořilostních norem daného národa.

Hlavním cílem této diplomové práce je zmapovat rozsah reálií ruský mluvících zemí prezentovaných v učebnicích ruského jazyka používaných na českých středních školách a zjištění, nakolik tyto učebnice mají vliv na reálné znalosti žáků, kolik toho o ruské kultuře skutečně ví a jaké představy o ní mají.

Tato diplomová práce zkoumá výuku cizího jazyka z pohledu kulturologie. Teoretická část práce se zaměřuje na výuku ruského jazyka, a především ruských reálií na základních a středních školách, na její ukotvení v klíčových dokumentech a motivaci ke studiu. Oporou pro tuto část práce je česká i zahraniční odborná literatura.

Praktická část diplomové práce obsahuje kvalitativně-quantitativní analýzu učebních souborů ruského jazyka používaných při výuce na středních školách a výsledky šetření, které bylo prováděno pomocí dotazníkové metody mezi žáky středních škol. Toto šetření si klade za cíl objasnit, nakolik spolu koresponduje obsah uváděný učebnicemi a tím, co si studenti reálně myslí o Ruské federaci a nakolik jsou mezi nimi stále živé některé stereotypní předsudky. Použitý formulář je uveden v příloze diplomové práce.

I Teoretická část

1 Výuka ruského jazyka v České republice

Výuka ruského jazyka má v České republice již dlouhou tradici. Za více než sedmdesát let výuky ruského jazyka na českých základních i cizích školách si prošla fázemi vrcholu i doby temna. Zažila status hlavního i dalšího cizího jazyka, dramaticky se měnil počet žáků učících se tento jazyk i přístupy a sympatie k ní. To vše na pozadí historických i politických událostí.

1.1 Ruština ve světě

Ruština patří do indoevropské jazykové skupiny, do baltoslovanské větve a rodiny slovanských jazyků (stejně jako čeština), které se vyvinuly přes staroslověnštinu ze staré praslovanštiny. (Lingvopedie, online, nečíslováno) Právě staroslověnština se zachovala v dnešní Ruské federaci jako oficiální liturgický jazyk v pravoslavné církvi. (Ruština: konverzace, 2015, s. 6) Ruština však, na rozdíl od češtiny, patří do skupiny východoslovanských jazyků, a to spolu s ukrajinštinou a běloruštinou. (Lingvopedie, online, nečíslováno)

Ruský jazyk je po čínštině, angličtině, hindštině a španělštině pátým nejčastějším mateřským jazykem světa. (Prima Vista, online, nečíslováno) Tímto jazykem hovoří více než sto padesát milionů lidí a je oficiálním jazykem OSN a Společenství nezávislých států. (Ruština: konverzace, 2015, s. 6)

Ruština je úředním jazykem v Ruské federaci, Bělorusku, Kazachstánu, Kyrgyzstánu, Gagauzsku, Podněstří, Krymu, Abcházii a Jižní Osetii. Částečný status oficiálního jazyka má v Uzbekistánu, Tádžikistánu, Lotyšsku, Litvě, Arménii, Ázerbájdžánu, Moldavsku, Estonsku a na Ukrajině. (Fozikoš, Reiterová, 1998, s. 5) Ruština je také uznána jako jazyk početné menšiny v Číně, USA, Kanadě, Izraeli, Německu, Francii, Austrálii a České republice. (Prima Vista, online, nečíslováno) Naopak ruština není jediným jazykem Ruské federace. Na jejím území obývané více než sto dvaceti národy se setkáme se stejným počtem národních jazyků a dialektů, mezi něž patří např. tatarština, baškirština nebo sámština. Pro všechny tyto národy však zůstává ruština důležitým komunikačním nástrojem. (Ruština: konverzace, 2015, s. 7)

Ruština je jedním z nejrozšířenějších jazyků světa. Jako jedním z účinků globalizace a mezilidské komunikace obohacují ruštinu slova z cizích jazyků a ruština naopak obohacuje cizí slovní zásobu. Tohoto procesu není ušetřena ani kultura a realie, které se šíří spolu

s jazykem a otvírají lidem nové skutečnosti. Ruský jazyk studují miliony lidí po celém světě. Jedním z těchto míst je i Česká republika.

1.1 Historie výuky ruského jazyka v České republice

Výuka cizích jazyků v České republice byla odedávna spjata s mnohými faktory, mezi které se řadí geografická poloha, politická orientace, kulturní vývoj a v poslední době také globalizace. Ještě na začátku dvacátého století převládalo ve školách takzvané klasické vzdělávání, které požadovalo od svých žáků znalost latiny a řečtiny. K těmto jazykům se často navíc přidávala také němčina nebo francouzština.

Podle Průchy se začala ruština projevovat výrazněji ve výuce na školách po přijetí školského zákona z roku 1948, se kterým přišel do tehdejšího Československa tzv. jednotný vzdělávací systém. Po přijetí tohoto zákona se ruština stala jediným povinným cizím jazykem nejen na základních, ale i na středních školách. O své výsadní postavení přišla ruština na krátké období roku 1968. V tomto roce byla ve školách zavedena možnost volby dalších cizích jazyků. Vlivem historických událostí však byla volba cizího jazyka opět zrušena a ruský jazyk se vrátil zpět na první místo. (Průcha, 1999, s. 254-256)

Od roku 1968 se tedy mnohdy žáci nejen středních odborných škol, ale i například gymnázií dostávali do situace, kdy měli možnost naučit se pouze jeden cizí jazyk – tedy ruštinu. Významnou změnu ve výuce cizích jazyků přinesl rok 1984. Ten spolu s přijetím nového školského zákona zavedl výuku druhého cizího jazyka. (Průcha, 1999, s. 254-256)

Zcela zásadní byl pro objem výuky ruštiny na našem území rok 1989. V tomto roce byl novelizován školský zákon a do výuky byl zaveden pluralismus. (Průcha, 1999, s. 254-256) S možností volby druhého cizího jazyka a spolu se začátkem nové orientace na západ ztratila ruština své dominantní postavení ve prospěch angličtiny a němčiny. (Rozboudová, Konečný, 2018, s. 25) Z některých škol dokonce výuka ruštiny vymizela úplně. (Urielová, 2016, s. 50)

Snížovat se začala také věková hranice výuky cizích jazyků. Již v roce 1995 byla zavedena povinná výuka cizího jazyka od čtvrté třídy. Tímto jazykem byla v drtivé většině případů angličtina, či němčina. Od sedmého ročníku měli žáci možnost učit se dalšímu cizímu jazyku, a to se statusem povinně volitelného. Jako nový předmět byla ve škole zaváděna také konverzace v cizím jazyce. Od šestého ročníku základní školy byla také možnost zavádět v případě zájmu žáků další cizí jazyk jako volitelný předmět. (Průcha, 1999, s. 254-256) Tato perioda se dá také chápat jako období temna pro výuku ruštiny na našem území, neboť v této

době se ruskému jazyku učilo nejméně žáků za celou historii. Ve školním roce 1996/1997 byl počet žáků navštěvujících hodiny ruštiny pouze 800. (Urielová, 2016, s. 50)

Dalším výrazným momentem byl rok 2001, který přinesl vydání Národního programu rozvoje vzdělávání v České republice neboli Bílou knihu. Tento dokument zavedl povinnost naučit se během školní docházky komunikovat ve dvou cizích jazycích, a to v různé míře pokročilosti. Konkrétně uvádí, že při výstupu ze základní školy má žák ovládat první cizí jazyk na úrovni A2 a druhý na úrovni A1. U výstupu ze střední školy jsou pak úrovně B2 a B1. Dokument také dodává, že jedním z těchto jazyků je povinně angličtina. (Urielová, 2016, s. 48)

Nové snížení hranice pro začátek výuky prvnímu cizímu jazyku přinesl rok 2005, během kterého byl jako jeden z vlivů vstupu české republiky do Evropské unie schválen Národní plán výuky cizích jazyků, který si kladl za úkol zvýšení jazykových znalostí a komunikačních kompetencí. Byl vznesen požadavek, aby byl každý občan státu Evropské unie schopen komunikovat ve dvou jazycích, z nichž žádný není jeho jazykem mateřským. Následkem toho byla zavedena povinná výuka prvního cizího jazyka již od třetí třídy základní školy a postupně byla navyšována také dotace hodin cizího jazyka na základní škole, a to na obou jejích stupních. (Urielová, 2016, s. 49)

Důležitým momentem pro posílení četnosti výuky ruštiny na českých školách byl školní rok 2013/2014, který spolu s novým Národním vzdělávacím programem pro vzdělávání zavedl povinnost výuky druhého cizího jazyka. (Rozboudová, Konečný, 2018, s. 11) Tento cizí jazyk je v praxi zaváděn od šestého, sedmého, nejpozději však osmého ročníku tak, aby byla splněna výuka šesti hodin. (Urielová, 2016, s. 50) Se zavedením povinnosti učit se dvěma cizím jazykům se postupně zvyšuje popularita ruštiny. Podle České tiskové kanceláře se za posledních deset let zvýšil počet žáků volících si ke studiu ruštinu dokonce desetkrát. (ČTK, 2019, online, nečíslováno)

2 Kurikulární dokumenty upravující výuku cizích jazyků v České republice

Výuku cizích jazyků na základních a středních školách v České republice upravují různé zákony a kurikulární dokumenty. Všechny tyto dokumenty byly vypracovány pro různé stupně vzdělávání s ohledem na společný cíl vzdělávacího procesu Evropské unie i České republiky. Tyto dokumenty jsou různého stupně a hierarchie. Ve všech případech se jedná o veřejné dokumenty.

2.1 Kurikulární dokumenty – evropská úroveň

Před vznikem Společného evropského referenčního rámce pro jazyky byla úroveň zvládnutí cizího jazyka hodnocena různě, a ne vždy přesně. Popisy typu začátečník, falešný začátečník, středně pokročilý, pokročilý byly často ještě děleny do skupin I a II. Tato označení se zachovala dodnes v názvech kurzů jazykových škol a v titulech učebnic pro samouky. Avšak obsah těchto označení nebyl jednotně vymezen. (Hájková, 2017, s. 42)

Tento nedostatek vedl k problémům uplatnění absolventů různých jazykových kurzů, nemožnosti porovnávání jejich znalostí a nejasností co se týče platnosti certifikátů po zakončení různých jazykových kurzů. Doložení úrovně schopnosti komunikovat v cizím jazyce je přitom zcela zásadní při procesu hledání nového zaměstnání, udělování povolení k pobytu v zemi i žádosti o státní občanství. (Hájková, 2017, s. 42)

Řešení tohoto problému se ujala Rada Evropy. Ta za pomoci metodiky sestavila dnešní Společný evropský referenční rámec pro jazyky, pomocí kterého lze objektivně určit úroveň znalostí v jakémkoli z jazyků světa. Kritéria pro určení úrovně se týkají zvládnutí slovní zásoby, morfologie, syntaktických konstrukcí i fonetiky. (Hájková, 2017, s. 42) Vzniklých šest úrovní lze dále rozdělit do tří skupin na Uživatele základů jazyka (A1, A2), Samostatné uživatele (B1, B2) a Zkušené uživatele (C1, C2). (Hájková, 2017, s. 42-44)

Toto ovlivnilo i výuku cizích jazyků na dnešních základních a středních školách, kde mají stanovenou úroveň, které mají žáci za období studia cizího jazyka dosáhnout. U základních škol je to úroveň A1, u škol středních B1.

2.2 Kurikulární dokumenty – národní úroveň

Výuku cizích jazyků v České republice upravuje hned několik dokumentů národní úrovně. Jsou jimi Národní vzdělávací program, Rámcový vzdělávací program a Školní vzdělávací program, které se týkají jak základních, tak středních škol. U středních škol zakončených maturitní zkouškou je potřeba zmínit ještě Katalog ke společné části maturitní zkoušky – ruský jazyk.

2.2.1 Národní vzdělávací program

Zcela zásadním kurikulárním dokumentem na státní úrovni je Národní program vzdělávání neboli Bílá kniha. Tento dokument je „*systemový projekt, formulující myšlenková východiska, obecné záměry a rozvojové programy, které mají být směrodatné pro vývoj vzdělávací soustavy ve střednědobém horizontu.*“ (Ministerstvo školství, 2001, s. 6) Z tohoto dokumentu vychází všechny dokumenty dalších úrovní, které musí být vypracovány tak, aby odpovídaly jeho dlouhodobým záměrům. (Ministerstvo školství, 2001, s. 9)

Dokument byl schválen usnesením vlády České republiky č. 113 7. února 2001. (Ministerstvo školství, 2001, s. 8) Dokument ve své první části jasně definuje záměry vzdělávání v České republice, integruje vzdělávání různých sociokulturních skupin a taktéž vzdělávání v jednotlivých krajích a pokrývá potřeby celé společnosti. (Ministerstvo školství, 2001, s. 8) Dotýká se témat jako jsou hodnoty, občanství, vzdělávání znevýhodněných, integrace do společnosti, celoživotní učení nebo demokracie. (Ministerstvo školství, 2001, s. 15-17) Nezbytnou součástí dokumentu jako legislativního je také část týkající se financování škol, zvyšování kapacit ve školách a zaměstnanosti. (Ministerstvo školství, 2001, s. 18)

Druhá část Předškolní, základní a střední vzdělávání klade důraz na individuální potřeby vzdělávání jednotlivých žáků a škol a umožňuje „*aby se o konkrétní podobě vzdělávání rozhodovalo tam, kde se reálně uskutečňuje, a tak vzdělávání reagovalo na potřeby vzdělávajících se žáků a studentů a vytvářelo školskou kulturu těsně spjatou s životem místního společenství.*“ (Ministerstvo školství, 2001, s. 33) Jako zcela zásadní je pokyn, podle kterého by se nemělo trvat na často vyžadovaném a neefektivním memorování učiva, ale dát prostor pro pochopení látky a poskytnutí rámce, podle kterého si žák volí informace dle využití ve své budoucí praxi. (Ministerstvo školství, 2001, s. 38) I tento pokyn by měl vést ke zvyšování kvality vzdělávání, což je jeden z cílů, který si Bílá kniha klade. (Ministerstvo školství, 2001, s. 35) Dále dokument definuje vzdělávání na jednotlivých stupních a vzdělávání nadaných jedinců. (Ministerstvo školství, 2001, s. 41-52)

Dokument ve svých dalších částech definuje také terciální vzdělávání, vzdělávání na vysokých školách, vzdělávání dospělých a politiku financování. (Ministerstvo školství, 2001, s. 4) Těmito částmi se však tato diplomová práce zabývat nebude.

Pro tuto diplomovou práci jsou nejzásadnější pasáže, ve kterých se klade důraz na výchovu ve společných evropských hodnotách, která zahrnuje i respektování jiných jazyků a kultur, odstraňování jazykové bariéry, ochrana kulturního dědictví, globalizace a propojování kultur a snahu o posílení výuky cizích jazyků (Ministerstvo školství, 2001, s. 11-13, 31) Odkazuje také na společný evropský cíl, kterým je i v rámci spolupráce zachování jazykové pestrosti ve vyučování. (Ministerstvo školství, 2001, s. 27)

2.2.2 Rámcový vzdělávací program

Rámcový vzdělávací program je kurikulárním dokumentem na národní úrovni vzdělávání. Jeho cíli, výstupy a pokyny se řídí jednotlivé základní a střední školy při sestavování svých školních programů. Tento dokument ve své aktuální podobě nabyl účinnosti 1. září 2007. (s. 2)

Dokument řídí proces v oblastech předškolního vzdělávání, základního vzdělávání, gymnázií, středního odborného vzdělávání, speciálního vzdělávání, základního uměleckého vzdělávání, informatiky a ICT. (MŠMT, 2017, nečíslováno)

Pro tuto diplomovou práci jsou zásadní dokumenty RVP pro základní vzdělávání a pro gymnázia, kde se v obou případech pracuje s výukou druhého cizího jazyka. V případě RVP pro gymnázia se dokument dále rozděluje na gymnázia, gymnázia se sportovní přípravou a dvojjazyčná gymnázia. (MŠMT, RVP pro gymnázia, 2016, nečíslováno)

Program si klade za cíl rozvoj klíčových kompetencí, kterými jsou „kompetence k učení; kompetence k řešení problémů; kompetence komunikativní; kompetence sociální a personální; kompetence občanské; kompetence pracovní.“ (MŠMT, RVP pro základní vzdělávání, 2017, s. 11) Výuka ruského jazyka na školách má rozvíjet zejména kompetenci komunikační.

Dokument rozděluje jednotlivé předměty do jednotlivých vzdělávacích oblastí. Předmět ruský jazyk spadá do kategorie Jazyk a jazyková komunikace a podkategorie Další cizí jazyk, kde jsou vedle něj dalšími vzdělávacími obory Český jazyk a literatura a Cizí jazyk. (MŠMT, RVP pro základní vzdělávání, 2017, s. 5)

RVP pro základní vzdělávání definuje jednotlivé výstupy, které jsou rozdělené podle řečových dovedností na psaní, čtení, mluvení a poslech. Dává také rámec pro probrané učivo v oblastech zvukové a grafické podoby jazyka, slovní zásoby, tematických okruhů a mluvnice. Všechny výstupy jsou taktéž následovány svou redukovanou podobou pro inkluzeované žáky. Do tematických okruhů je zde zařazeno téma reálie zemí příslušných jazykových oblastí. Na konci studia by měl žák dosáhnout úrovně A1. (MŠMT, RVP pro základní vzdělávání, 2017, s. 29-30)

V RVP pro gymnázia jsou jednotlivé jevy, které si mají během svého studia žáci osvojit, rozřazeny do kategorií fonetika, pravopis, gramatika a lexikologie. Žák by měl na konci svého studia dosáhnout úrovně B1. (MŠMT, Rámcový vzdělávací program pro gymnázia, 2013, s. 19-21) Oproti RVP pro základní školy je zde více rozpracována problematika reálií. Konkrétně se zde zmiňuje „*geografické zařazení a stručný popis; významné události z historie, významné osobnosti; životní styl a tradice v porovnání s Českou republikou; kultura, umění a sport, některé osobnosti a jejich úspěchy; ukázky významných literárních děl.*“ (MŠMT, Rámcový vzdělávací program pro gymnázia, 2013, s. 21)

2.2.3 Katalog ke společné části maturitní zkoušky – ruský jazyk

Tento dokument státní úrovně definuje úroveň znalostí, vědomostí a dovedností, které má mít osvojené žák po absolvování čtyřleté výuky jazyka na střední škole přistupující ke státní části maturitní zkoušky. (Centrum pro zjišťování výsledků vzdělávání, 2019, online, s. 4)

Dokument je rozdělen celkem do pěti částí. Těmi jsou *Řečové dovednosti, Jazykové kompetence, Tematické okruhy, komunikační situace a oblasti užívání jazyka, Základní specifikace maturitní zkoušky z ruského jazyka a Vzorové úlohy.* (Centrum pro zjišťování výsledků vzdělávání, 2019, online, s. 3)

V kapitole Řečové dovednosti je dále každá řečová dovednost (psaní, čtení, mluvení, poslech) dále podrobně rozpracována. Je zde definováno, čeho musí být žák schopen, co musí vystihnout. Také definuje charakteristiky impulsů, které mohou být u maturitní zkoušky použity. Upravuje také okruh komunikačních situací, které jsou testovány. (Centrum pro zjišťování výsledků vzdělávání, 2019, online, s. 6-11)

V oddíle jazykové kompetence je přesně vymezeno jaké minimální *lexikální prostředky včetně vybrané frazeologie, jazykové funkce, pravidla gramatiky, základní pravidla o stavbě*

slov, vět, větných a nevětných celků a zvukové prostředky má mít žák osvojené. (Centrum pro zjišťování výsledků vzdělávání, 2019, online, s. 11)

Dokument dále uvádí k testování celkem tři tematické okruhy – *Osobní a společenský život, Každodenní život, Svět kolem nás* a patnáct všeobecných témat – *Osobní charakteristika, Rodina, Domov a bydlení, Každodenní život, Vzdělávání, Volnočasové aktivity a zábava, Mezilidské vztahy, Cestování a doprava, Zdraví a hygiena, Stravování, Nakupování, Práce a povolání, Služby, Společnost, Zeměpis a příroda*. Specifická a odborná témata katalog přesně nevymezuje. Komunikační situace jsou rozděleny do oblastí *osobní, veřejná vzdělávací a pracovní*. (Centrum pro zjišťování výsledků vzdělávání, 2019, online, s. 11-13)

Důležitou částí dokumentu je specifikace zkoušky. Zde je definováno, že maturitní zkouška se skládá z didaktického testu, který je dále rozdělen na dva subtesty – Poslech a Čtení a jazyková kompetence, písemné práce a ústní zkoušky. (Centrum pro zjišťování výsledků vzdělávání, 2019, online, s. 14-15)

3 Význam učebnice v procesu výuky cizího jazyka

Učebnice, jakožto celý komplex učebních materiálů, hraje zcela zásadní roli při učení se cizímu jazyku. Podle Eraševové „Учебник иностранного языка выступает как система ориентированной пути в процессе обучения и характеризует собой элемент эффективности в понимании изучающего иностранный язык... Опытные педагоги замечают, что без помощи учебника, точнее в рассмотрении проблем постановки речи или изучения общей грамматики, процесс обучения можно реализовать лишь на 60–70 процентов.“ (Eraševa, 2012, s. 35-36) Morozovová dodává, že učebnice je důležitou jednotkou, která napomáhá kombinovat ve výuce teoretické a praktické znalosti. (Morozova, 2018, s. 8) V našem didaktickém prostředí definoval roli učebnice ve výuce Jelínek, který ji označil za „*model, v němž se odráží určitá koncepce cizojazyčné výuky, jako jádro výukového programu, jako zobecněný program součinnosti učitele a žáků, jako invariantní konspekt učebního kursu aj.*“ (Jelínek, 1994-1995, s. 83)

Učebnice nám tedy tvoří základní rámec při výuce cizího jazyka, přináší základní učivo jednotlivých úrovní jazyka – zvukové stránky, slovní zásoby, gramatiky a pravopisu. Bez ohledu na kvalitu učebního souboru však pedagog nesmí opomíjet důležité kurikulární dokumenty, na jejichž principech je učebnice založena. Učebnice představuje konkretizaci očekávaných výstupů RVP, avšak ŠVP pro výuku nesmí být vytvořen pouze z obsahu učebnice, není vhodné, aby ŠVP kopírovalo jednotlivé lekce konkrétního souboru.

Učivo „*сочетает в себе мотивационную, учебную, коммуникативную, контролирующую, воспитательную и другие функции.*“ (Morozova, 2018, s. 9) Podle Jelínka plní učebnice ve výuce pět základních funkcí. Tyto funkce jsou determinační (Učebnice určuje obsah a postup.), variabilní (Učebnice počítá s variabilitou vyučovacích postupů, ze kterých učitel vybírá s ohledem na potřeby žáků.), stimulační/inspirační (Učebnice podporuje tvořivost učitele.), rozvíjející (Učebnice učí žáky nejen novou látku, ale také rozvíjí jejich schopnost učit se.) a motivační. (Jelínek, 1994-1995, s. 83-87) Motivační roli učebnice často můžeme vztáhnout na kapitoly pojednávající o reáliích. Atraktivní zpracování učebnice, které láká barevnými ilustracemi a v počátečních fázích může působit motivačně na žáka, však nenahradí kvalitní didaktické zpracování. (Pýchová, 1993-1994, s. 104-109)

Struktura učebnice není nikdy náhodná. „*Co se týče principů organizace, bývají současné učebnice cizích jazyků zpravidla uspořádány do větších celků či lekcí, jejichž rubriky se pravidelně opakují. Obsah lekcí bývá tvořen texty, cvičeními, aktivitami a úlohami různého*

charakteru, zaměřenými na rozvoj dovedností v oblasti ústní a písemné recepcce, produkce a interakce.“ (Suquet, 2016, s. 23) Podle Hendricha má každý učební soubor pět částí, kterými jsou tematické okruhy a lekce, opakovací lekce, fonetický kurz, slovníček a přehled gramatiky. (Hendrich, 1988, s. 397-399)

Podle Jelínka nastává ve výuce problém v tom momentě, kdy musí učitel *„podle učebnic, které jsou koncipovány pro výuku prvního cizího jazyka, dostát požadavku efektivní výuky.*“ (Jelínek, 2000, s. 3-5) Hendrich k tomuto tvrzení dodává, že *„zdaleka ne každá učebnice, která se objevuje na knižním trhu, neustále zásobovaném novými domácími i zahraničními tituly, splňuje alespoň základní požadavky na vyhovující učebnici kladené.*“ (Hendrich, 1993-1994, s. 81-82) Tvrzení Hendricha je téměř třicet let staré, avšak nepozbývá své platnosti dodnes.

Eraševová dále uvádí, že zcela zásadní roli ve vztahu žák – učebnice hraje učitel cizího jazyka. Právě pedagog totiž přistupuje k učebnici a jejímu obsahu, uchopuje informace, které předává žákům a formuje tak jejich pohled na věc. Učebnice by však neměla být jediným učebním pramenem. Na tomto místě Eraševová zdůrazňuje důležitost propojení učebnice s multimedií, počítačem a doplňkovými materiály, které hrají obrovskou roli právě při výuce reálií a přitom nesnižují důležitost učebnice v učebním procesu. (Eraševa, 2012, s. 35) Detailněji tuto potřebu velmi zdůrazňují Akišinová a Kaganová, které jako další prostředky uvádějí filmy, PC a internet. (Akišina, Kagan, 2002, s. 237-241)

Není žádoucí domnívat se, že ve vyučovacím procesu je učebnice pomůckou pouze pro naplnění potřeb žáka. Naopak *„возрастает роль учебника как, неоценимой методической помощи в процессе преподавания иностранного языка, что является стимулом успешности ведения занятия.*“ (Eraševa, 2012, s. 36)

3.1 Výzkum učebnic

Výzkum učebnic dělíme podle Johnseny do tří oborů na výzkumy tvorby učebnic, výzkumy používání učebnic v reálné praxi škol a na výzkumné analýzy učebnic. (Greger, 2006, s. 24) Analýza učebního souboru je zcela zásadním procesem, od kterého se vyvíjí veškerá činnost učitele, která v sobě zahrnuje výběr témat, užívání doplňkových materiálů, výběr učiva, a nakonec i samotná realizace výuky a splnění cílů hodiny i RVP. Obecně definoval disciplínu Průcha, který uvedl, že *„analýza učebnic se zaměřuje na strukturu didaktického textu, jeho obsah, rozsah, obtížnost, didaktickou vybavenost, na výběr učebnic učiteli a školami aj.*“

(Průcha, 2013, s. 323)

Z hlediska oboru vnímáme analýzu učebnic jako velmi mladou disciplínu. Za první publikace, které se zabírají touto problematikou považujeme práce, které byly opublikovány v průběhu osmdesátých let, nejčastěji ve Státním pedagogickém nakladatelství. Byla to např. Wahlova publikace *Strukturní složky učebnic geografie* z roku 1983, dále pak četné Průchovy práce *Hodnocení obtížnosti učebnic – struktury a parametry učiva*, *Metody hodnocení školních učebnic* (obě 1984), *Učení z textu a didaktické informace* (1987) a *Teorie, tvorba a hodnocení učebnic* (1989). Zcela zásadní poznatky pak přinesla Průchova práce *Učebnice: Teorie a analýza edukačního média: příručka pro studenty, učitele, autory učebnic a výzkumné pracovníky* (1998). I přes své stáří však tyto příručky nabízí dodnes platná kritéria a bývají stále citovány. Z modernějších zdrojů jmenujme např. práci Knechta a Janíka z roku 2008 *Učebnice z pohledu pedagogického výzkumu*. Výsledky přinášené touto disciplínou jsou přitom zcela zásadní pro výuku i trh. Knecht a Janík uvádějí, že učebnice zohledňující výsledky analýzy bývají na trhu dlouhodobě úspěšnější. (Knecht, Janík, 2008, s. 12)

Velké množství oceňovaných publikací zabývajících se touto činností najdeme na zahraničním trhu. Je namístě zmínit zde práce Johnsen: *Textbooks in the Kaleidoscope*, Woodward et al. a *Textbooks in School and Society* (obě 1988), Pingela: *UNESCO Guidebook on Textbook Research and Textbook Revision* (1999) a Mikky: *Textbook: Research and Writing* (2000). Kromě publikací nalezneme za našimi hranicemi celá specializovaná pracoviště, která se věnují učebnicím a jejich zkoumání. Je to např. německý *Georg-Eckert – Institute für internationale Schulbuchforschung*, norský *The Centre for Pedagogical Texts and Learning Processes*, australský *TREAT – Teaching Resources and Textbook Research Unit*, japonský *Textbook Research Center*, mezinárodní *IARTEM – The International Association for Research on Text-books and Educational Media* a *SEETN – South-East Europe Textbook Network* pro oblast jihovýchodní Evropy. (Greger, 2006, s. 23 – 24)

3.2 Současné učebnice cizího jazyka

Jazykové učebnice, které najdeme na českém trhu, můžeme podle Jelínka rozdělit do dvou skupin na učebnice jednojazyčné neboli univerzální a učebnice dvojjazyčné čili národnostně motivované. (Jelínek, 2006-2007, s. 126-130) Vzhledem k blízké příbuznosti ruštiny a češtiny představují učebnice ruského jazyka specifické místo na českém trhu, kde není žádoucí

používat při výuce učebnice vydané nakladatelstvími Ruské federace. Používání těchto učebních souborů by vedlo při vyučování k značně neperspektivním situacím, jakými je například neustálé procvičování minulého času sloves ve třetí osobě singuláru, které se hojně objevuje jako náplň cvičení v učebnicích, které jsou orientované převážně na anglicky či čínsky mluvící studenty. (Ovsienko, 2008, s. 79)

V odlišné situaci jsou učební soubory angličtiny, němčiny a francouzštiny. S akcentem na neblízkou příbuznost jazyků germánských a románských k jazykům slovanským se často ve výuce na českých školách používají v zahraničí vydávané učebnice jako *Maturita Solutions*, *English File* nebo *Face2face* pro angličtinu, *Schritte international* pro němčinu a *Connexions* pro francouzštinu. Dovážení těchto učebnic má přitom mnohé plusy, jakými jsou například aktuálnost jazykového materiálu, autentické texty a reálie v širších souvislostech. (Jelínek, 2006-2007, s. 126-130)

Podle Maňáka a Klapka lze každou jazykovou učebnici rozdělit podle jejích strukturních komponentů na složku verbální a neverbální. (Maňák, Klapko, 2006, s. 12) Podrobněji rozčleňuje komponenty učebních souborů jazykových i naukových předmětů Zujev, který je dělí podle čtyř kritérií, a to z hlediska funkcí na hodině, grafické úpravy, vysvětlení učiva a obsahu. Z pohledu funkce dělí dále na vysvětlení učiva (zahrnující texty, tabulky, grafy, schémata, fotografie, obrázky), význam učební látky pro zapamatování (pravidla, schémata, tabulky, obrázky, definice), návody na vyřešení a splnění různých úloh (popis práce, tabulky, schémata), materiály povzbuzující motivaci žáků k praktické činnosti (otázky, formulace problému, cvičení na základě doplňování) a nakonec na části, které pomáhají žákům orientovat se v učebnici (obsah, poznámky pod čarou a marginálie). Kritérium vysvětlení učiva rozděluje soubor na opisy, zprávy, interpretace, obrázky, nastolení problému, cvičení, komentáře, dodatky, teze a definice. Z hlediska grafické úpravy dělíme části na texty, fotografie, obrázky, tabulky, grafy, schémata, zobrazení procesů, seznamy, obsah a poznámky pod čarou. Podle obsahu pak učebnici dělíme na fakta, pojmy, zevšeobecnění, zákony, pravidla, principy, normy, metody, příčiny apod. (Zujev, 1986, s. 98-99)

Každá lekce se dá obecně rozdělit na cvičení a na vysvětlující část, která představuje lexikální, gramatický a fonetický materiál. Podle své materiální podstaty dále dělíme soubor na materiální část, pod kterou zahrnujeme samotnou tištěnou formu učebnice, pracovního sešitu a dalších příruček, a na audio nahrávky, filmy a rádio. (Zujev, 1986, s. 98-99) Podobně charakterizuje učební soubory i Sikorová, která rozděluje učební komponenty na složku textovou a mimotextovou. Textové složky dále dělíme na základní, doplňující a vysvětlující,

mimotextové na aparát organizace osvojování, ilustrační materiál a na orientační aparát. (Sikorová, 2007, s. 17) Nesmírně důležité je nejen osvojení teoretických znalostí, ale hlavně jejich schopnost vlastní produkce. Akišinová a Kaganová tento problém definují jako „*достаточность и эффективность упражнений как для тренажа, так и для выхода в 4 вида речевой деятельности*“, (Akišina, Kagan, 2002, s. 236) a zdůrazňuje se také potřeba „*творческих заданий*.“ (Akišina, 2002, s. 23)

3.3 Současné učebnice ruského jazyka

V současné době se na českém trhu s učebnicemi vyskytuje osm hlavních učebních souborů ruského jazyka. Jedná se o *Радыга по-новому*, *Радыга plus*, *Класс!*, *Снова класс!*, *Твой шанс*, *Классные друзья*, *Поехали* a *Времена*. Tyto řady jsou určeny pro různé stupně vzdělávání, skládají se z rozdílných komponentů a nabízejí uživateli rozdílnou podporu.

Pětidílný učební soubor *Радыга по-новому* je určen pro výuku na středních školách, avšak je hojně využíván i při výuce na školách základních. Vstupní úroveň A0 nepožaduje žádné znalosti žáků, konečný pátý díl dovede žáky do úrovně B1. Kromě učebnice soubor disponuje také pracovním sešitem, příručkou učitele a CD s audionahrávkami. Titul je na webových stránkách nakladatelství Fraus možné pořídit také v elektronické podobě, což nabízí nové možnosti práce s publikací.

Радыга plus je novou přepracovanou verzí původní řady *Радыга*, která je přizpůsobena potřebám žáků druhého stupně základní školy. Oproti původnímu souboru ve svých třech dílech nabízí výstupní úroveň A2. Vstupní úroveň zůstává nezměněna. Každý díl nabízí stejně jako původní *Радыга* dále pracovní sešit, příručku učitele, CD a možnost zakoupení elektronické verze.

Класс! je určen pro výuku ruštiny na středních školách. Ve svých třech dílech dochází od A0 k výstupní úrovni B1. Učebnice zahrnuje integrovaný pracovní sešit, k dispozici je také metodická příručka pro učitele. Internetové stránky nakladatelství Klett nabízejí doplňkové materiály v podobě pomůcky pro tvorbu ŠVP, audio nahrávek, gramatického přehledu, metodických materiálů, testů, kopírovatelných předloh, pracovních listů a poslechů pro žáky.

Снова Класс! je aktualizovanou verzí původní sady *Класс!* pro střední školy. Je koncipován prozatím do dvou dílů, které naprostého začátečníka dovedou do výstupní úrovně A2. Plánovaný třetí díl bude výstupní úrovně B1. Učebnice zahrnuje integrovaný pracovní sešit,

první díl potom také písanku. Vydána byla také metodická příručka. Webové stránky nabízí elektronickou podporu ve formě online cvičení, audiozáznamů, testů, předloh ke kopírování, přehledu gramatiky, pracovních listů pro projektovou výuku a pomůcky pro tvorbu ŠVP.

Твой шанс je komplet určen pro vyučování na středních a jazykových školách. Tři díly učebnice s integrovaným pracovním sešitem vedou žáky do výstupní úrovně B1. Pro učitele je k dispozici příručka. Kromě elektronické podoby nabízí online podpora také nahrávky ve formátu MP3.

Классные друзья je učebnice orientovaná na druhý stupeň základních škol a příslušné ročníky víceletých gymnázií. Koncipována je do tří dílů, z nichž poslední nabízí výstupní úroveň A1+. K učebnici je vypracován pracovní sešit, k prvnímu dílu potom i písanka. Elektronická podpora souboru zahrnuje kromě interaktivní verze a metodické příručky také čítanku, pracovní listy, hry do výuky, audionahrávky slovní zásoby a videa pro nácvik psaní. Inovací je *Классный журнал* – online měsíčník nabízející pracovní listy k probíraným tématům.

Поехали je určen pro žáky ve fázi základního vzdělávání. Učebnice nabízí celkem šest dílů. Od úvodní A0 vede až k úrovni B1/B2. Jednotlivé učebnice mají k dispozici vždy pracovní sešit a metodickou příručku. První tři díly nabízí navíc ještě čítanku, první díl pak dodává ještě zpěvník.

Učebnicová řada *Времена* je koncipována do tří dílů. Soubor je určen jak pro druhé stupně základních škol, tak pro výuku na středních školách. Každý z dílů si klade za cíl posunout žáky o jednu úroveň z úplného začátečníka na B1. K učebnici je vypracován také pracovní sešit a metodická příručka. Webové stránky nakladatelství INFOA nabízejí podporu pro učebnici v podobě audiozáznamů, přehledu gramatiky, slovníčku, testů a jejich řešení.

4 Výuka reálií

Výuka reálií a kultury daného národa obecně je nedílnou součástí výuky cizího jazyka. Nejenže se od jedince ovládající jazyk na určité úrovni očekává také jistý přehled o literatuře, svátcích, umění, geografii a historii dané oblasti, znalost reálií hraje často klíčovou roli pro správné pochopení konverzace, vyhnutí se nedorozumění či dodržování zdvořilostních norem daného kulturně-jazykového společenství. Tyto kategorie přitom nelze automaticky přenášet z jedné kultury do druhé, byť vzdáleně, či blízké příbuzné.

4.1 Jazyk a kultura

Jazyk a kultura jsou mezi sebou neoddělitelně svázány. Kultura, zvyky, geografické rozpoložení země i historie a politika měly vliv na formování jazyka. Jazyk vznikl a vyvíjel se tak, aby svou strukturou vyhovoval a sloužil potřebám daného obyvatelstva při komunikaci. S ohledem na tento fakt se v mnohých jazycích ubíral rozdílným směrem. Jazyk je pamětí národa. (Prochockaja, 2015, online, s. 1)

Podle Vereščagina a Kostomarova *„семантика языка производна от национальной картины мира. Впрочем, язык в свой черед оказывает обратное влияние на культуру. Стало быть, как культура имеет бытие в языке, так и язык, в том числе искусственный, без культуры не существует.“* (Vereščagin, Kostomarov, 2005, s. 16)

Vztah jazyka a kultury je v současné době vystavován vlivu globalizace. Právě v této době se nezdíka objevují myšlenky zdůrazňující potřebu ochrany jazykového a kulturního společenství, které v sobě odráží nenapodobitelné myšlení jedince. (Muzyčuk, 2002, s. 3) Podrobněji se touto problematikou zabýval Ilin, podle kterého *„Каждый язык ничей, и всенародный, и общий. Это способ народа выговаривать, выпевать свою душу; это соборное орудие национальной культуры; это верное одеяние самой родины. Или еще лучше: это сама родина в ее звуковом, словесном, пропетом и записанном закреплении. Вот почему жить в родном языке – значит жить самой родиной, как бы купаться в ее морях: дышать воздухом ее духа и культуры; общаться с нею непосредственно и подлинно.“* (Ilin, 1993)

Jazyk a kultura mají značný vliv na myšlení jedince. Poprvé se o vztahu myšlení a jazyka zmínil roku 1836 německý filozof a lingvista Wilhelm von Humboldt ve svém traktátu *Über die Verschiedenheit des menschlichen Sprachbaus und ihren Einfluss auf die geistige*

Entwicklung des Menschengeschlechts, v němž naznačil, že jazyk má vliv na duševní vývoj jedince. Totéž platí i naopak. Podle traktátu Johanna Gottfrieda Herdera *Abhandlung über den Ursprung der Sprache* má mentalita vliv na vývoj jazykového systému. (Najman a kol., 2013, online, s. 2-4)

Různě se vzhledem k reáliím rozvíjela a stále se rozvíjí především slovní zásoba, která musela splňovat požadavky na rozlišení významových odstínů u skutečností, se kterými se nositelé jazyka a kultury běžně setkávali a které potřebovali popsat. Z tohoto důvodu tak vznikla slova, která se při tlumočení do jiných jazyků jeví jako nepřeložitelná. V češtině jsou takovými slovy např. pomlázka, prozvonit, v ruštině авось, кокошник. Na tomto místě je potřeba definovat termín lingvoreálie. Těmi jsou podle Hendricha „*poznatky úzce související s významem slov, slovních spojení, frazeologie i větších jazykových útvarů, a to zvláště těch slov či útvarů, které odrážejí mimojazykovou skutečnost příznačnou pro danou cizojazyčnou oblast*“. (Hendrich, 1988, s. 115) Choděra k tomu dodává, že na rozdíl od reálií lingvoreálie obsahují nexus, který definuje jako porovnávání cizího jazyka s mateřským. (Choděra, 1999, s. 55-56)

Velkým zdrojem pro pochopení vztahu jazyka a kultury daného národa jsou frazémy a obrazná pojmenování. Ty odrážejí nejen mentalitu obyvatelstva, ale také jejich reálie. Ve frazémech se zrcadlí historické skutečnosti – *кричать во всю иваноскую*, finanční systém – *не иметь сто рублей а иметь сто друзей*, tradiční kuchyně – *заварить кашу* i geografie – *сирота казанская*. (Kazanceva, 2017, online, nečíslováno)

Kultura se v jazyce projevuje velice silně také v oblasti aluzí a citací. Mnohé fráze z literatury a filmů vešly do slovníků nositelů jazyka, kteří je pak používají ve své řeči. V ruském jazyce jsou používány například citace z díla Alexandra Sergejeviče Gribojedova *Ноге з розуму – Карету, мне карету!*, či Ilji Arnoldoviče Ilfa a Jevgenije Petroviče Petrova *Dvanáct židlí – Молода была уже не молода*.

Již dlouhou dobu se objevují teorie, které tvrdí, že lidský mozek si hůře zapamatuje, či dokonce vůbec nerozliší skutečnost, pro kterou nemá slovo. Často toto slovo neexistuje právě z elementárního důvodu nepotřebnosti, či možnosti skutečnost popsat jinak. V některých jazycích tak neexistují slova jako sever, vpravo, nebo žlutá. Ruština například na rozdíl od češtiny nerozlišuje červenou a rudou barvu. (Imaiová, 2017, s. 34)

Zvláštní postavení ve vztahu jazyka a kultury mají slova cizího původu. Ta mohou

označovat jak cizí reálii, tak skutečnost běžně se vyskytující v realitě národa používajícího jazyk. Podle Vereščagina a Kostomatova jsou tato přejatá slova důkazem toho, že země „*это искони симбиоз больших и малых народов, и процесс взаимообмена культур этих народов начался уже в глубокой древности.*“ (Vereščagin, Kostomarov, 2005, s. 94)

Na vzájemný vztah jazyka a kultury dále mají podle spisu *De l'esprit des lois* Charlese Louise Montesquieho vliv také klima a náboženství. Montesquieu se zabýval studiem zákonů, zvyků, historie, politiky a náboženství. Podle jeho slov mají tyto faktory vliv na „ducha národa“. (Najman a kol., 2013, online, s. 3)

Proti těmto tvrzením v dnešní době do jisté míry vystupuje americký filozof, lingvista a zakladatel nového směru generativismu Noam Chomsky, který tvrdí, že všechny jazyky světa jsou založené na stejném principu, protože uživatelé jazyků mají v mozku takzvanou univerzální gramatiku, které podléhá jakýkoli světový jazyk. (Pokorný, 2019, s. 41)

4.2 Interkulturní komunikační kompetence

Již při prvních interakcích dvou různých kultur bylo zjištěno, že základní komunikační dovednosti, ať už aktivní či pasivní nejsou dostatečné pro komunikaci. Komunikace zástupců dvou různých kultur je vždy ovlivněna jejich původem, proto zavádíme pojem interkulturní kompetence, která je pro komunikaci stejně důležitá jako například znalost slovní zásoby a gramatiky. Podle Kostkové je interkulturní kompetence založena „*na vnímání společnosti jako různorodého, ale současně kompatibilního celku. Zahrnuje tak jistou mezikulturní vzájemnost, tj. např. vzájemné interakce mezi příslušníky různých sociokulturních skupin. Tyto interakce samozřejmě přinášejí svá pozitiva i negativa, jejichž uchopení je náročným úkolem interkulturní výchovy a vzdělávání.*“ (Kostková, 2013, s. 20-21)

Vedle interkulturní kompetence je dále třeba objasnit pojem komunikační kompetence. Podle Akišinové a Kaganové totiž vydělujeme tři druhy kompetencí: jazykovou (lingvistickou), řečovou a komunikativní. (Akišina, Kagan, 2010, s. 6) Pod tímto termínem myslíme schopnost člověka využívat jazykové prostředky v reálných podmínkách komunikačního kontextu a pro splnění konkrétních komunikačních účelů. Komunikace by měla probíhat přirozeně a nenuceně. Jedná se o nepsaná pravidla, které určují, co je vhodné v dané komunikační situaci říci a co naopak ne. (Zezulková, 2015, s. 14) Píšová rozděluje komunikační kompetenci do tří skupin na

lingvistickou, sociolingvistickou a pragmatickou. Z hlediska povahy této diplomové práce nás bude nejvíce zajímat kompetence sociolingvistická, která v sobě zahrnuje „*lingvistické markery sociálních vztahů, řečové zdvořilostní normy, výrazy lidové moudrosti, rozdíly ve funkčních stylech, dialekt a přízvuk*“. (Píšová, 2011, s. 150)

Kromě kompetence sociolingvistické vymezujeme dále kompetenci sociokulturní, která pod sebe zahrnuje „*znalost reálií, tradic, mravů, společenských rituálů, způsobů chování, typických postojů. Obecně jde o to, abychom uměli chápat a přijímat, co druzí lidé cítí, mít schopnost empatie, neodmítat přijmout osoby s rozdílným společenským a etnickým pozadím a vyhnout se stereotypům, nemotornosti a strnulosti, osvojit si pozitivní postoj vůči cizímu prostředí a nenechávat se ovlivňovat předsudky*.“ (Hasil, 2008, s. 36)

Interkulturní komunikační kompetenci vymezuje Kostková jako schopnost jedince zvládat interkulturní komunikaci, která si klade na jedince jisté nároky. Tato schopnost by měla být souhrnná a výsledná komunikace efektivní a použité prostředky vhodné. Komunikace by měla zahrnovat postoje, interkulturní znalosti, dovednosti i reflexi. (Kostková, 2013, s. 64) Podle Zezrové a Šebestové se termín Interkulturní komunikační kompetence skládá „*z dovedností, vědomostí, schopností a zahrnuje postojovou a hodnotovou orientaci jedince*“. (Zerzová, Šebestová, 2014, s. 396) Této kompetence má být dosaženo sekundárně v mateřském jazyce, a především v jazyce cílovém. Po osvojení této kompetence má být komunikace při interakci dvou kultur kulturně i sociálně citlivá. (Zerzová, Šebestová, 2014, s. 396)

Jak již vyplývá ze samotného termínu, interkulturní komunikační kompetence se skládá ze dvou složek. Těmi jsou složky interkulturní a komunikační. Ty se v komunikaci projevují současně a jsou provázané, nelze je striktně oddělovat, což ukazuje na komplexnost a také na důležitost komplexního přístupu k výuce cizího jazyka. Tento komplexní pojem v sobě zahrnuje jak kognitivní, tak i behaviorální a afektivní rovinu. (Zerzová, Šebestová, 2014, s. 397-400)

Osvojování interkulturní komunikační kompetence je v naší době, kdy byla urychlena veškerá komunikace a lidé napříč generacemi přicházejí denně do kontaktu s lidmi z jiných kultur pomocí internetu a sociálních sítí, důležité ještě více než kdy dříve. Je velmi důležité, aby tato komunikace byla nejen správná, ale také ekonomická a efektivní. (Zerzová, Šebestová, 2014, s. 394-395)

Ačkoliv by se mohlo na první pohled zdát, že výuka reálií a dosažení interkulturní komunikační kompetence u žáků je záležitostí pouze komunikace, opak je pravdou. Získání interkulturní komunikační kompetence je důležité i vzhledem ke kulturám v obecném smyslu slova. Zde si má žák uvědomit jejich pestrost, jedinečnost, potřebu chránit je a respektovat. (Zerzová, Šebestová, 2014, s. 395) Velmi důležitou roli pak tato výuka hraje ve směru k vlastenectví a úctě k vlastní kultuře, uvědomění si její jedinečnosti a důležitosti. (Prochockaja, 2015, online, s. 1) Toto je důležité obzvláště v dnešní době, která je zasažena globalizací a je zde velké riziko umírání některých jazyků a kultur. (Najman a kol., 2013, online, s. 1)

Osvojování kompetence je rozděleno celkem do pěti fází – *popírání kulturních rozdílů, polarizace, minimalizace, přijetí a adaptace*. (Zerzová, Šebestová, 2014, s. 399) Dále pak ve zjednodušeném modelu zařazujeme popírání kulturních rozdílů a polarizaci pod fázi entoncentrickou a přijetí a adaptaci pod etnorelativní fázi. (Zerzová, Šebestová, 2014, s. 399)

S důrazem na orientaci k získání interkulturní komunikační kompetence se objevuje otázka rozsahu témat, kterých by se výuka reálií měla dotknout. Podle Bryama minimální seznam zahrnuje okruhy: „*Sociální identita a sociální skupiny; Sociální interakce, mínění a chování; Sociální a politické instituce; Socializace a koloběh života; Národní historie; Národní geografie; Stereotypy a národní identita*“. Pro tuto kompetenci je také neodmyslitelná znalost universálií – tedy znalost obecných témat a každodenních situací typických pro danou oblast, které pod sebe zahrnují například navazování kontaktů. (Pešková, 2013, s. 66)

4.3 Lingvodidaktické aspekty výuky reálií

V sedmdesátých letech minulého století nastal obrat ve výuce cizích jazyků směrem ke komunikačnímu principu. Součástí tohoto obratu je i důraz na výuku reálií, neboť jazyk je vždy spjat se sociokulturním prostředím dané země a bez znalosti reálií není možné zcela logicky komplexně porozumět jazyku jako systému. Výuka jazyka je výrazně spjata také s výukou multikulturních odlišností, vedení k toleranci a posilování humanizačních prvků. Cílem moderní výuky reálií se staly dimenze kognitivní, afektivní a konativní. (Pešková, 2013, s. 54-67)

Právě tolerance a humanita jsou často silně negativně ovlivňovány stereotypy a předsudky. (Průcha, 2010, s. 13) V dnešní době hovoříme již o celých národních stereotypech, podle kterých se určitému národu přisuzují jisté typické vlastnosti. Tyto myšlenky pak hrají důležitou

roli při výběru cizího jazyka i procesu jeho učení. S důrazem na tento faktor je důležité tuto problematiku vykládat při výuce citlivě. (Pešková, 2013, s. 60-61)

Při výuce dalšího jazyka hrají reálie velkou roli. Každý občan Evropské unie je povinen si během své školní docházky osvojit dva cizí jazyky. Po prvním cizím jazyce, kterým bývá v českém prostředí angličtina, si žák vybírá k osvojení ještě takzvaný adoptivní jazyk. V budoucí mezikulturní komunikaci se pak předpokládá, že žák bude upřednostňovat angličtinu při mezinárodní komunikaci a adoptivní jazyk potom v situacích, které si budou vyžadovat „*jak poznávání země, kde se daným jazykem hovoří, tak poznávání kultury, literatury, společnosti a dějin spojených s tímto jazykem a jeho mluvčími*“. Tento druhý cizí jazyk by tak měl být spjat s jejich osobními preferencemi, zájmy a profesními cíli. (Pešková, 2013, s. 56)

Pojmem lingvoreálie rozumíme prostředek, který nám pomáhá porovnávat cizí jazyk s mateřským. Opíráme se zde nejen o lingvistiku, ale i o sociální vědy, geografii, historii apod. Míří k naplnění cíle nejen jazykového, ale i výchovného a komunikačního. (Choděra, 199, s. 55-56) Hendrich pak k těmto disciplínám přidává také neurofyziologii. (Hendrich, 1988, s. 21) Ten lingvorieálie definoval jako „*poznatky úzce související s významem slov, slovních spojení, frazeologie i větších jazykových útvarů, a to zvláště těch slov či útvarů, které odrážejí mimojazykovou skutečnost příznačnou pro danou cizojazyčnou oblast a odlišnou od mimojazykové skutečnosti, která obklopuje žáka a jejímž odrazem je po stránce významové, popř. i výrazové, žákova mateřština*“. (Hendrich, 1988, s. 115)

Oproti tomu reálie jsou „*слова обозначающие предметы, понятия и ситуации, не существующие в практическом опыте людей, говорящих на другом языке. Сюда относятся слова, обозначающие разного рода предметы материальной и духовной культуры, свойственные только данному народу*.“ (Barchudarov, 1975, s. 95)

Podle Ščukina je nedílnou součástí výuky cizího jazyka „*ознакомление с культурой страны изучаемого языка*“. (Ščukin, 2010, s. 14) V ruské terminologii se setkáváme s pojmy страноведение a лингвострановедение. Termínem страноведение rozumíme disciplínu, která je „*базисная для методики наука, предметом которой является совокупность сведений о стране изучаемого языка. Страноведение дает представление о социально-экономическом положении страны и народа, язык которого стал предметом изучения, об обычаях, традициях, культурных ценностях, присущих данному народу. Будучи научной дисциплиной в системе прежде всего географических наук, страноведение занимается комплексным изучением стран и регионов*.“ (Ščukin, 2003, s. 32) Podle

Ščukina řadíme страноведение mezi základní disciplíny lingvodidaktiky vedle lingvistiky, pedagogiky, psychologie a sociologie. (Ščukin, 2010, s. 22-23)

Pojmem лингвострановедение myslíme „*страноведчески ориентированную лингвистику, изучающую иностранный язык в сопоставлении с родным. Объектом же рассмотрения при этом выступает язык как носитель культуры изучаемого языка.*“ (Ščukin, 2003, s. 33) Podle Akišiny by měl být student cizího jazyka seznámen s významem „*невербальных, лингвострановедческих сведений: а) этикетных норм (где что можно, а что нельзя сказать); б) пространственно-жестовых норм общения (дистанция, прикасания, жесты, мимика); в) обычаев, традиций данного народа, отражающихся на общении; г) новых реалий; д) стереотипов речевого общения; е) фоновых знаний и т. д.*“ (Akišina, 2002, s. 52) V porovnání se страноведением si tedy v této disciplíně všimáme elementu srovnání s vlastní kulturou namísto prostého popisu a také většího důrazu na lingvistiku.

Podle Peškové je při výuce cizího jazyka zcela zásadní získávání takzvané interkulturní kompetence. Při výuce reálií by se měl učitel dotýkat významu chápání vlastní, cizí i zprostředkovatelské kultury. Vlastní kultura silně ovlivňuje chápání jiných kultur i vnímání samotné. Výuka reálií tak má za úkol připravit žáka na otevření se jiným kulturám i respektování kultury vlastní a na jejich střetávání se. Vyhýbat by se nemělo ani tématu globalizace a celosvětových problémů, na které je možno za pomoci poznání nové kultury nahlížet z různých úhlů a perspektiv. (Pešková, 2013, s. 61)

Vzhledem k současné orientaci na interkulturalitu probíhá ve výuce reálií důležitý posun od kognitivního přístupu ke komunikačnímu a interkulturnímu. Prezenci reálií, která byla v dřívějších dobách pojímána zcela systematicky a omezovala se na konverzační témata ze života obyvatel dané oblasti jako například bydlení nebo kuchyně, nahradilo propojení s osvojováním si jazykových prostředků. Dává prostor ke srovnávání, prolínání se a hlubšímu pochopení. Výuka reálií již tedy není chápána jako samostatný obor, ale jako nedílná součást výuky jazykového systému. Jazyk zde neslouží pouze jako prostředek k výuce kultury, sledujeme i opačnou tendenci. Studium kultury slouží jako prostředek poznávání různosti jazykových rodin a jednotlivých jazyků. (Pešková, 2013, s. 62-63)

Při výuce cizího jazyka je důležitým faktem to, že jazyk má obrovský vliv na lidské myšlení. Pomocí jazyka uchopujeme svět. Tento faktor objasňuje těsný vztah mezi kulturou, jazykem a myšlením, z nichž ani jedno nelze při výuce upozadit. Pešková uvádí, že při výuce reálií je třeba

počítat se dvěma různými pojetími kultury: Big-C Culture a Small-c culture, z nichž obě hrají významnou roli pro získání interkulturní komunikační kompetence. Pod pojmem Big-C Culture rozumíme literaturu, historii, umění, instituce a další výsledky lidské činnosti. Pod pojmem Small-c culture rozumíme psychologické rysy, mentalitu a chování etnika v dané oblasti. Small-c culture je tedy více náročný na rozvíjení dovedností interkulturní komunikace. (Pešková, 2013, s. 57-58)

Průcha dodává, že velmi důležitá je z hlediska Small-c culture také neverbální komunikace. Gestikulace, mimika, postoj a řeč těla jsou neodmyslitelnou součástí dorozumívacích prostředků každého národa. Bez nich si nelze představit správnou komunikaci, a je proto důležité nezapomínat na ni ani při výuce cizího jazyka. (Průcha, 2010, s. 13) Podle Hájkové jsou právě mimika, gestikulace a fyzické jednání obecně první krok při osvojování si cizího jazyka. (Hájková, 2017, s. 87)

Je potřeba zdůraznit, že výuka v současných školách by neměla končit v plánu orientovaném na reálie zahrnující klasické poznání literatury, historie, umění a faktů souvisejících s danou oblastí, ale měl by se zde také uplatnit přístup orientovaný na procesy, který ukáže žákům, že kultura dané oblasti není zcela homogenní, dokonce se vyznačuje dynamikou a různorodostí. (Pešková, 2013, s. 61-62)

4.3.1 Reálie a motivace k učení

Termín motivace byl odvozen z latinského slovesa *movere* s významem podněcovat, působit. (Bronec, 1991, s. 83) Čáp definuje motivaci jako „*souhrn hybných činitelů, který jedince podněcuje, podporuje, aktivizuje, dává mu energii k určité činnosti či chování k sobě i ostatním nebo naopak tuto jeho aktivitu tlumí, nerozvíjí, v činnostech, učení a osobnosti.*“ (Čáp, 1993, s. 84) K této definici Ilin dodává, že se může jednat jak o soubor faktorů, tak i motivů. (Ilin, 2002, s. 65)

Motivaci dělíme na několik podskupin. Jako první uvádí Seňkin rozdělení na motivaci vnitřní a vnější. Zatímco u vnitřní motivace pozorujeme přímý postup člověka k cíli, který realizuje na základě svého vnitřního zapálení z důvodu vědomí zájmu o věc a vnitřního zapálení, vnější motivace je závislá na okolí žáka a důležitá je vidina odměny. (Seňkin, 2016, online, nečíslováno) Jedná se o dobré známky, pochvaly, uznání vrstevníků a podobně. Jednou z nejsilnějších vnějších motivací bývá společenské uplatnění. Právě u tohoto stimulu ale bývá

nejmenší zájem ze strany žáka o studium reálií, u kterých je pro něj snadnější dohledání v rodném jazyce, nebo kontaktování tlumočnicka či průvodce. (Bronec, 1991, s. 83-86)

Důležité je rozdělit motivaci na pozitivní a negativní. Pozitivní motivace působí jako pozitivní stimul pro žáky, kteří se věnují studiu s vidinou dobré známky, uznání vrstevníků apod. Negativní motivace podněcuje k vyhnutí se nepříjemnostem, jako jsou například špatné známky, hádka s rodiči, posměch a jiné. (Seňkin, 2016, online, nečíslováno)

Z hlediska temporality dělíme motivaci na dlouhodobou a krátkodobou. Správná dlouhodobá motivace si vyžaduje podporu okolí, velké zapálení pro věc a je z hlediska výuky cizího jazyka velmi důležitá. O krátkodobé motivaci hovoříme v případě menších časových úseků, jakým je například zvládnutí jednoho testu. (Seňkin, 2016, online, nečíslováno)

K tomuto rozdělení přidává Seňkin ještě motivaci individuální a skupinovou. Zatímco u první jmenované počítáme s vysokou mírou samoregulace, u druhé zmíněné se počítá s rozprostraněním na všechny jedince ve skupině a s vidinou společného cíle. (Seňkin, 2016, online, nečíslováno)

Pavelková dále rozděluje motivaci žáků do tří skupin na poznávací, výkonovou a sociální. U poznávací motivace se naplňuje vnitřní potřeba žáků po vědění a zisku informací. Výkonová motivace pak spočívá v zisku odměn. Sociální motivace je spojena se zapojením výuky do sociálního prostředí. (Pavelková, 2002, s. 23-41)

Jelínek a Oliverius dále vydělují ještě motivaci instrumentální a integrační. V případě instrumentální motivace uchopuje žák jazyk jako prostředek k dosažení postavení, prestiže, uznání, a také jako prostředek pro studium cizí literatury, která mu k tomuto statusu dopomůže. U integrační motivace se žák snaží o ovládnutí jazyka na úrovni rodilého mluvčího a o členství v daném jazykovém společenství. (Jelínek, Oliverius, 1976, s. 179)

Správná motivace je pro žáky důležitá nejen při výběru dalšího cizího jazyka, ale také po dobu celého jeho studia. Ve fázi výběru dalšího cizího jazyka se žáci rozhodují pro ruský jazyk z různých příčin. Jako nejčastější motivy jsou uváděny lehkost jazyka (která je spojená s příbuzností češtiny a ruštiny) a přitažlivost jazyka, která je spojena s jeho melodičností a exotičností (hlavně azbukou). Pro ruský jazyk se často rozhodují také žáci s pozitivním vztahem k výuce cizích jazyků a žáci se speciálními vzdělávacími potřebami. (Rozboudová, 2018, s. 26)

Motivaci je třeba udržovat v průběhu celého studia jazyka. Jako motivy potřebné k udržení účinné pozitivní motivace jmenuje *„осознание ближайших и конечных целей обучения; осознание теоретической и практической значимости усваиваемых знаний;*

эмоциональная форма изложения учебного материала; показ «перспективных линий» в развитии научных понятий; профессиональная направленность учебной деятельности; выбор заданий, создающих проблемные ситуации в структуре учебной деятельности; наличие любознательности и «познавательного психологического климата» в учебной группе.“ (Ilin, 2002, s. 266) Právě tyto podmínky by měl ve výuce zajistit pedagog.

Reálie a kultura dané oblasti se často stávají významným motivačním impulsem pro studium daného jazyka. Nemluvíme zde daleko jen o cestování a touze navštívit lokalitu, či dokonce vidině života v zahraničí. Motivace je zde často spojena s volnočasovými aktivitami žáků, které mají přesah do cizího jazyka. Žák, který rád čte, může toužit po tom přečíst si svůj oblíbený román v originále. Ti, kteří rádi poslouchají hudbu, budou chtít rozumět textům písní svých oblíbených umělců. Velkým stimulem bývá také kinematografie, u které může žák zatoužit sledovat snímky bez titulků či dabingu.

Výrazný impuls přináší často i kulturologie jako taková. Při výuce cizích jazyků se často setkáváme s žáky, kteří se zajímají o danou oblast. Kromě zájmu o samotný jazyk tak projevují zájem o tradice, folklór, tance, kuchyni, zvyky a obyčeje, svátky, historii i náboženství.

II Praktická část

Praktická část této diplomové práce si klade za cíl zjistit reálné povědomí žáků středních škol o ruských reáliích. Ačkoliv existuje na českém trhu velké množství knih, příruček a učebnic věnujících se problematice kultury a reálií Ruské federace i rusky mluvících zemí obecně, nebyl na našem území ještě proveden výzkum, který by ukazoval zpětnou vazbu mezi nabízenými publikacemi a reálnými znalostmi zájemců o ruský jazyk.

Praktická část je rozdělena do dvou kapitol. První pojednává o učebních souborech. Na základě odborné literatury byl vytvořen seznam kritérií, která sloužila jako nástroj pro analýzu třech zvolených učebních souborů. Druhá kapitola pak analyzuje reálný obraz Ruské federace v myslích žáků středních škol, který vychází z dotazníkového šetření. Toto šetření bylo provedeno na základě dotazníku sestaveném autorkou práce. Zmíněný dotazník je uveden v příloze této práce.

5 Analýza učebních souborů

Prvním oddílem praktické části této diplomové práce je analýza učebních souborů pro výuku ruského jazyka. Vybrány byly ty učební soubory, které se nejčastěji používají v současné době při výuce na středních školách v České republice. Cílem je poskytnout za pomoci kvalitativní i kvantitativní analýzy komplexní přehled nejen tematických okruhů, které se vyskytují v učebnici, ale také způsoby jejich zobrazení, možnosti práce s nimi a motivace k učení se.

5.1 Stanovení výzkumného vzorku a seznamu kategorií sledovaných v učebních souborech

K analýze byly použity učebnice ruského jazyka vydané výhradně na území České republiky a určené pro české studenty. Vybrány byly tři učební soubory, které se v současné době s největší četností používají na českých středních školách. Vzorek je tvořen třemi učebními řadami, z nichž dvě pochází z nakladatelství Fraus a jedna z nakladatelství Klett. Vybraný vzorek tvoří celkem deset publikací. Zkoumány jsou vždy všechny díly učebnice, další komponenty učebního souboru, jakými jsou např. pracovní sešity, metodické příručky a další publikace analýze podrobeny nejsou, a to s ohledem na to, že svým obsahem kopírují učebnice a nové poznatky ohledně reálií nepřinášejí. K analýze byly zvoleny učební soubory *Радуга по-новому*, *Снова класс!* a *Твой шанс*. Vzhledem k tomu, že v době dokončení

diplomové práce nebyly ještě vydány všechny díly učebnice, jsou v případě učebního souboru *Снова класс!* podrobeny analýze díly *Снова класс! 1*, *Снова класс! 2* a *Класс! 3*, které se takto v praxi používají jako komplet. V případě učebnic *Твой шанс* byly použity první dva díly. Souhrnně jsou vyhodnocovány reálie zmíněné v textech, cvičeních, i ty samostatně uváděné.

Pro účely této diplomové práce byl stanoven seznam kategorií, podle kterých bude analyzován obsah jednotlivých učebních souborů. Za reálie budou při zkoumání považovány ty okruhy, které jsou uvedeny v níže uvedeném přehledu. Při sestavování seznamu kritérií se autorka práce inspirovala katalogem Meijera a Jenkinsové *Landeskundliche Inhalte – die Qual der Wahl? Kriterienkatalog zur Beurteilung von Lehrwerken* (s. 18–25). Ten je sice vytvořen pro účely germanistiky, ale mnohé kategorie lze využít při analýze učebního souboru cizího jazyka obecně. Vzhledem k uvážení povahy tohoto katalogu a cíli diplomové práce byly některé kategorie přeformulovány, zcela eliminovány, či nově doplněny tak, aby byl soubor zkoumán ze všech hledisek a poskytl tak komplexní přehled. V komplexních kategoriích a kategoriích zkoumajících poměr dat jsou pro větší názornost uváděny grafy. Ke každé zmínce konkrétního tématu byla přiřazena hodnota 1, hodnoty k tématům byly následně sečteny a z toho vypočítán graf.

Nově vytvořený seznam kategorií se skládá z následujících oblastí a podkategorií:

1. Výskyt reálií v učebním souboru
 - a) Vyskytují se v učebním souboru reálie?
 - b) Kde se reálie vyskytují? Jsou součástí lekce, či jsou uváděny separovaně (např. na konci lekce)?
2. Faktický (fakta pouze předkládána), komunikativní (fakta předkládána s ohledem na využití v reálné situaci) a interkulturní (nabízí srovnání) přístup ke zprostředkování reálií
 - a) Které z těchto pojetí převládá v učebnicovém souboru?
 - b) Vyskytují se v učebnici všechny tyto postupy?
3. Témata
 - a) Školství
 - b) Geografie
 - c) Společnost
 - d) Zvyky a tradice
 - e) Literatura

- f) Historie
 - g) Hudba
 - h) Výtvarné umění
 - i) Architektura
 - j) Sport
 - k) Kuchyně
 - l) Kinematografie
4. Obrazový materiál
 - a) Jaký materiál se v učebnici vyskytuje? Nalezneme v souboru mapy, fotografie, obrázky, schémata, kresby?
 - b) Jaká je funkce těchto materiálů? Jsou svázány s cvičením, nebo plní pouze dekorační funkci?
 5. Textový materiál
 - a) Jsou texty v učebnici autentické?
 - b) Pracuje učební soubor s originálními texty literárními, uměleckými (úryvky z knih, texty písní, přísloví, jazykolamy)?
 6. Stereotypy
 - a) Je v učebnici věnován prostor tématům pojíci se stereotypním obrazem Ruska a předsudky?
 7. Rozšíření ruského jazyka v regionech
 - a) Informuje učebnice o rozšíření ruského jazyka v Bělorusku, Kazachstánu, Kyrgyzstánu, Uzbekistánu, Tádžikistánu, Lotyšsku, Litvě, Arménii, Ázerbájdžánu, Moldavsku, Estonsku a na Ukrajině?
 8. Interkulturní otázka
 - a) Upozorňuje učebnice na kulturní rozdíly mezi Českou republikou a Ruskou federací?
 - b) Poskytuje učebnice informace o vztazích mezi oběma zeměmi?

5.2 Analýza učebního souboru *Работа по-новому*

1. a) Reálie jsou zastoupeny ve všech dílech a lekcích učebnice. Podrobněji informuje o zastoupení jednotlivých jevů následující část analýzy.

1. b) Reálie se nevyskytují v učebnici separovaně, tedy nevyskytuje se v ní samostatný oddíl

věnovaný reáliím. Jsou součástí lekcí, najdeme je nejen v úvodních člancích, ale také ve cvičeních v celé kapitole. Oddíl reálie nalezneme však v metodické příručce pro učitele.

2. a) V učebnicích převládá faktický přístup ke zprostředkování reálií. Reálie se vyskytují ve velké míře v člancích a citacích knih, které reálie předkládají jako fakt, např. texty *Где и как учился Пушкин?*, *Негосударственные школы в России*. (Радуга по-новому 2, s. 46) Mimo text se objevují v knize také žluté rámečky se symbolem trička velikosti XXL, kde je doplněna informace navíc. Tato informace se často týká právě reálií, např. *Московское метро* (Радуга 2, s. 52). Další informace jsou uváděny také ve sloupečcích na okraji stran, např. o oblíbenosti tabletů v Rusku (Радуга по-новому 1, s. 51).

2. b) V učebnici se vyskytují všechny výše zmíněné postupy. Kromě faktického nalezneme v učebnici i přístup komunikační, který je zastoupen ve cvičeních, v nichž mají žáci tvořit dialogy. Interkulturní postup najdeme v úsecích odrážející rozdíly mezi Českou republikou a Ruskou federací. Učebnice zmiňuje mimo jiné rozdíly mezi počítáním na prstech (Радуга 1, s. 23) a nošením snubního prstenu (Радуга 5, s. 50).

3. a) Tématu školství je věnováno hned několik lekcí učebnice. Ve druhém dílu jsou to kapitoly jedna *В школе* a dva *На занятиях*. Reálie jsou zde zastoupeny v textech *Школа в России* (Радуга по-новому 2, s. 42), *Негосударственные школы в России* (Радуга по-новому 2, s. 46), *Колледж моды* (Радуга по-новому 3, s. 52), dále jsou zde uváděna témata выпускной (Радуга по-новому 3, s. 69), УПК (Радуга по-новому 3, s. 98) a вузы (Радуга по-новому 5, s. 11)

3. b) Poměrně velkou pozornost věnuje tato řada učebnic geografii Ruské federace. Jednoznačně nejvíce prostoru je zde zaplněno tématem Moskva. Hlavnímu městu se věnují podrobněji druhá lekce druhého dílu *Как туда попасть?* a lekce pět *Две столицы*, toto město se pak dále vyskytuje ve třetí lekci čtvrtého dílu, kde se žáci seznamují s moskevskými letišti a nádražími (Радуга по-новому 4, s. 68-69). Petrohradu se podrobněji věnuje pouze již zmíněná pátá lekce *Две столицы* druhého dílu. Kromě tohoto učebnice informuje také o Jaltě (Радуга по-новому 3, s. 123), Novosibirsku (Радуга по-новому 3, s. 123), Sibiři (Радуга по-новому 4, s. 6-7), Transsibiřské magistrále (Радуга по-новому 4, s.7), Obu a Jeniseji (Радуга по-новому 4, s. 10), Astrachani, Kamčatce a Kaspickém moři (Радуга по-новому 4, s. 30), Něvě a Finském zálivu (Радуга по-новому 2, s. 89), městech Zlatého kruhu: Jasoslavli, Kostromě, Sergievě Posadu, Rostově Velikém, Suzdale, Bogoljubově, Pereslavle-

Zaleském (Радуга по-новому 5, s. 139) a výskytu dalších národů na území Ruska (Радуга по-новому 5, s. 10). Tato témata doplňují také obrázky, schémata a mapy. Učebnice nabízí také cvičení *Необходимо знать географию, правда?* (Радуга по-новому 5, s. 106) a úkoly na vyhledávání informací na internetu, např. město Tula – Najděte na internetu, kde město leží a další informace o něm (Радуга по-новому 5, s. 49).

3. c) Tato učebnice představuje ruskou společnost a nabízí informace v oblasti vykání, užívání jména a jména po otci (Радуга по-новому 1, lekce 2), kulturní šok (Радуга по-новому 3, s. 24), úsměv (Радуга по-новому 3, s. 74), vnímání času v Rusku (Радуга по-новому 4, s. 16) a oblíbenosti technologií (Радуга по-новому 1, s. 51).

3. d) V učebnicích je představeno Rusko také z pohledu svých zvyků a tradic. Najdeme zde texty *Русский национальный костюм* (Радуга по-новому 3, s. 68) a to včetně obrazové dokumentace, dále *Российские праздники* (Радуга по-новому 4, s. 123). V posledním díle učebnice pak pojednává o tom, jak probíhá pravoslavná svatba, co je to ЗАГС a o odlišnostech týkajících se nošení snubního prstenu v České republice a Rusku (Радуга 5 по-новому, s. 50).

3. e) Poměrně hojně je v učebnici zastoupeno téma ruské literatury. Konkrétně jsou v knihách uváděni: Anna Andrejevna Achmatovová (Радуга по-новому 5, s. 143), Viktor Petrovič Astafjev (Радуга по-новому 4, s. 41), Konstantin Dmitrijevič Balmont (Радуга по-новому 5, s. 142), Marina Ivanovna Cvětajevová (Радуга по-новому 2, s. 122), Anton Pavlovič Čechov (Радуга по-новому 3, s. 97), Fjodor Michajlovič Dostojevskij (Радуга по-новому 5, s. 143), Nikolaj Vasiljevič Gogol (Радуга по-новому 2, s. 95; Радуга по-новому 4, s. 102), Alexandr Ivanovič Kuprin (Радуга по-новому 5, s. 53), Michail Jurjevič Lermontov (Радуга по-новому 2, s. 95; Радуга по-новому 3, s. 122; Радуга по-новому 5, s. 56) Boris Leonidovič Pasternak (Радуга по-новому 1, s. 101), Alexandr Sergejevič Puškin (Радуга по-новому 1, s. 92; Радуга по-новому 2, s. 46 a 95; Радуга по-новому 3, s. 96; Радуга по-новому 5, s. 55), Alexandr Isajevič Solženicyn (Радуга по-новому 4, s. 22), Lev Nikolajevič Tolstoj (Радуга по-новому 1, s. 101 a 110; Радуга по-новому 5, s. 56 a 142) a Ivan Sergejevič Turgeněv (Радуга по-новому 3, s. 97; Радуга по-новому 5, s. 56 a 143). V některých případech jsou zde uvedeny také citace jejich textů (viz bod 5 tohoto seznamu kritérií). Učebnice zmiňuje také ruskou verzi Bible v textu *Каин и Авель* (Радуга 3, s. 93).

3. f) V učebnici se nevyskytuje text, který by uceleně informoval o ruské historii. Ojedinele nalezneme v knize úseky věnující se Michailu Vasiljeviči Lomonosovu (Радуга по-новому 1,

s. 78; Радуга по-новому 5, s. 28), Vladimíru I. (Радуга по-новому 1, s. 78), Velké vlastenecké válce (Радуга по-новому 2, s. 106), dějinám Piskarevského hřbitova (Радуга по-новому 2, s. 91), Gulagům (Радуга по-новому 4, s. 22), Petrovi I. (Радуга по-новому 2, s. 89), Jurijovi Dolgorukému (Радуга по-новому 2, s. 88), vlnám emigrace (Радуга по-новому 5, s. 53), založení Aeroflotu (Радуга по-новому 4, s. 71) a přehledu dějin ruské vědy: již zmínění Michail Vasiljevič Lomonosov, dále pak Dmitrij Ivanovič Mendělejev, Konstantin Eduardovič Ciolkovskij, Sofia Vasiljevna Kovalevská, Vladimir Kozmič Zvorykin, Sergej Pavlovič Koroljov a Ivan Petrovič Pavlov (Радуга по-новому 5, s. 28-29).

3. g) Jako zástupci ruské hudby jsou v učebnici uváděny pouhé tři osobnosti: Vladimír Semjonovič Vysockij (Радуга по-новому 1, s. 52), Petr Iljič Čajkovský (Радуга по-новому 1, s. 92) a Fjodor Ivanovič Šaljapin (Радуга по-новому 1, s. 92). Lidová ani současná tvorba nejsou v učebnici představeny téměř vůbec.

3. h) V knize najdeme pasáže představující jak ruské umělce, tak ruská muzea a galerie. Z malířů jsou v učebnici představeni Ilja Jefimovič Repin (Радуга по-новому 1, s. 92 a Радуга по-новому 3, s. 46), Andrej Rublev (Радуга по-новому 2, s. 88), Ivan Petrovič Argunov (Радуга по-новому 3, s. 46), Viktor Michajlovič Vasněcov (Радуга по-новому 3, s. 46), Viktor Michajlovič Orešnikov (Радуга по-новому 3, s. 46), Valentin Alexandrovič Serov (Радуга по-новому 3, s. 46 a 121) a Isaak Iljič Levitan (Радуга по-новому 3, s. 121). Učebnice taktéž uvádí příklady jejich děl s vizuálními ukázkami. Z muzeí a galerií jsou zde zmíněny Treťjakovská galerie (Радуга по-новому 2, s. 88), Ermitáž (Радуга по-новому 2, s. 89) a Ruské muzeum (Радуга по-новому 2, s. 89).

3. i) Architektura Ruské federace je v učebnicích zastoupena převážně pomocí výčtu památek. V největším množství se zde vyskytují stavby a památná místa Moskvy: Kolomenskoje (Радуга по-новому 2, s. 59; Радуга по-новому 5, s. 54), Památník Jurije Dolgorukého, Chrám Vasila Blaženého, Kreml, Rudé náměstí, Tverská ulice, Treťjakovská galerie (všechny Радуга по-новому 2, s. 89), Chrám Krista Spasitele (Радуга по-новому 5, s. 119) a Petrohradu: Katedrála svatého Izáka, Palácové náměstí, Památník Petra I., Něvský prospekt, Admiralita, Zimní palác, Ermitáž (všechny Радуга по-новому 2, s. 89), dále pak Kuskovo, Ostafjevo (Радуга по-новому 5, s. 54), Michajlovskoje (Радуга по-новому 5, s. 55), Tarchany, Jasná Poljana a Spasskoje-Lutovinovo (Радуга по-новому 5, s. 56).

3. j) Sport je v tomto učebním souboru zastoupen celkem ve dvou kapitolách. Pátá kapitola

Прочь от этих серых будней! čtvrtého dílu učebnice je sice z velké části věnována sportovní tematice, ale žádné informace týkající se sportovních reálií nepřináší. Dále se téma sport objevuje ve třetí kapitole pátého dílu *Здоровье и спорт*. Tato kapitola seznamuje žáky s ЦСКА (Радуга по-новому 5, s. 67), dále pak s Lvem Ivanovičem Jašinem, Vladislavem Alexandrovičem Третьяком, Irinou Konstantinovnou Rodninovou a Garrim Kimovičem Kasparovem v textu *Легенды российского спорта*. (Радуга по-новому 5, s. 85-86). S úvodní sérií obrázků, na které je zachycena Maria Jurjevna Šarapovová učebnice dále nepracuje (Радуга по-новому 5, s. 60).

3. k) Učebnicová řada přináší žákům ucelený obraz o ruské národní kuchyni. Tomuto tématu je věnována lekce čtyři *Где мы пообедаем?* čtvrtého dílu učebnice. V této kapitole najdeme jednak text *Русская кухня*, jednak představení jednotlivých pokrmů (пельмени, борщ, оладьи картофельные) (Радуга по-новому 4, s. 98-99). Kromě této lekce se však v knize představují elementy ruské kuchyně spíše okrajově, např. boršč (Радуга по-новому 1, s. 42).

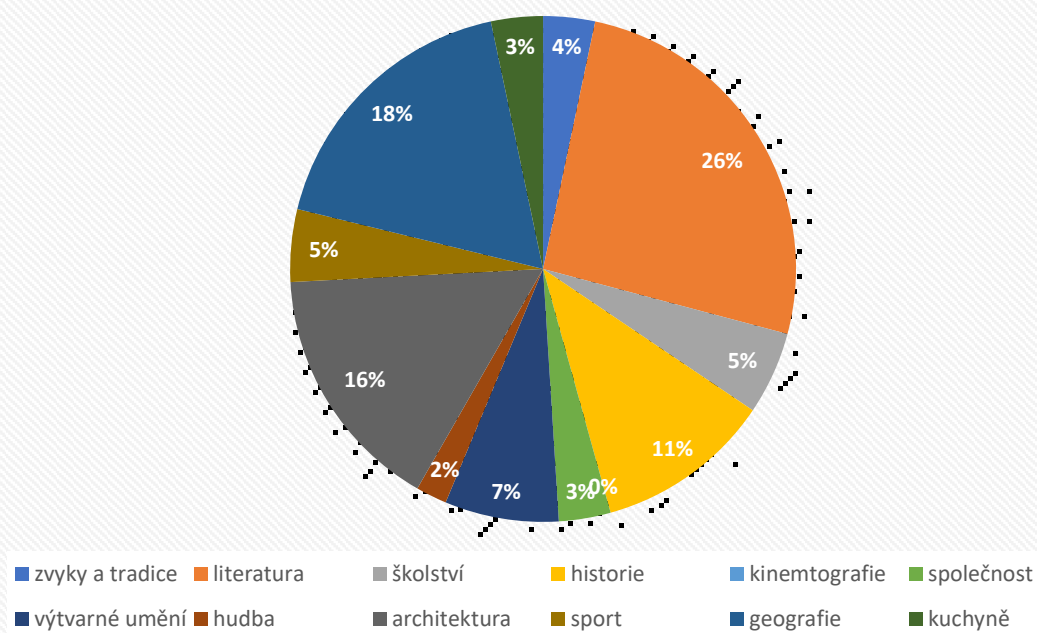
3. l) Učebnice sice zmiňuje ve svém obsahu film, ale věnuje se pouze slovní zásobě na toto téma. Ruské kinematografii věnován prostor není.

Z výše uvedené analýzy je zřejmé, že témata nejsou v učebnici zastoupena rovnoměrně. Největší prostor je v učebním souboru věnován literatuře, geografii a architektuře, oproti tomu nijaké, či zanedbatelné procento je věnováno oblastem kinematografie, hudby, kuchyně a společnosti. Celkový poměr zastoupení témat je ukázán v následující tabulce a grafu.

Tabulka č. 1 – Počet zastoupení témat v učebním souboru <i>Радуга по-новому</i>	
Téma	Počet zmínek
Školství	8
Geografie	27
Společnost	5
Zvyky a tradice	5
Literatura	39

Historie	17
Hudba	3
Výtvarné umění	11
Architektura	24
Sport	7
Kuchyně	5
Kinematografie	0

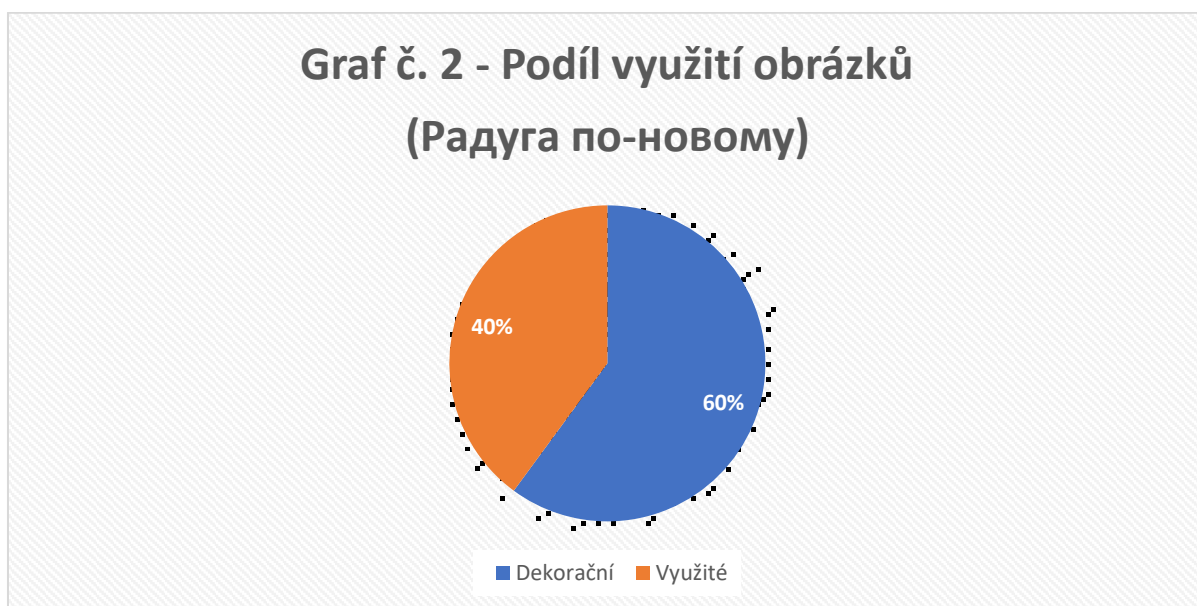
**Grafč. 1 - Podíl zastoupení témat
(Радуга по-новому)**

4. a) V učebnicích se vyskytuje velké množství obrazového materiálu. Obrázky ukazují žákům např. portrét Alexandra Sergejeviče Puškina (Радуга по-новому 2, s. 46), jak vypadá rubl (Радуга по-новому 2, s. 68) nebo nabízí obrázkový slovník oděvu (Радуга по-новому 2, s. 74). V knihách nalézáme také mnoho kreseb, např. u cvičení *Какие у них учебники? Кто чем интересуется? Кто чем увлекается?* (Радуга по-новому 2, s. 40). Četné fotografie

zobrazují např. architekturu měst: *Две столицы России* (Радуга по-новому 2, s. 88), *Приезжайте в Прагу!* (Радуга по-новому 2, s. 108) nebo osobnosti ruské historie (Радуга по-новому 4, s. 28-29). Učebnice nabízí na vhodných místech také mapy, které slouží pro orientaci ve městě (Радуга по-новому 2, s. 64-65) či pro zobrazení meteorologických jevů (Радуга по-новому 3, s. 119). Na schématech je vyobrazen např. plánec moskevského metra (Радуга по-новому 2, s. 48).

4. b) V učebnici najdeme velké množství obrázků, které plní pouze funkci dekorační. Mnohá cvičení se zaměřují na tvoření dialogů, úvodní texty jsou doplněny např. obrázky několika aktérů, kteří v situaci vystupují. S obrázky se potom nijak dále nepracuje. Omezují se pouze na zaplnění prázdného místa. Celkem učebnice obsahuje 459 obrázků, které se dále vztahují ke cvičením a textům, obrázků s převážně dekorativní funkcí nalezneme v učebnici 691. Rozložení obrázků se kterými se dále pracuje a těch pouze zaplňujících prázdné místo ukazuje následující graf.

5. a) Učebnice obsahuje autentické texty (viz 5. b). Vzhledem k povaze učebnice však převažují texty neautentické, vytvořené pro účely učebnice, ve vyšších dílech učebnice potom adaptované, např. rozhovory mezi studenty.

5. b) Učební soubor pracuje s originálními uměleckými texty, nejčastěji jsou to úryvky z literárních děl. V učebnicích jsou citovány díla *Евгений Онегин* (Радуга по-новому 3, s. 96), *Стихи к Чехии* (Радуга по-новому 2, s. 122), *Дон-Кихот* (Радуга по-новому 3, s. 197), *Дама с собачкой* (Радуга по-новому 3, s. 97), *Царь-рыба* (Радуга по-новому 4, s. 41), *Архипелаг ГУЛаг* (Радуга по-новому 4, s. 22), *Герой нашего времени* (Радуга по-новому

3, s. 122), *Ревизор* (Радуга по-новому 4, s. 100-101), *Расстрелять* (Радуга по-новому 5, s. 53), verše Alexandra Sergejeviče Puškina a Nikolaje Vasiljeviče Gogola (oba Радуга по-новому 1, s. 98). Kniha obsahuje také citáty, např. o Moskvě (Радуга по-новому 2, s. 88), a o ruském jazyce (Радуга по-новому 5, s. 142-143), jazykolamy (Радуга по-новому 1, s. 35, Радуга по-новому 2, s. 10) a přísloví (Радуга по-новому 3, s. 50, 79 a 118; Радуга по-новому 5, s. 109). Jako zástupce písňového textu je zde použita *Песня о друге* (Радуга по-новому 1, s. 54). V knize najdeme také větší množství textu citovaných z novin a časopisů, jakými jsou např. *Русский язык за рубежом*, *Спутник*, *Лица*, *По свету*, *Аргументы и факты*, *Чехия сегодня*.

6. a) Kromě krátkého příspěvku na str. 103 v pátém díle učebnice se této problematice učebnice nijak nevěnuje.

7. a) Učebnice zmiňuje tyto státy zcela sporadicky, např. Minsk (Радуга по-новому 5, s. 10). Rozšíření ruského jazyka v těchto oblastech zde není věnován žádný prostor.

8. a) Soubor upozorňuje na některé rozdíly mezi oběma zeměmi týkající se vykání a užití jména po otci spolu s křestním jménem (Радуга по-новому 1, lekce 2), úsměvu (Радуга по-новому 3, s. 74), umístění čísla bytů na poštovních schránkách namísto jmen (Радуга по-новому 1, s. 56) či možném kulturním šoku (Радуга по-новому 3, s. 24).

8. b) Cyklus učebnic se věnuje tématu rusko-českých vztahů na několika místech pátého dílu. Zde najdeme český text Tomáš Garrigue Masaryk a ruský problém (Радуга по-новому 5, s. 138), dále potom informace týkající se českého zboží v Ruské federaci (Радуга по-новому 5, s. 11), ruských firem a businessu (Радуга по-новому 5, lekce 4) a hlavně text *Внешние экономические связи России* (Радуга по-новому 5, s. 113).

Celkově jsou reálie v tomto učebním souboru hojně zastoupeny. Nenalezneme zde samostatné kapitoly věnované reáliím, zato jsou však informace o reáliích rovnoměrně distribuovány do všech lekcí, což lze hodnotit kladně. V učebnici sice převládá deduktivní přístup k jejich zprostředkování, to však nebrání jejich následnému osvojení. Z kategorií sestavených pro analýzu se učebnice nevěnuje pouze kinematografii a rozšíření ruského jazyka v dalších státech. Jednotlivým kategoriím však není věnován stejný prostor. Ocenit lze i fakt, že se učebnice zmiňuje i vztahy mezi Českou republikou a Ruskem, porovnává životy v obou zemích.

Učebnice obsahuje velké množství obrazového materiálu, z něhož je však více než polovina nevyužita, plní jen funkci dekorační, či dokonce vycpávkovou. Velmi kladně autorka práce

hodnotí velké množství autentických uměleckých textů, které mohou sloužit i jako motivace pro další studium jazyka či čtení.

5.3 Analýza učebního souboru *Снова класс!*

1. a) Reálie jsou zastoupeny ve všech dílech učebnice. Vyskytují se však lekce, které se reáliím nevěnují vůbec, např. lekce 21.

1. b) Reálie zde netvoří samostatný oddíl lekce, najdeme je v textech, dialozích, cvičeních i obrazovém materiálu.

2. a) V učebnici převládá faktický přístup ke zprostředkování reálií. Děje se to ve velké míře pomocí cvičení a textů, které předkládají reálie jako fakt hodný zapamatování, např. Русская кухня (Снова класс! 1, s. 82). Reálie nalezneme také v rámečcích na první straně začátku nové lekce, kde komentují některý z obrázků, např. pirohy (Снова класс! 1, s. 75).

2. b) V učebnici najdeme všechny tři výše zmíněné postupy. Kromě faktického, který v učebnici převládá, nalezneme také postup komunikační, který je zastoupen převážně ve cvičeních. Interkulturní přístup nalezneme ve vysvětlování různých odlišností, např. jméno po otci (Снова класс! 1, s. 16).

3. a) Tématu školství se věnují lekce *Понедельник – день тяжёлый?* prvního dílu, ucelené informace o vzdělávání v Ruské federaci však nepřináší a věnuje se spíše slovní zásobě spojené s jednotlivými předměty. Soubor poskytuje informace týkající se výuky i během sobot a dřívějším začátku letních prázdnin (Снова класс! 1, s. 39), МГУ (Снова класс! 1, s. 52) a ekologických školách (Класс! 3, s. 65).

3. b) Poměrně velký prostor je v učebnici věnován geografii. Nabízí informace týkající se národů a dalších jazyků vyskytujících se na území Ruska (Снова класс! 1, s. 27; Класс! 3, s. 10). Z měst se v učebnici vyskytují Jekatěrinburg, Rostov (oba Снова класс! 2, s. 6), Omsk, Pskov, Nižnij Novgorod, Kazaň (Снова класс! 2, s. 7), Novosibirsk (Снова класс! 1, s. 14; Снова класс! 2, s. 7), Мурманск (Снова класс! 1, s. 14; Снова класс! 2, s. 19), Норильск (Снова класс! 2, s. 19), Анадырь (Снова класс! 2, s. 19), Moskva (Снова класс! 1, s. 14; Снова класс! 2, s. 6), Petrohrad (Снова класс! 1, s. 6-7 a 14), Soči (Снова класс! 1, s. 14), Vladivostok (Снова класс! 1, s. 14), Петергоф (Класс! 3, s. 138). Dále v učebnici najdeme témata Sibíř (Класс! 3, s. 22), Ural, Байкал (oba Класс! 3, s. 145) a Камчатка (Класс! 3, s. 146). V prvním díle vyzývá učebnice také k samostatnému vypracování projektu na toto téma (Снова класс!

1, s. 14). V publikaci se vyskytují také mapy (viz 4. a). První díl zadává vytvoření projektu na téma Národy a jazyky Ruské federace (Снова класс! 1, s. 34).

3. c) Pro představení ruské společnosti byla v učebnici zvolena témata jméno po otci (Снова класс! 1, s. 11 a 50), vykání (Снова класс! 1, s. 64) a přejímání manželova příjmení po svatbě (Снова класс! 1, s. 26). Ve druhém díle nalezneme také článek *Что делают жители Петербурга* (Снова класс! 2, s. 54).

3. d) Ze zvyků a tradic se věnuje učebnice převážně svátkům. Této tematice je věnována šestá lekce prvního dílu *К сожалению, день рождения только раз в году* a dvanáctá lekce druhého dílu *Сколько праздников в году!* Kromě narozenin (Снова класс! 1, s. 55) a jmenin (Снова класс! 1, s. 55; Снова класс! 2, s. 34) jsou zde dále představeny Новый год (Снова класс! 2, s. 29 a 35), Старый Новый год (Снова класс! 2, s. 29), Рождество (Снова класс! 2, s. 30 a 35-36), Сочельник (Снова класс! 2, s. 32), День России, Праздник Весны и Труда, День Победы, День защитника Отечества, Международный женский день, День народного единства (všechny Снова класс! 2, s. 35-36).

3. e) V oblasti literatury učebnice představuje žákům vybrané autory a texty (viz 5. b). Vybráni byli Alexandr Nikolajevič Afanasjev (Снова класс! 2, s. 79), Pavel Petrovič Bažov (Класс! 3, s. 145), Alexandr Romanovič Běljajev (Снова класс! 2, s. 86), Anton Pavlovič Čechov (Снова класс! 1, s. 11), Rasul Gazmatovich Gazmatov (Класс! 3, s. 37), Ivan Antonovič Jefremov (Снова класс! 2, s. 86), Boris Leonidovič Pasternak (Снова класс! 2, s. 86), Konstantin Georgijevič Paustovskij (Класс! 3, s. 35), Alexandr Sergejevič Puškin (Снова класс! 2, s. 45 a 86; Класс! 3, s. 35-36, 101), Arkadij Natanovič a Boris Natanovič Strugačtí (oba Снова класс! 2, s. 86), Lev Nikolajevič Tolstoj (Снова класс! 1, s. 11; Снова класс! 2, s. 36 a 79; Класс! 3, s. 35 a 92), Ivan Sergejevič Turgeněv (Класс! 3, s. 35), Andrej Andrejevič Vozněsenskiij (Снова класс! 2, s. 91). Z žánrů zmiňuje pouze fantasy (Снова класс! 2, s. 86). Z děl se učebnice věnuje Evženu Oněginovi (Снова класс! 2, s. 86; Класс! 3, s. 36, 101) a Doktoru Živagovi (Снова класс! 2, s. 86).

3. f) Historii Ruska není v učebnici věnováno mnoho prostoru. Je zde zmíněno pouze založení Petrohradu (Снова класс! 1, s. 6 a 62; Класс! 3, s. 138), založení prvního divadla (Снова класс! 2, s. 89), první promítání filmu (Снова класс! 2, s. 84) a historii výstavby metra v Moskvě, Petrohradu, Jekatěrinburgu, Kazani, Nižním Novgorodu, Novosibirsku a Samaře (Снова класс! 2, s. 39). Z osobností soubor zmiňuje Dmitrije Ivanoviče Medělejeva, Konstantina Eduardoviče Ciolkovského, Jurije Alexejeviče Gagarina, Valentinu Vladimirovnu Těreškovovou a Pavla Michajloviče Tret'jakova (všichni Класс! 3, s. 92).

3. g) Oblast v hudby v učebnici zastupují Petr Iljič Čajkovskij (Снова класс! 1, s. 11 a 56), Michail Ivanovič Glinka (Класс! 3, s. 78), Eduard Francevič Nápravník (Класс! 3, s. 78). Z oper je zde zmíněna rocková opera Juno a Avos (Снова класс! 2, s. 91). Kromě toho jsou zde ve cvičení představena hudební rádia Новое радио, Европа плюс, Петро FM, Русское радио, Дорожное a hudební skupiny Машина времени, ДДТ, Наутилус Помпилиус, Любэ, Ария (vše Снова класс! 2, s. 93). Z hudebních nástrojů je zmíněna balalajka (Снова класс! 2, s. 83 a 91). Učebnice obsahuje také texty písní (viz 5. b)

3. h) Z výtvarného umění zmiňuje učebnice pouze Ermitáž (Снова класс! 2, s. 48 a 55) a Tret'jakovskou galerii (Класс! 3, s. 88), avšak s tím, že o Tret'jakovské galerii nejsou poskytnuty žádné informace, je zadán projekt.

3. i) Co se architektury týče, učebnice obsahuje velké množství památek, z nichž však větší množství je představeno pouze obrázkem, se kterým se již dále nepracuje. Konkrétně se jedná o Kreml (Снова класс! 1, s. 31; Снова класс! 2, s. 26; Класс! 3, s. 91 a 100), Petropavlovskou revnost (Снова класс! 1, s. 31; Снова класс! 2, s. 26 a 48), Palácové náměstí (Снова класс! 1, s. 31), Rudé náměstí (Снова класс! 1, s. 31; Класс! 3, s. 85 a 100), mosty v Petrohradu (Снова класс! 1, s. 92), Admirality (Снова класс! 2, s. 48), Petrohrad (Снова класс! 2, s. 51), Velké divadlo (Класс! 3, s. 87 a 96-97), Marinské divadlo (Снова класс! 2, s. 71; Класс! 3, s. 78), Televizní věž Ostankino (Класс! 3, s. 91), Puškinův památník (Снова класс! 2, s. 53, Класс! 3, s. 93 a 137), Památník Lomonosova (Класс! 3, s. 93), Památník všech zamilovaných (Класс! 3, s. 94), Náměstí Umění (Снова класс! 2, s. 53) a Moskvu-City (Класс! 3, s. 100). Moskvě je věnována lekce 24 třetího dílu *Москва... как много в этом звуке*.

3. j) Učebnice informuje pouze o konání Olympijských her v Moskvě 1980 a Soči 2014 (oba Класс! 3, s. 102). Fotografie Daniila Sergejeviče Medveděva (Снова класс! 2, s. 11) nijak dále nekomentuje. Zmiňuje pouze Irinu Konstantinovnu Rodrinovovou (Класс! 3, s. 92).

3. k) Ruské kuchyni je věnována osmá lekce prvního dílu *Приятного аппетита*, ve které také najdeme text *Русская кухня* (Снова класс! 1, s. 82). Autoři učebnice pro přestavení ruské kuchyně vybrali pelměně (Снова класс! 1, s. 77 a 90), boršč (Снова класс! 1, s. 76, 80 a 90), pirohy (Снова класс! 1, s. 75-76), slojku a bliny (oba Снова класс! 1, s. 76).

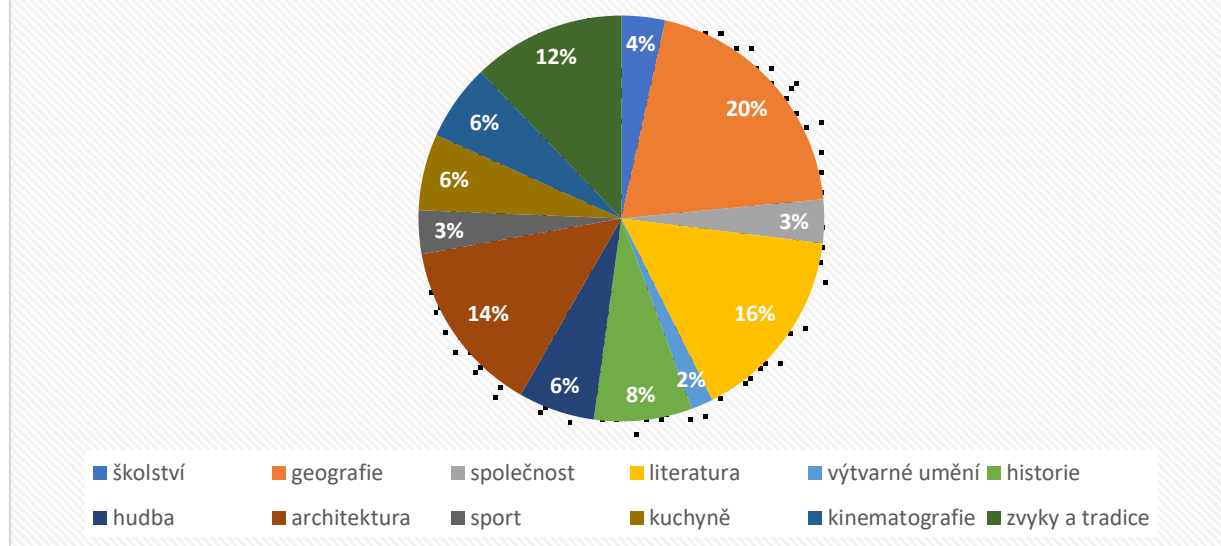
3. l) Filmu se věnuje učebnice ve cvičení, které je však zaměřené na osvojení fráze Меня интересует русский фильм (Класс! 3, s. 94). Z osobností zmiňuje Nikitu Sergejeviče Michalkova (Снова класс! 1, s. 61) a Georgije Franceviče Milljara (Снова класс! 2, s. 79), samotné snímky zastupují *Самая обаятельная и привлекательная* (Класс! 3, s. 31),

Морозко (Снова класс! 2, s. 79) a *Время первых* (Снова класс! 2, s. 84). Třetí díl učebnice nabízí cvičení *Что посмотреть по телевизору?*, ve kterém jsou uvedeny současné pořady vysílané ruskou televizí: *Давай поженимся!*, *Обручальное кольцо*, *Время*, *Большая разница*, *Россия от края до конца*. *Урал*, *Кто хочет стать миллионером?* a *Последний герой*. *Закрытие в раю* (Класс! 3, s. 107).

Největší prostor je v učebnici věnován geografii, dále pak literatuře a architektuře. Naopak nejméně se zde hovoří o výtvarném umění, ruské společnosti a sportu. Celkový poměr zastoupení jednotlivých tematických kategorií v učebním souboru zobrazují následující tabulka a graf.

Tabulka č. 2 – Počet zastoupení témat v učebním souboru <i>Снова Класс!</i>	
Тема	Поčet zmínek
Školství	4
Geografie	23
Společnost	4
Zvyky a tradice	18
Literatura	18
Historie	9
Hudba	7
Výtvarné umění	2
Architektura	16
Sport	4
Kuchyně	7
Kinematografie	7

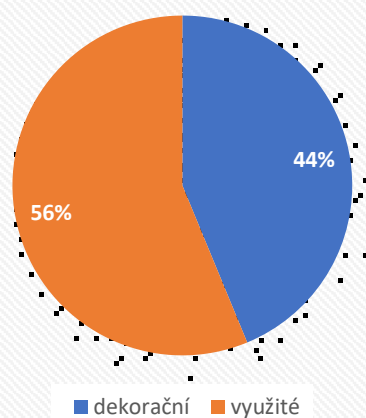
**Graf č. 3 - Podíl zastoupení témat
(Снова Класс!)**

4. a) Učebnice disponuje velkým množstvím obrazového materiálu. Tyto ilustrace ukazují např. portrét Antona Pavloviče Čechova (Снова класс! 1, s. 11), nebo slouží jako obrázkový slovník (Снова класс! 1, s. 76). četné fotografie demonstrují architekturu měst Ruské federace, např. Petropavlovskou pevnost (Снова класс! 1, s. 62). Kresby nalezneme často ve cvičeních, např. *Чем занимается Даша?* (Снова класс! 1, s. 57). Mapy fyzické, politické i slepé zde představují geografii Ruska (Снова класс! 1, s. 6-7, 85, 181-183). Pro nácvik orientace ve městě je zde zastoupena také mapa Petrohradu (Снова класс! 2, s. 47 a 53). Učebnice obsahuje také schémata, např. nákupního centra (Снова класс! 1, s. 67) a metra (Снова класс! 2, s. 40 a 46).

4. b) V učebnici najdeme velké množství obrazového materiálu, který plní pouze dekorační funkci a nijak se s nimi dále nepracuje, zaplňují prázdné místo, např. kresba u poslechu, kde mají žáci za úkol zjistit, jak se jmenuje pes Smirnovových (Снова класс! 1, s. 19). V učebnici nalezneme celkem 477 dále funkčně nevyužitých obrázků, těch se kterými je dále pracováno, je 613. Poměr tohoto obrazového materiálu ukazuje následující graf.

**Graf č. 4 - Podíl využití obrázků
(Снова Класс!)**

5. a) V učebnici najdeme množství autentických textů (viz 5. b). Vzhledem k povaze učebnice také velké množství neautentických, později také adaptovaných, např. dialogy týkající se seznámení (Снова класс! 1, s. 30).

5. b) Učebnice pracuje s originálními uměleckými texty. Na konci lekce se v sekci *Шаг за шагом* pravidelně vyskytují ve všech dílech souboru jazykolamy (Снова класс! 1, s. 44, 63, 73 a 83, Снова класс! 2, s.17, 67, 77 a 87; Класс! 3, s. 23, 73, 103 a 121). Dále obsahuje přísloví (Снова класс! 2, s. 69), citáty Lva Nikolajeviče Tolstého, Alexandra Sergejeviče Puškina, Ivana Sergejeviče Turgeněva a Konstantina Georgeviče Paustovského (Класс! 3, s. 35). Uváděny jsou také písně *Быть может, счастье рядом* (Класс! 3, s. 31), *Как прекрасен этот мир, посмотри* (Класс! 3, s. 67), *Лучший город Земли* (Класс! 3, s. 100), *До чего дошел прогресс* (Класс! 3, s. 118). Nalezneme zde také úryvek z rockové opery Juno a Avos (Снова класс! 2, s. 91), románu Evžen Oněgin (Класс! 3, s. 101) a báseň *Последняя цена* (Класс! 3, s. 37).

6. a) Tato problematika není v učebnici rozvíjena.

7. a) Učebnice informuje o existenci některých zemí (Estonsko, Lotyšsko, Ukrajina), ale přináší pouze ruský ekvivalent jejich názvů (Снова класс! 1, s. 29), o rozšíření ruštiny v jiných částech světa neinformuje.

8. a) Učební soubor upozorňuje na některé rozdíly mezi Českou republikou a Ruskem, které se týkají užívání jména po otci spolu s křestním jménem (Снова класс! 1, s. 11), oslav jmenin (Снова класс! 1, s. 55) a odlišného číslování podlaží (Снова класс! 1, s. 67).

8. b) Ve třetím díle učebnice se vyskytuje text týkající se česko-ruských vztahů ve smyslu migrace, kultury a generace etnických Čechů žijících na území dnešní Ukrajiny a Ruska (Класс! 3, s. 22).

Ruským reáliím je v učebním souboru *Снова класс!* věnováno méně prostoru. V některých kapitolách se vůbec nevyskytují, což nelze hodnotit kladně. I zde převládá faktický způsob jejich zprostředkování, na mnoha místech se však uživatel musí spokojit s pouhým odkazem na vypracování referátu a pokynem si informace sám najít. Ze sestaveného seznamu kategorií pro analýzu nejsou v publikaci všechny kategorie zastoupeny, zcela jsou zde opomenuta témata stereotypů a rozšíření jazyka ve světě. Kladně lze hodnotit to, že se učebnice věnuje vztahům mezi oběma zeměmi a jejich porovnání.

Kladně autorka práce hodnotí využívání originálních uměleckých textů, které do výuky cizího jazyka na střední škole neoddiskutovatelně patří. Kladně lze hodnotit také fakt, že v tomto učebním souboru více než polovina obrazového materiálu našla své propojení se cvičením, či byla jiným způsobem dále využita.

5.4 Analýza učebního souboru *Твой шанс*

1. a) Reálie se vyskytují ve všech dílech i lekcích učebnice. O jejich distribuci detailně informují následující body analýzy.

1. b) Reáliím je věnována vždy samostatná sekce lekce Реалии, kromě ní se však reálie často vyskytují i v sekci Чтение.

2. a) V učebnici převládá faktický způsob ke zprostředkování reálií, který předkládá reálie žákům nejčastěji pomocí textu, např. drama *Старший сын* (Твой шанс 2, s. 66) schémat, např. ruská kuchyně (Твой шанс 1, s. 108-109) a obrázků, např. Novosibirsk (Твой шанс 1, s. 44).

2. b) V celé učebnici nejčastěji nalezneme faktický způsob ke zprostředkování reálií. Postup komunikační se využívá zejména ve cvičeních na vlastní tvorbu žáků, např. dialogy nebo reakce na inzeráty s tradičním ruským oblečením (Твой шанс 2, s. 110). Interkulturní postup nalezneme v učebním souboru při srovnávání mezi Českou republikou a Ruskou federací, např. *Российская шкала размеров одежды*, při hledání českých ekvivalentů ruských frazémů (Твой шанс 2, s. 111). Ve fialových rámečcích Extra nalézáme doplňující informace, např. týkající se dalších významných dnů v ruském kalendáři (Твой шанс 2, s. 51).

3. a) Problematice vzdělávání je věnována osmá lekce druhého dílu *Новые горизонты*, avšak celkový přehled systému ruského vzdělávání učebnice nenabízí. Učebnice zmiňuje pouze existenci МГУ (Твой шанс 1, s. 44), ЕГЭ (Твой шанс 2, s. 140) a rozdíl v dataci začátku letních prázdnin (Твой шанс 2, s. 51).

3. b) Velká část souboru je věnována geografii Ruské federace. V učebnici je zmiňováno Bílé moře (Твой шанс 2, s. 125), jezero Bajkal (Твой шанс 1, s. 61, 102-103, Твой шанс 2, s. 80), hory Elbrus (Твой шанс 1, s. 34, 61) a Ključevskaja (Твой шанс 1, s. 16), pohoří Ural (Твой шанс 1, s. 150; Твой шанс 2, s. 127), řeku Amur (Твой шанс 2, s. 124-125), Angara (Твой шанс 2, s. 80), Jana (Твой шанс 2, s. 95), Jenisej (Твой шанс 2, s. 80), Кама (Твой шанс 1, s. 10), Об (Твой шанс 1, s. 44), Volha (Твой шанс 1, s. 10, 44), poloostrov Kamčatka (Твой шанс 1, s. 11, 16), ostrov Kiži (Твой шанс 1, s. 16, 44), města Archangelsk (Твой шанс 2, s. 125 a 153), Astrachaň (Твой шанс 2, s. 126), Belogorsk (Твой шанс 1, s. 103), Čeljabinsk (Твой шанс 1, s. 151), Čita (Твой шанс 1, s. 103, 130), Chabarovsk (Твой шанс 1, s. 103; Твой шанс 2, s. 124-125), Inopolis (Твой шанс 2, s. 155), Irkutsk (Твой шанс 1, s. 103), Jaroslavl (Твой шанс 1, s. 102), Jekatěrinburg (Твой шанс 1, s. 102, 151), Kazaň (Твой шанс 1, s. 61, Твой шанс 2, s. 126), Kirov (Твой шанс 1, s. 102), Krasnojarsk (Твой шанс 1, s. 102; Твой шанс 2, s. 127), Moskva (Твой шанс 1, s. 27, 44, 102, 140, 148; Твой шанс 2, s. 47), Murmansk (Твой шанс 2, s. 155), Novosibirsk (Твой шанс 1, s. 44, 102), Omsk (Твой шанс 1, s. 102), Perm (Твой шанс 1, s. 102), Petrodvorec (Твой шанс 1, s. 34), Petrohrad (Твой шанс 1, s. 27, 44, 141; Твой шанс 2, s. 127, 153), Pskov (Твой шанс 2, s. 126), Puškin (Твой шанс 1, s. 27), Rjazaň (Твой шанс 2, s. 126), Skovorodino (Твой шанс 1, s. 103), Soči (Твой шанс 2, s. 95), Tajšet (Твой шанс 1, s. 103), Tula (Твой шанс 2, s. 126), Ťumeň (Твой шанс 1, s. 102), Ulan-Ude (Твой шанс 1, s. 103), Uljanovsk (Твой шанс 1, s. 86), Ussurijsk (Твой шанс 1, s. 103), Velikij Ust'jug (Твой шанс 1, s. 150-151), Veliký Novgorod (Твой шанс 2, s. 126), Verchojansk (Твой шанс 2, s. 95), Vladivostok (Твой шанс 1, s. 44, 103, 148), dále pak Leningradská oblast (Твой шанс 2, s. 153), Sibiř (Твой шанс 1, s. 17), Baškortostán (Твой шанс 2, s. 78), Tatarstán (Твой шанс 2, s. 78), Dálný východ (Твой шанс 2, s. 124-125). Učebnice informuje také o národech ve Vladivostoku (Твой шанс 1, s. 149).

3. c) Kromě vysvětlení vykání a využití jména po otci spolu s křestním jménem (Твой шанс 1, s. 28), oblíbenosti počítačových her, kterými jsou např. *Тетрис* a *Пажитнов* (Твой шанс 1, s. 87), a sociální sítě ВКонтакте (Твой шанс 2, s. 64) učebnice toto téma nijak dále nerozvádí.

3. d) Rusko je v této učebnici rozebíráno také z pohledu zvyků a tradic. Ze svátků jsou zde představeny День защитника Отечества, День Победы, Международный женский день (všechny Твой шанс 2, s. 40 a 50), Новый год (Твой шанс 2, s. 40, 46 a 50), Рождество (Твой шанс 2, s. 40 a 49-50), Сабатуй (Твой шанс 2, s. 78), Старый Новый год (Твой шанс 2, s. 83), Крещение – 19 января (Твой шанс 2, s. 95), Пасха (Твой шанс 1, s. 117), komplexní přehled státních svátků nalezneme v sekci Российские государственные праздники ve druhém díle učebnice, kde jsou kromě výše zmíněných dále Праздник Весны и Труда, День России a День народного единства (Твой шанс 2, s. 50), rámeček ve druhém díle rozšiřuje tuto problematiku ještě o День российского студенчества, День знаний, День учителя a Международный день защиты детей (Твой шанс 2, s. 51). Oslavám je věnována celá třetí lekce druhého dílu s názvem *С праздником!* Dále učebnice zmiňuje témata Гжель (Твой шанс 1, s. 150-151), пост (Твой шанс 1, s. 117), пимы (Твой шанс 2, s. 110), валенки (Твой шанс 2, s. 111), хоровод (Твой шанс 2, s. 51), Дед Мороз (Твой шанс 1, s. 150; Твой шанс 2, s. 45 a 49) a národní hru Бурюльки (Твой шанс 1, s. 87).

3. e) Prostor je v učebnici věnován také literatuře. Z autorů jsou zde zastoupeni Anna Andrejevna Achmatovová (Твой шанс 1, s. 74-75), Alexandr Ivanovič Běljajev (Твой шанс 2, s. 143), Michail Afanasjevič Bulgakov (Твой шанс 2, s. 19 a 156), Kir Bulyčov (Твой шанс 2, s. 143), Anton Pavlovič Čechov (Твой шанс 1, s. 35), Korněj Ivanovič Čukovskij (Твой шанс 1, s. 153), Daniil Ivanovič Charms (Твой шанс 1, s. 119; Твой шанс 2, s. 110), Ivan Andrejevič Krylov (Твой шанс 2, s. 67), Michail Jurjevič Lermontov (Твой шанс 1, s. 59), Sergej Vasiljevič Lukjaněnko (Твой шанс 2, s. 143), Vladimir Vladimirovič Majakovskij (Твой шанс 1, s. 35), Vladimir Vladimirovič Nabokov (Твой шанс 1, s. 59), Alexandr Sergejevič Puškin (Твой шанс 1, s. 19, 59; Твой шанс 2, s. 94-95, 122), Arkadij Natanovič a Boris Natanovič Strugačtí (Твой шанс 2, s. 143), Lev Nikolajevič Tolstoj (Твой шанс 2, s. 45, 59, 122), Ljudmila Jevgeněvna Ulická (Твой шанс 1, s. 74-75), Aleksandr Valentinovič Vampilov (Твой шанс 2, s. 66), Jevgenij Ivanovič Zamjatin (Твой шанс 2, s. 143), Vasilij Andrejevič Žukovskij (Твой шанс 2, s. 122). Z děl jsou zde zmiňovány *Сто лет тому вперед* (Твой шанс 2, s. 142), *Мы*, *Пикник на обочине*, *Ночной дозор*, *Человек-амфибия* (vše Твой шанс 2, s. 143), *Мастер и Маргарита* (Твой шанс 1, s. 19, 156), *Старший сын* (Твой шанс 2, s. 66) a bajka *Ворона и лисица* (Твой шанс 2, s. 62). Učebnice obsahuje také úryvky z literárních děl (viz 5. b).

3. f) Jistý prostor je v učebnici věnován také ruské historii. Z osobností je zde představen Petr I. (Твой шанс 1, s. 58-60; Твой шанс 2, s. 16-17), Kateřina II. (Твой шанс 1, s. 60),

Nikolaj Muravjov-Amurskij (Твой шанс 2, s. 124-125), Cyril a Metoděj (Твой шанс 1, s. 86), Dmitrij Ivanovič Mendělejev (Твой шанс 1, s. 45 a 59), Michail Vasiljevič Lomonosov (Твой шанс 1, s. 45), Valentina Vladimirovna Těreškovová (Твой шанс 1, s. 45), Jekatěrina Romanovna Daškovová, Sofia Vasiljevna Kovalevská (obě Твой шанс 1, s. 74-75) a lékaři Nikolaj Ivanovič Pirogov, Jevgenij Sergejevič Botkin, Grunja Jefimovna Sucharevová, Svjatoslav Nikolajevič Fjodorov, Varvara Alexandrovna Kaševarovová-Rudněvová (všichni Твой шанс 2, s. 34-35) a Ivan Petrovič Pavlov (Твой шанс 1, s. 35). Učebnice seznamuje žáky také se založením prvního divadla (Твой шанс 1, s. 60) a startu vlaku Россия (Твой шанс 1, s. 151).

3. g) Učebnice informuje o reáliích z oblasti lidové, klasické i populární hudby. Jsou zde představeny balety Romeo a Julie a Labutí jezero, Alexandrovci, Jurij Abramovič Bašmet, Viktor Robertovič Coj, skupina Agatha Christie (vše Твой шанс 1, s. 61), Vladimir Semjonovič Vysockij (Твой шанс 1, s. 45) Denis Leonidovič Macujev, Anna Jurjevna Netrebko, Petr Iljič Čajkovskij (všichni Твой шанс 1, s. 35), скоморохи (Твой шанс 1, s. 76), ложки (Твой шанс 1, s. 87), терменвокс (Твой шанс 1, s. 87). Učebnice obsahuje také originální texty písní (viz 5. b).

3. h) Učební soubor seznamuje se základy ruského výtvarného umění. Z umělců jsou zde představeni Kazimir Severinovič Malevič (Твой шанс 1, s. 43), Ilja Jefimovič Repin (Твой шанс 1, s. 76), Isaak Izrailevič Brodskij (Твой шанс 1, s. 153), Viktor Michajlovič Vasněcov (Твой шанс 2, s. 17-18), Vladimir Lukič Borovikovskij (Твой шанс 2, s. 17), Michail Alexandrovič Vrubel (Твой шанс 2, s. 18), Ivan Jakovlevič Bilibin (Твой шанс 2, s. 18 a 79), Jelena Dmitrievna Polenova (Твой шанс 2, s. 79), z obrazů zde najdeme díla *Корней Чуковский* (Твой шанс 1, s. 153), *Богатыри* (Твой шанс 2, s. 17), *Портрет М. И. Лопухиной* (Твой шанс 2, s. 17), *Царевна-лягушка*, *Царевна-лебедь*, *Кощей Бессмертный* (všechny Твой шанс 2, s. 18), *Баба-яга*, *Змий* a *Домобой* (všechny Твой шанс 2, s. 79). Kromě toho učebnice poskytuje informace také o Tret'jakovské galerii (Твой шанс 1, s. 43-44), Puškinském muzeu (Твой шанс 1, s. 150-151) a Ermitáži (Твой шанс 1, s. 60). Z moderního umění je uvedeno graffiti Viktora Coje v Petěrburgu (Твой шанс 1, s. 103).

3. i) Ruská architektura je v této učebnici představena pouze pomocí výčtu památek. Vyskytuje je zde tak Arkaim (Твой шанс 1, s. 150), Большой театр (Твой шанс 1, s. 34; Твой шанс 2, s. 125), Эрмитаж (Твой шанс 1, s. 60), Московский Кремль (Твой шанс 1, s. 34 a 156), Мариинский театр (Твой шанс 1, s. 60), Вотчина Деда Мороза (Твой шанс 1, s. 150), Памятник Пушкину (Твой шанс 2, s. 15), ГУМ (Твой шанс 2, s. 47), Красная

площадь (Твой шанс 2, s. 127 a 156), Новгородский Кремль (Твой шанс 2, s. 126 a 159), Останкинская телебашня (Твой шанс 2, s. 156), Рязанский Кремль, Казанский Кремль, Астраханский Кремль, Псковский Кремль, Тульский Кремль (všechny Твой шанс 2, s. 126), Памятник Петру Великому (Твой шанс 2, s. 125), Соловецкий монастырь (Твой шанс 2, s. 125), Воскресенские ворота, Памятник Чижику-Пыжику, Памятник Поребрику и Бордюру а Памятник Банкноте в 10 рублей (všechny Твой шанс 2, s. 127). Za zmínku stojí také článek *Достопримечательности России* (Твой шанс 2, s. 126).

3. j) Učebnice informuje o konání Zimních olympijských her v Soči 2014 (Твой шанс 1, s. 61). Z osobností jmenuje Vladislava Alexandroviče Treťjaka (Твой шанс 1, s. 45), Alexandra Michajloviče Ovečkina, Jevgenije Viktoroviče Pljuščenka (oba Твой шанс 1, s. 61), Irinu Konstantinovnu Rodninovovou (Твой шанс 1, s. 74-75) a Jevgeniji Armanovnu Medveděvovou (Твой шанс 1, s. 35). Seznamuje také s lidovou hrou gorodky (Твой шанс 1, s. 87). Zvláštní lekce věnující se tématu sportu se v učebnici nevyskytuje.

3. k) Z typických produktů ruské kuchyně jsou v učebnici zastoupeny pelmeně (Твой шанс 1, s. 115 a 163), boršč (Твой шанс 1, s. 110 a 118), šči (Твой шанс 1, s. 114 a 118), kvas (Твой шанс 1, s.166), kysel (Твой шанс 1, s. 109), ucha, pirohy, plov, šašlyk, bliny, ruský čaj (všechny Твой шанс 1, s. 118). Představen je také samovar (Твой шанс 1, s. 118). Tématu stravování je věnována šestá lekce prvního dílu *Пальчики оближешь!*

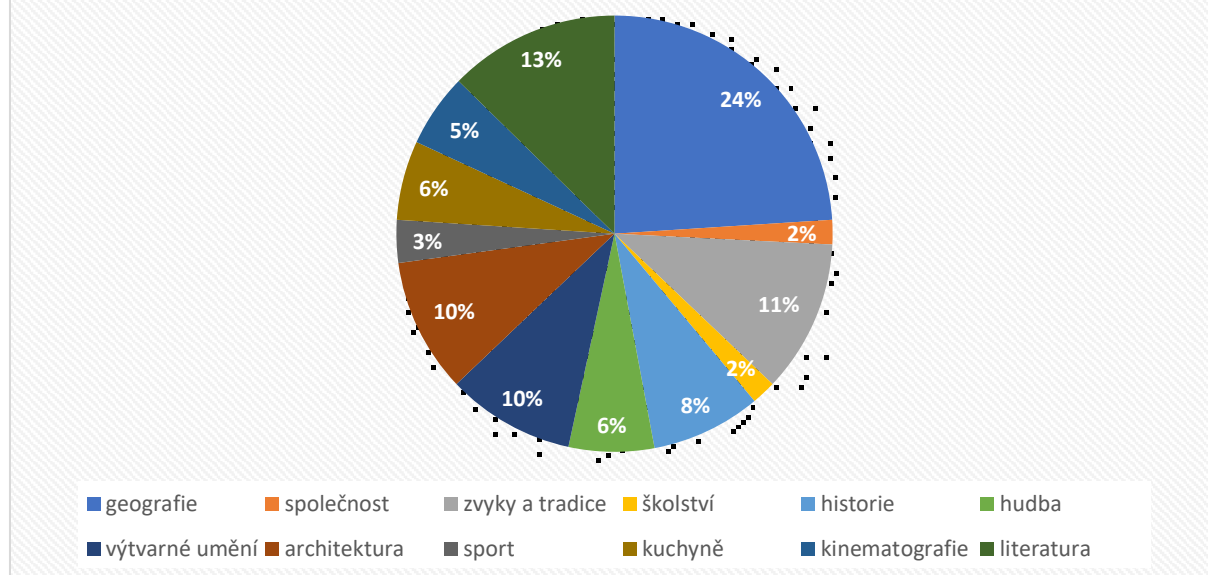
3. l) V oblasti kinematografie je zde žákům představen Moskevský mezinárodní filmový festival (Твой шанс 1, s. 60), filmy *Москва слезам не верит* spolu se svým oskarovým oceněním (Твой шанс 1, s. 60), *Ночной дозор* (Твой шанс 2, s. 143), *Сталкер* (Твой шанс 2, s. 143), kreslený seriál *Маша и медведь* (Твой шанс 1, s. 60), postavy Крокодил Гена a Чебурашка (Твой шанс 1, s. 51), z osobností Vladimir Valentinovič Meňšov (Твой шанс 1, s. 60), Marina Mstislavovna Nějolovová (Твой шанс 1, s. 60), Ljudmila Jevgeněvna Ulická (Твой шанс 1, s. 74-75) a Vladimir Lvovič Maškov (Твой шанс 2, s. 15).

Evidentně největší podíl témat v učebnici zaujímá geografie, nejmenší prostor je zde věnován oblasti školství, společnosti a sportu. Zbylá témata jsou zastoupena víceméně rovnoměrně v rozsahu od pěti do třinácti procent. Celkový podíl zastoupení tematických okruhů v učebním souboru demonstrují následující tabulka a graf.

Tabulka č. 3 – Počet zastoupení témat v učebním souboru *Твой шанс*

Téma	Počet zmínek
Školství	4
Geografie	53
Společnost	4
Zvyky a tradice	25
Literatura	28
Historie	18
Hudba	14
Výtvarné umění	21
Architektura	22
Sport	7
Kuchyně	13
Kinematografie	12

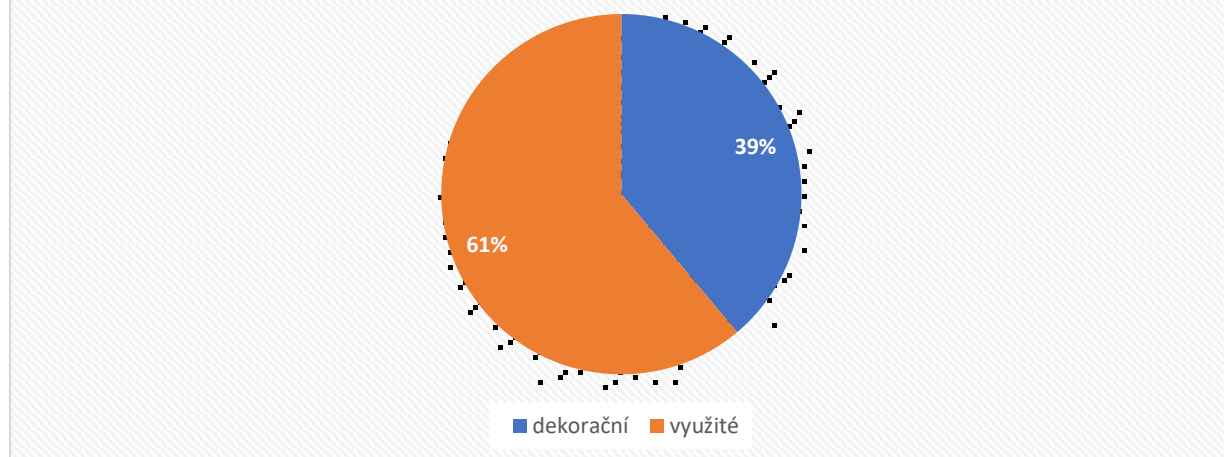
**Graf č. 5 - Podíl zastoupení témat
(Твой шанс)**

4. a) V učebnici nalezneme také obrazový materiál. Jedná se o fotografie zachycující realie, např. rubl (Твой шанс 1, s. 17), Bajkal (Твой шанс 1, s. 102), dále mapy, např. trasu Transsibiřské magistrály (Твой шанс 1, s. 102), a také velké množství obrázků, např. válenky (Твой шанс 2, s. 110).

4. b) V učebním souboru nalezneme celkem 252 obrázků. Z nich plní 98 funkci dekorační, zbylých 154 je přímo spjatých s obsahem učebnice a propojených se cvičeními. Rozložení tohoto materiálu ukazuje následující graf.

**Graf č. 6 - Podíl využití obrázků
(Твой шанс)**

5. a) Vzhledem k povaze učebnice převládají v počátečních fázích texty umělé, které jsou v pozdějších stádiích rozšiřovány o texty adaptované. V souboru nalezneme ale také množství autentických textů, viz 5. b).

5. b) V učebnici nalezneme citace ruských rčení (Твой шанс 1, s. 102), přísloví (Твой шанс 1, s. 152), frazémů (Твой шанс 2, s. 111) a originály uměleckých textů. Učebnice obsahuje báseň Alexandra Sergejeviče Puškina (Твой шанс 2, s. 94), *Тараканы* Korněje Ivanoviče Čukovského (Твой шанс 1, s. 153), texty písní *Каравай* (Твой шанс 2, s. 51), *Около семи утра* Viktora Robertoviče Соје (Твой шанс 1, s. 103), úryvku z děl *Старший сын* Alexandra Valentinoviče Vampilova (Твой шанс 2, s. 66), *Мастер и Маргарита* Michaila Afanasjeviče Bulgakova (Твой шанс 2, s. 19), *Что это было?* Daniila Ivanoviče Charmse (Твой шанс 2, s. 110) a *Сто лет тому вперёд* Kira Vselovodiče Bulučova (Твой шанс 2, s. 142).

6. a) Tomuto tématu se učebnice nevěnuje.

7. a) Učebnice se dotýká ostatních zemí pouze z hlediska slovní zásoby na téma státy světa, o rozšíření ruského jazyka v těchto oblastech však neinformuje.

8. a) Tento učební soubor upozorňuje na kulturní rozdíly mezi Českou republikou a Ruskou federací v oblasti užívání jména po otci (Твой шанс 1, s. 28), číslování jednotlivých vchodů (Твой шанс 1, s. 135) a podlaží (Твой шанс 1, s. 128).

8. b) Vzájemným vztahům mezi oběma zeměmi učebnice nevěnuje prostor.

Učební soubor *Твой шанс* nabízí samostatný oddíl Реалии v každé lekci, která tak zajišťuje rovnoměrné dávkování informací po dobu celé práce s ním. I přes tento fakt ovšem nesplňuje všechny požadavky. Všem tématům není věnován ani zdaleka stejný prostor, zcela jsou zde opomíjena témata stereotypů, rozšíření ruštiny v dalších zemích, a i česko-ruských vztahů. I v této učebnici převládá faktický způsob zprostředkování, který už je ale doplňován způsobem komunikačním více, než tomu bylo ve zbývajících učebních souborech podrobených analýze.

V souboru nalezneme mnoho aspektů, které nelze hodnotit jinak než kladně, těmi jsou autentické umělecké texty, které ovšem nečerpají pouze z krásné literatury, ale i z hudby, a dále také vysoké procento využitého obrazového materiálu oproti dekoračnímu.

5.5 Porovnání učebních souborů

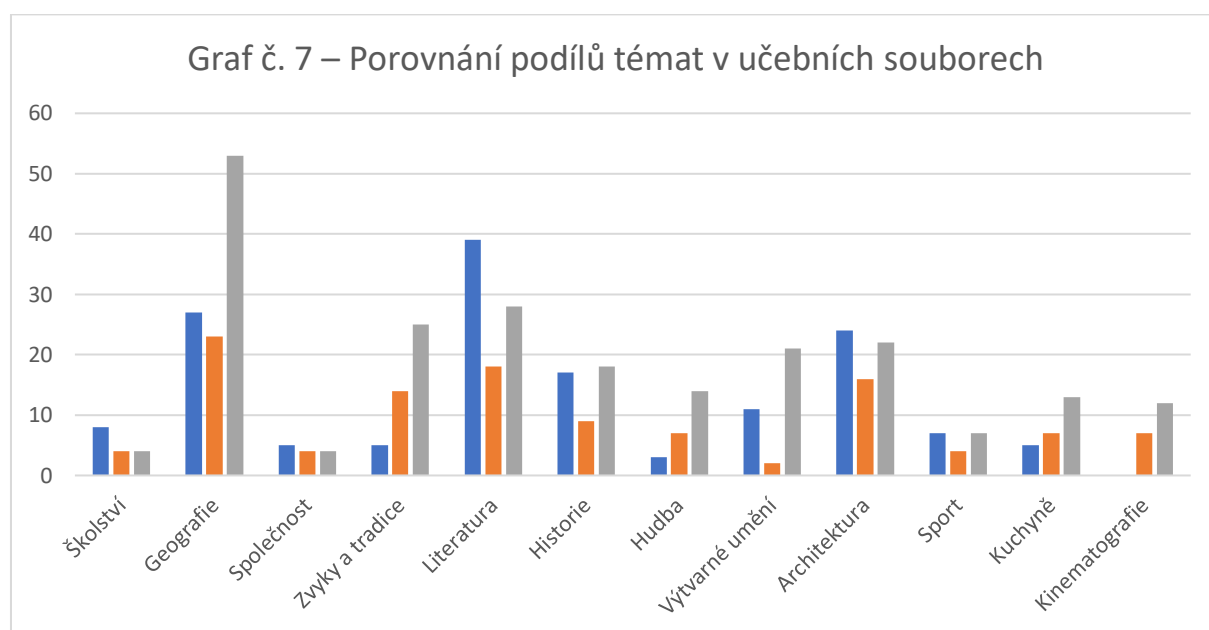
1. a) U všech učebních souborů se vyskytují reálie ve všech dílech učebnice. Kromě řady *Снова Класс!* zařazují učebnice reálie do všech svých lekcí.

1. b) Samostatný oddíl věnující se reáliím je vytvořen pouze v souboru *Твой шанс*, ve zbylých učebních souborech byla zvolena cesta rozptýlení po celém obsahu jednotlivých lekcí. *Радыга по-новому* však vyděluje samostatnou podkapitolu reálie ve své metodické příručce.

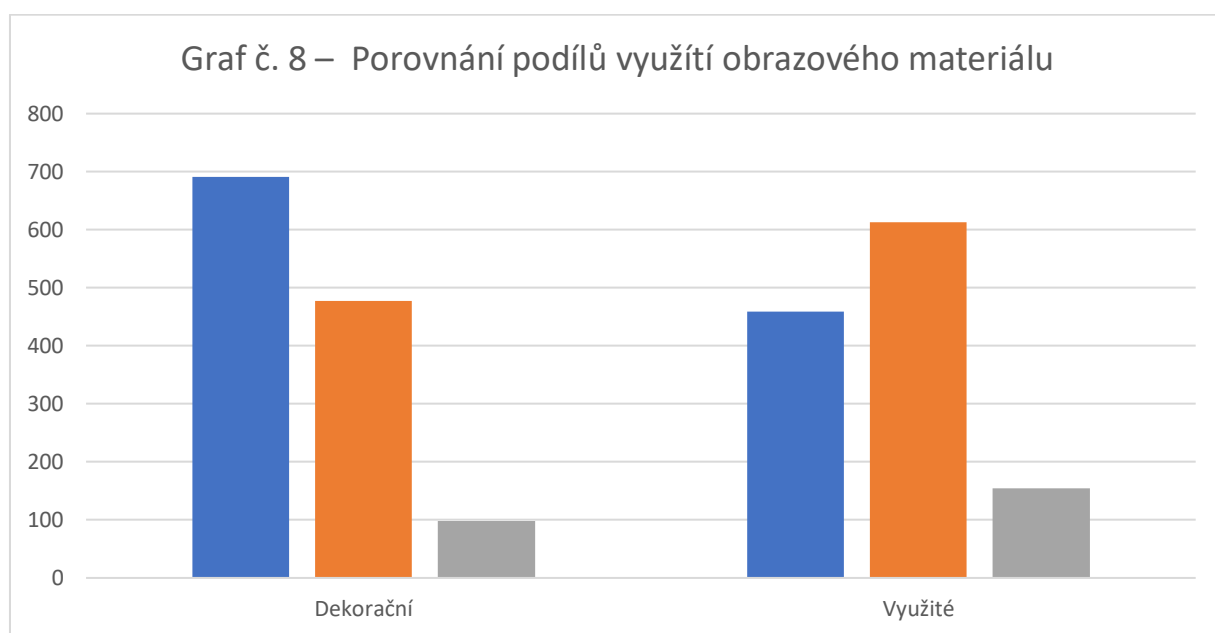
2. a) Ve všech učebnicích převládá faktický způsob ke zprostředkování reálií. Nejčastěji jsou představovány pomocí textů, *Радыга по-новому* a *Снова Класс!* navíc nabízí také rámečky s informacemi. Doplnkově zde reálie představují také ilustrace.

2. b) Všechny učebnice využívají všech výše zmíněných postupů. Komunikační postup se zde uplatňuje zejména ve cvičeních a zadáních, které cílí na vlastní produkci žáků. Interkulturní postup nalezneme v učebních souborech v případě vysvětlování odlišností mezi Českou republikou a Ruskou federací.

3. Všechny učebnice se do značné míry shodují v hierarchii témat. Největší prostor je věnován vždy zásadně geografii a literatuře. Nejmenší rozdíly v podílu zastoupení témat byly zaznamenány u kategorie společnost s poměrem 5:4:4, naopak největší rozdíly byly nalezeny v oblasti kinematografie, kde se 12 upomenutí v učebním souboru *Твой шанс* výrazně liší od edice *Радыга по-новому*, která tomuto tématu nevěnuje žádný prostor. Komplexní porovnání zastoupení témat ve zvolených učebních souborech zobrazuje následující graf. U každé kategorie je uvedena absolutní hodnota četnosti zastoupení. Modře je zde zobrazena *Радыга по-новому*, oranžově *Снова Класс!* a šedě *Твой шанс*.

4. a) Všechny učební soubory disponují velkým množstvím obrazového materiálu, z něhož část slouží jako ilustrace reálií. Celkový počet obrazového materiálu se ve zvolených učebních souborech liší, a to nejen důvodu počtu publikací, které tvoří učebnicovou řadu, ale i faktu, že během zpracování diplomové práce ještě nebyly všechny díly učebnic na českém knižním trhu. Následující graf demonstruje porovnání zastoupení ilustračního materiálu. Z porovnání vyplývá, že pouze u souboru *Радуга по-новому* převládá využití obrazového materiálu za účelem dekorační funkce. Modře je zde zobrazena *Радуга по-новому*, oranžově *Снова Класс!* a šedě *Твоё шанс*.

5. a) Ve všech učebních souborech převažují v počátečních fázích texty neautentické či adaptované, které cílí na ovládnutí jazyka např. v oblasti seznamování se. Se zvyšující se úrovní jsou postupně doplňovány texty autentickými.

5. b) Všechny učební soubory pracují s originálními texty. Většinou se jedná o citace děl krásné literatury. Publikace však pracují také s citáty, frazémy, hlavolamy, příslovími či texty písní.

6. a) Kromě krátkého příspěvku na str. 103 v pátém díle učebnice *Радуга по-новому* se žádná z učebnic tomuto tématu nevěnuje.

7. a) Ve všech učebnicích se vyskytuje shodný postup v předkládání této problematiky. Tyto oblasti jsou v učebních souborech zmiňovány zcela sporadicky, a to pouze za účelem demonstrace nové slovní zásoby. Rozšíření ruského jazyka v těchto regionech zde žádný prostor věnován není.

8. a) Všechny učební soubory upozorňují na některé kulturní rozdíly mezi Ruskou federací a Českou republikou. Jedná se však pouze o útržkovité informace a konstatování faktů všeobecně rozšířených v kulturním podvědomí, jakým je například užití jména po otci či kulturní šok.

8. b) Při analýze bylo zjištěno, že tomuto tématu nevěnuje žádný prostor *Твой шанс*. Stručně je tato problematika rozebírána ve zbylých dvou učebních souborech. Ve *Снова Класс!* je zmiňována migrace a etnické menšiny. Více do hloubky postupuje *Радуга по-новому*, která zmiňuje také historii spojenou s Tomášem Garriguem Masarykem a mezinárodní obchod.

6 Ruské reálie očima žáků středních škol

6.1 Popis výzkumného šetření a charakteristika skupiny respondentů

Tato kapitola se zabývá analýzou dat, která byla získána během dotazníkového šetření, které bylo provedeno na středních školách v Praze a Středočeském kraji během února a března 2021.

Forma dotazníku byla jednotná jak pro gymnázia, tak pro střední odborné školy, a to vzhledem ve skutečnosti, že pro výuku ruského jazyka jsou na obou typech škol využívány stejné druhy učebních souborů. Dotazník byl zadán žákům pomocí jejich vyučujícího ruštiny, který byl autorkou práce dopředu seznámen se strukturou dotazníku, i cílem diplomové práce. Vzhledem k probíhající epidemii spojenou se šířením viru SARS-CoV-19 a s ním spojeným uzavřením škol bylo zadáno vyplnění dotazníku v rámci domácí práce. Žáci měli pro vyplnění neomezený časový limit.

Dotazník se zaměřuje na zjišťování informací spojených se znalostmi ruských reálií. První část dotazníku zjišťuje informace o žákovi. Druhá část pak pomocí tematických okruhů klade otevřené otázky, které zjišťují reálný pohled žáků na ruské reálie. Forma ankety byla volena tak, aby byla žákům poskytnuta maximální volnost při odpovídání na otázky, a bylo tak zajištěno co největší množství dat k následné analýze.

Do výzkumu se zapojilo celkem 208 žáků ze sedmi různých škol. Školy byly vybrány takovým způsobem, aby byla zajištěna pestrost zaměření, zázemí a lokality, ve které se školy nachází. Do výzkumu se zapojili celkem tři střední odborné školy, a to sice jedna obchodní akademie, střední hotelová škola a střední průmyslová škola, dále potom pět gymnázií, z nichž v jednom případě se jednalo o gymnázia šestileté a osmileté. Bylo osloveno více gymnázií, a to z důvodu toho, že na tomto typu školy se realizuje výuka ruského jazyka v největším rozsahu, a lze tudíž předpokládat i vyšší znalosti žáků. Do výzkumu nebyla naopak zapojena střední odborná učiliště, a to z toho důvodu, že na nich je výuka ruského jazyka spíše výjimečnou záležitostí. Velký vliv měla také neochota oslovených ruštinářů předat svým žákům dotazník k vyplnění. Tyto instituce se nachází ve městech Praha, Čáslav, Kladno, Přerov nad Labem a Příbram.

Žáci, kteří se do průzkumu zapojili, tvoří pestrou škálu napříč nejen školami, ale i ročníky. Jedná se tak o žáky různé jazykové úrovně, věkové skupiny, pohlaví, rodinného zázemí, i učebních souborů, které využívají v rámci studia ruského jazyka. Konkrétní přehled zastoupení dotázaných je uveden v následujících tabulkách. Tabulky jsou rozděleny do tří sloupců, z nichž v prvním je vždy uvedena odpověď žáka, ve druhém počet takovýchto uvedených odpovědí,

třetí sloupec potom představuje převod těchto odpovědí na procenta. V případě uzavřených odpovědí týkajících se žaka jsou uváděny tyto kategorie v pořadí, v jakém se objevily v dotazníku. U otevřených otázek jsou odpovědi seřazeny podle četnosti výskytu od nejčastější až po nejméně častou, případe shodných hodnot jsou z důvodu přehlednosti uvedeny v abecedním pořadí.

Tabulka č. 4 – Národnost		
Odpověď	Odpovědělo respondentů	Odpovídající procento
Česká	202	97,12
Slovenská	1	0,48
Ruská	2	0,96
Ukrajinská	1	0,48
USA	1	0,48
Bulharská	1	0,48

Do průzkumu se zapojilo celkem 208 respondentů. Z nichž 6 uvedlo jinou národnost než českou. Další kategorie šetření však zjistili přítomnost rodilých mluvčích v rodinách respondentů u 5 účastníků výzkumu, z nichž 3 uvedli národnost českou.

Tabulka č. 5 – Pohlaví		
Odpověď	Odpovědělo respondentů	Odpovídající procento
Muž	70	36,65
Žena	138	66,35

Celkový počet respondentů tvoří větší počet žen než mužů. V jejich odpovědích však nebyly zaznamenány podstatné rozdíly. Větší rozdíly byly vázány na oblast volnočasových aktivit.

Tabulka č. 6 – Ročník střední školy		
Odpověď	Odpovědělo respondentů	Odpovídající procento
První	41	19,71
Druhý	63	30,29
Třetí	46	22,12

Čtvrtý	56	26,92
Neuvedeno	2	0,96

V celkovém počtu 208 respondentů byl zajištěn přibližně podobný počet v zastoupení mezi ročníky. Mezi respondenty se však zařazení do příslušného ročníku neprojevovalo na jejich znalostech. Dva respondenti ročník neuvedli.

Tabulka č. 7 – Druh střední školy		
Odpověď	Odpovědělo respondentů	Odpovídající procento
Gymnázium	147	70,67
Střední odborná škola	61	29,33
Střední odborné učiliště	0	0

Podíl gymnázií a středních škol byl vytvořen na základě snahy vytvořit pestrost v oblasti respondentů, zároveň byl silně ovlivněn ochotou ruštinářů poskytnout dotazník svým žákům k vyplnění. Do výzkumu nebyla naopak zapojena střední odborná učiliště, a to z toho důvodu, že na nich je výuka ruského jazyka spíše výjimečnou záležitostí.

Tabulka č. 8 – Studium ruského jazyka již na základní škole		
Odpověď	Odpovědělo respondentů	Odpovídající procento
Ano	122	58,65
Ne	86	41,35

I přes fakt nadpoloviční většiny přítomnosti žáků, kteří absolvovali studium ruštiny již na základní škole, nebyl u těchto žáků zjištěn zásadní rozdíl týkající se jejich znalostí dané problematiky. Větší rozdíly se ukazovaly u žáků uvádějící mimoškolní aktivity od těch, jejichž koníčky s ruským jazykem nesouvisí.

Tabulka č. 9 – Studium ruského jazyka na základní škole podle učebnice		
Odpověď	Odpovědělo respondentů	Odpovídající procento
Поехали	25	20,49
Радуга по-новому	47	38,52
Классные друзья	8	6,56

Классные друзья новые	8	6,56
Поехали rychlý start	5	4,10
Nevím	29	23,77

Z uvedených učebnic byla z celkového počtu 122 respondentů potvrzujících studium ruštiny již na základním stupni vzdělávání byla u 38,52% užívána učebnicová řada *Радыга по-новому*. Dalších 37,71% uvedlo učebnici, které se tato diplomová práce ve své analýze nevěnuje. Zbylých 23,77% nedokázalo na otázku odpovědět.

Tabulka č. 10 – Souvislost volnočasových aktivit s ruským jazykem a reáliemi		
Odpověď	Odpovědělo respondentů	Odpovídající procento
Nijaká	109	52,40
Poslech hudby	53	25,48
Sledování filmů a seriálů	19	9,13
Hraní her	9	4,33
Sledování videí	8	3,85
Komunikace s přáteli či partnerem	6	2,88
Komunikace s rodinou	5	2,40
Četba v ruském jazyce	3	1,44
Sociální sítě	2	0,96
Sledování baletu	1	0,48
Sledování zpráv	1	0,48
Aplikace Duolingo	1	0,48

V kategorii volnočasových aktivit byla nejčastější kladná odpověď spojena s poslechem ruské hudby. Z těchto respondentů nabývala větší část nadprůměrných výsledků. Uváděny byly často reálie, které se nevyskytují v učebních souborech, zejména co se týče současných interpretů. Část respondentů však i přes své tvrzení o poslechu hudby následně uvedla v kategorii zjišťující jejich znalosti odpověď nevím.

Tabulka č. 11 – V současnosti používaná učebnice		
Odpověď	Odpovědělo respondentů	Odpovídající procento
Радуга по-новому	54	25,96
Снова Класс!	56	26,92
Твой шанс	46	22,12
Радуга plus	18	8,65
Класс!	16	7,69
Поехали!	11	5,29
žádná (materiály)	4	1,92
neuveдено	3	1,44

Ze zkoumaného vzorku potvrdilo 75% respondentů užívání učebního souboru zkoumaném v praktické části této diplomové práce. Dalších 16,34% uvedlo učebnicovou řadu blízce spjatou s těmito soubory, v případě učebního souboru *Класс!* jde dokonce o situaci, ve které třetí díl nahrazuje ten z řady *Снова Класс!* vzhledem k tomu, že třetí díl ještě nebyl vydán. To přináší celkovou shodu 91,34%. Tři respondenti na otázku neodpověděli.

6.2 Výsledky dotazníkového šetření z pohledu znalostí ruských reálií žáky

V následující části práce jsou prezentovány výsledky dotazníkového šetření, které mapují postoje i faktické znalosti žáků o ruských reáliích. První dvě tabulky demonstrují, jak se podle svého názoru orientují žáci středních škol v ruských reáliích, a to v s ohledem na to, zda jejich učební soubor nabízí dostatek informací potřebných pro studium této problematiky. Další podkapitoly představují a analyzují jejich znalosti v konkrétních tematických okruzích.

Tabulka č. 12 – Orientují se podle svého názoru žáci v ruských reáliích?		
Odpověď	Odpovědělo respondentů	Odpovídající procento
Ano	10	4,81
Spíše ano	58	27,88
Spíše ne	125	60,10

Ne	15	7,21
----	----	------

Tabulka č. 13 – Poskytují podle žáků učebnice dostatek informací?		
Odpověď	Odpovědělo respondentů	Odpovídající procento
Ano	32	15,38
Spíše ano	118	56,73
Spíše ne	44	21,15
Ne	9	4,33
Neuvedeno	5	2,40

Dvě výše uvedené tabulky demonstrují spokojenost žáků s učebnicemi z pohledu informovanosti ve zkoumané oblasti. Celkem 72,11% respondentů v dotaznících uvedlo, že jejich učební soubor poskytuje dostatečné množství informací o reáliích. 67,31% z dotázaných však také uvedlo, že i přesto jejich znalosti této problematiky na dobré úrovni nejsou.

Následující část práce zobrazuje stěžejní část šetření, která zjišťovala faktické znalosti žáků. V této části dotazníku odpovídali žáci na otevřené otázky týkajících se jednotlivých tematických okruhů. Na reálnou úroveň znalostí umožnil nahlédnout právě zvolený způsob otevřených otázek, který dával žákům neomezený prostor k vyjádření. Každému bodu jejich odpovědi byla přidělena hodnota 1. Výsledky šetření však mohou být zkresleny tím, že žáci odpovídali na otázky doma, a mohli tak nahlížet do učebnic či hledat na internetu.

6.2.1 Školství

Tabulka č. 14 – Školství		
Odpověď	Odpovědělo respondentů	Odpovídající procento
Opačný systém známkování	114	54,80
Nevím	69	33,17
Lomonosova univerzita	46	22,12
3 měsíce prázdnin	15	7,21

Vzdělávání trvající 11 let	8	3,85
Petrohradská státní univerzita	7	3,37
Sobotní vyučování	5	2,40
Závěrečná zkouška	5	2,40
Posvátnost školství	4	1,92
Přítomnost uniforem	4	1,92
Delší povinná školní docházka	3	1,44
Frontální výuka	3	1,44
Méně prázdnin	3	1,44
Neexistence rozdílu mezi českým a ruským vzděláváním	3	1,44

Po dvou respondentech (0,96%) uvedlo: neudělování 1, oslovení učitelů jménem a střední škola trvající 2 roky. Po jednom respondentu (0,48%) uvedlo: absence přijímacích zkoušek, absence střední školy, dřívější nástup do školy, existence středních a vysokých škol, Gagarinova vojenská letecká akademie, jiný pohled na dějiny, MGPU, Moskevský fyzikálně-chemický institut, nekvalitní vzdělání, nenávaznost stupňů, PGU, povinnost platit školné, přítomnost ruského jazyka, matematiky a dvou dalších předmětů u maturitní zkoušky, Ruská akademie výtvarného umění, Ruská konzervatoř, Ruská univerzita družby národů, skládání maturitní zkoušky v nižším věku, Státní univerzita mezinárodních vztahů v Moskvě, Střední škola při velvyslanectví Ruské federace v České republice, systém podobný českému, Uralská univerzita, večerní vzdělávání, větší náročnost českého systému oproti ruskému, větší náročnost ruského systému oproti českému, větší počet domácích úkolů, větší prestiž vysokých škol oproti českým, více stupňů vzdělávání oproti českému, vítání prvňáčků pomocí zvonků, výuka angličtiny již od prvního ročníku, výuka psaní a počítání již v mateřské škole, vysokoškolské komplexy, vzdělávání od sedmi let a základní škola trvající 4 roky.

Ve výzkumu bylo v oblasti školství nalezeno celkem 72 odpovědí, které se shodují s obsahem učebních souborů, konkrétně se jednalo o Lomonosovu univerzitu, sobotní vyučování, ЕГЭ a vysoké školy. Z témat zmíněných v učebnicích nebyl v odpovědích zastoupen выпускной, УПК a ekologické školy. Zbylé odpovědi představují obraz toho, jak si studenti českých středních škol představují ruský vzdělávací systém. Dotazníky obsahující

zčásti protikladné odpovědi podávají důkaz o tom, že často se jedná pouze o ničím nepodložené domněnky. 33,17% respondentů nebylo schopno otázku zodpovědět.

6.2.2 Geografie

Tabulka č. 15 – Geografie		
Odpověď	Odpovědělo respondentů	Odpovídající procento
Moskva	182	87,50
Petrohrad	157	75,48
Ural	138	66,35
Volha	101	48,56
Ob	78	37,50
Vladivostok	67	32,21
Lena	65	31,25
Jenisej	60	28,85
Kavkaz	60	28,85
Soči	43	20,67
Volgograd	34	16,35
Sibiř	27	12,98
Nevím	22	10,58
Omsk	19	9,13
Altaj	17	8,17
Bajkal	17	8,17
Amur	14	6,73
Jekatěrimburg	13	6,25
Kamčatka	13	6,25

Největší stát	13	6,25
Něva	13	6,25
Novosibirsk	11	5,29
Dněpr	10	4,81
Kaspické moře	9	4,33
Kazaň	9	4,33
Novgorod	9	4,33
Elbrus	8	3,85
Moskva (řeka)	7	3,37
Don	5	2,40
Irtyš	5	2,40
Angara	4	1,92
Čeljabinsk	4	1,92
Jakutsk	4	1,92
Ladožské jezero	4	1,92
Rozprostření na dvou světadílech	4	1,92
Samara	4	1,92
SSSR	4	1,92
Transsibiřská magistrála	4	1,92
Irkutsk	3	1,44
Kaliningrad	3	1,44
Oněžské jezero	3	1,44
Stalingrad	3	1,44

Po dvou respondentech (0,96%) uvedlo: Bajkalské pohoří, časová pásma, Leningrad, Murmansk, Vladimir Vladimirovič Putin, Sajany, Vladimir, Východoevropská nížina. Po jednom respondentu (0,48%) uvedlo: 85 správních celků, alkohol, Belgorod, Belucha,

Cařihrad, Čukotka, Dvina, Hrozný, Jaroslavl, Karabach, Karélie, Ključevskaja, Kola, Kolyma, Krasnojarsk, Kursk, Magadan, Nikósie, Nová Země, nutnost víza, Ojmjakon, Ostrovy Královny Alexandry, Penza, Perm, Petrodvorec, příslušnost k nejlidnatějším zemím světa, Pskov, Rostov na Donu, Rubl, Sergiev Posad, Sevastopol, Sibiřská vysočina, sopky, Stanová hornatina, Středoruská vysočina, Středosibiřská plošina, Středosibiřská vysočina, tajga, Taumir, Ufa, Verchojanské hory, Vladimir, Voroněž, Vostok a Žigulovské hory.

V šetření bylo zaznamenáno celkem 1 012 odpovědí shodných s obsahem učebnicových souborů, jedná se o Moskvu, Petrohrad, Ural, Volhu, Ob, Vladivostok, Jenisej, Soči, Sibiř, Omsk, Bajkal, Amur, Jekatěrimburg, Kamčatku, Něvu, Novosibirsk, Kaspické moře, Kazaň, Novgorod, Elbrus, Angaru, Čeljabinsk, Transsibiřskou magistrálu, Irkutsk, Murmansk, Jaroslavl, Ključevskaju, Krasnojarsk, Perm, Pskov, Rostov na Donu a Sergiev Posad. Naopak nebyla uvedena v učebních souborech presentovaná Astrachaň, Anadyr, Archangelsk, Baškotorstán, Belogovsk, Bílé moře, Bogoljubov, Čita, Dálný východ, Jalta, Jana, Finský záliv, Chabarovsk, Innopolis, Kama, Kirov, Kiži, Kostorma, Leningradská oblast, Norilsk, Pereslavl-Zalesský, Rjazaň, Skovorodino, Suzdal, Tajšet, Tula, Ťumeň, Ulan-Ude, Uljanovsk, Ussurijsk, Velikij Ust'jug, Verchojansk. Dle předpokladu bylo uvedeno také 297 odpovědí, které prokazují znalost ruské geografie, avšak jedná se o skutečnosti, které v učebních souborech prezentovány nejsou. Tento fakt přisuzuje autorka práce zejména mezipředmětovým vztahům a výuce zeměpisu.

6.2.3 Společnost

Tabulka č. 16 – Společnost		
Odpověď	Odpovědělo respondentů	Odpovídající procento
Stejná, či hodně podobná české	44	21,15
Nevím	41	19,71
Lpění na tradicích	31	14,90
Vlastenectví	23	11,06
Konzervativní	12	5,77
Moc prezidenta	11	5,28

Neexistence střední vrstvy	10	4,81
Odlišná mentalita	9	4,33
Víra, pravoslaví	9	4,33
Alkoholismus	7	3,37
Odlišnost kultury	7	3,37
Jednání na rovinu	6	2,88
Nesvoboda	6	2,88
Odlišnost módy	5	2,40
Odlišnost tradic	5	2,40
Cenzura	4	1,92
Drsný život	4	1,92
Hrubší zacházení	4	1,92
Komunismus	4	1,92
Sebevědomí	4	1,92
Velké množství národností	3	1,44

Po dvou respondentech (0,96%) uvedlo odpověď: důraz na rodinu, homofobie, korupce, kulturní odlišnosti v rámci regionů, mafie, minimalismus, mnoho obyvatel, odlišnost jazyka, odlišnost kuchyně, otužilejší, vodka místo piva, výbušnost, zaostalejší. Po jednom respondentu (0,48%) uvedlo odpověď: agresivita, azbuka, bohatá, Čukčové, divná, doping, dodržování tradic na vesnicích, dřívější zakládání rodiny, hektická, hloupější, hodní, hrdí, chápaví, chladní, chudí, chození do restaurací, kroje, malá tolerance, mnohojazykovost, muslimská menšina, nadměrné užívání vulgarismů, násilnější, nebezpeční, negativní zkušenost, nespokojenost s politikou, nižší úroveň, odlišnost hudebního vkusu, odlišnost filmového vkusu, odlišnost počasí, odlišný pohled na dějiny, oligarchové, ozdobné barevné budovy, patriarchální, podobnost s filmem Mrazík na venkově, pohostinnost, přátelství, přetvářka, přítomnost bubliny, režim, rozhazovační, seriózní, skrblicí, skromní, skvělá paměť, slušní, snaha obcházet věci, snížená úroveň kritického myšlení, soutěživost, společenští, špatná politika, tolerantní, tvrdohlavost, tvrdší podmínky, více prožívají hokej, úspěchání, užívají si život, veselí, více hluční, více kriminality, více přípravy na školu, více žen než mužů, vstřícní, výskyt medvědů,

vyšší porodnost, vzdělanost, vznětlivost, zaostalý venkov, zásadovost, závistivost, zemědělci, zmanipulovaní.

I přes malý prostor, který je v učebních souborech věnován této problematice, bylo shromážděno velké množství odpovědí, které se však nekryjí s obsahy učebnic. Vykání, udělování jména po otci, oblíbenost počítačových her a sociálních sítí, přejímání příjmení po manželovi a odlišnost v užití úsměvu v dotaznících uváděny nebyly. Velké množství různorodých odpovědí demonstruje nejen často nepodložené představy žáků, domněnky spojené se všeobecně rozšířenými stereotypy, ale také jejich osobní zkušenosti. 41 respondentů nedokázalo otázku zodpovědět.

6.2.4 Zvyky a tradice

Tabulka č. 17 – Zvyky a tradice		
Odpověď	Odpovědělo respondentů	Odpovídající procento
Vánoce	96	46,15
Nový rok	53	25,48
Velikonoce	47	22,60
Masopust	46	22,12
Děda Mráz	45	21,63
Nevím	44	21,15
Den Ruska	41	19,71
Den Vítězství	39	18,75
Velké oslavy	30	14,42
Den Obránců vlasti	21	10,10
Mezinárodní den žen	17	8,17
Svátek práce	17	8,17
Velké množství jídla na oslavách	12	5,77

Pravoslavné svátky	10	4,81
Alkohol	8	3,85
Bliny	7	3,37
Bohoslužby	6	2,88
Odlíšnost tradic	6	2,88
Oslava až několik dní po narozeninách	5	2,40
Sněhurka	5	2,40
Vojenské přehlídky	5	2,40
Stromeček	4	1,92
Oslava konce druhé světové války	4	1,92
Tři králové	3	1,44
Svatby	3	1,44

Po dvou respondentech (0,96%) uvedlo odpověď: Den národní jednoty, kraslice, kroje, kulič a otužování. Po jednom respondentu (0,48%) uvedlo odpověď: denní salvy, Den jara, Den matek, Den rudé armády, Den studentů, Den učitelů, dvanáct vánočních jídel podle apoštolů, fontány, chléb se solí, jmeniny, jméno po otci, koledy, kuřa, květnové svátky, maškary, matřošky, Narození Páně, neslaví svátky, odlišný kalendář, ohňostroje, pascha, pití čaje, pití vodky, podobnost s českými svátky, provádění prvňáčků po škole, sedmnáctý listopad, Starý Nový rok, svátek s matřoškami, tance, velikonoční půst a umístění oltáře v obývacím pokoji.

Celkem 429 odpovědí se svým obsahem shodovalo s jednotkami uváděnými učebními soubory. Jednalo se o Vánoce, Nový rok, Velikonoce, Masopust, Dědu Mráze, Den Ruska, Den Vítězství, Den Obránců vlasti, Mezinárodní den žen, Svátek práce, Den národní jednoty, Kroje, Den studentů, Den učitelů, Jmeniny a Starý Nový rok. Naopak žádný z respondentů nevedl očekávané odlišnosti v nošení snubního prstenu, ЗАГС, Сочельник, Sabantuy, Den vzdělanosti, Dětský den, гжель, пимы, валенки, хоровод, Бурюльки. Neschopnost zodpovědět otázku se projevila u 44 respondentů.

6.2.5 Historie

Tabulka č. 18 – Historie		
Odpověď	Odpovědělo respondentů	Odpovídající procento
Stalin, Josif Visarionovič	77	37,02
Lenin, Vladimir Iljič	74	35,58
Putin, Vladimir Vladimirovič	66	31,73
Petr I.	49	23,56
Kateřina II.	48	23,08
Říjnová revoluce	38	18,27
Mendělejev, Dmitrij Ivanovič	34	16,35
Gagarin, Jurij Alexejevič	31	14,90
Gorbačov, Michail Sergejevič	27	12,98
Nevím	23	11,06
Ivan Hrozný	19	9,13
Bitva u Stalingradu	18	8,65
Brežněv, Leonid Iljič	18	8,65
Komunismus	17	8,17
První let člověka do vesmíru	14	6,73
Druhá světová válka	10	4,81
Chruščov, Nikita Sergejevič	9	4,33
Rasputin, Georgij Jefimovič	8	3,85
Trockij, Lev Davidovič	7	3,37
Navalnj, Alexej Anatoljevič	7	3,37
První světová válka	6	2,88
Rozpad SSSR	6	2,88

Válka s Napoleonem	6	2,88
Krymská válka	5	2,40
Lomonosov, Michail Vasiljevič	5	2,40
Občanská válka	4	1,92
Okupace SSSR	4	1,92
Studená válka	4	1,92
SSSR	4	1,92
Andropov, Jurij Vladimirovič	3	1,44
Únorová revoluce	3	1,44

Po dvou respondentech (0,96%) uvedlo odpověď: Alexandr I., Alexandr II., Alexandr III., carové, Kniže Igor, Lajka, Dmitrij Anatoljevič Medveděv, Mikuláš II., Vjačeslav Michajlovič Molotov a Ivan Petrovič Pavlov. Po jednom respondentu (0,48%) uvedlo odpověď: Alexandr Veliký, Ljudmila Michajlovna Alexejevová, Alžběta I., atentát na Rasputina, Bitva na Čudském jezeře, Bitva o Stalingrad, Bitva u Borodina, Bitva u Lipska, Bitva u Zborova, bolševici, Brestlitevský mír, Car Mikuláš, Konstantin Ustinovič Černěnko, Andrej Romanovič Čikatilo, Boris Fjodorovič Godunov, invaze do Afghánistánu, Ivan Veliký, Boris Nikolajevič Jelcin, Michail Timofejevič Kalašnikov, KGB, Alexandr Vasiljevič Kolčak, kolonizace Sibíře, Michail Illarionovič Kutuzov, Fjodor Isidorovič Kuzněcov, leninismus, Alexej Archipovič Leonov, Georgij Maximilianovič Malenkov, Karl Heindrich Marx, Mikuláš I., Ilja Muromec, Boris Jefimovič Němcov, nevolnictví, obléhání Leningradu, Grigorij Grigorjevič Orlov, Alexandr Ivanovič Pavlovič, perestrojka, porážka Hitlera, porážka Napoleona, Grigorij Alexandrovič Potěmkin, Povstání děkabristů, prodej Aljašky, reformy Petra I., Romanovci, Rudá armáda, Rurik, Ruská revoluce, Rusko-japonská válka, Rusko-turecká válka, Severní válka, Taktika spálené země, German Stěpanovič Titov, Transsibiřská magistrála, Trojí dělení Polska, Vasilij Blažený, Vladimír I., Vladimír II. Monomach, vypálení Moskvy, vyvraždění carské rodiny a Zimní válka.

Respondenti uvedli celkem 175 odpovědí shodujících se s obsahem učebních souborů. Jednalo se o odpovědi Petr I., Kateřina II., Dmitrij Ivanovič Mendělejev, Jurij Alexejevič Gagarin, Michail Vasiljevič Lomonosov, Občanská válka, Ivan Petrovič Pavlov, Reformy Petra I. a Vladimír I. Oproti tomu žádný z respondentů nevedl Aeroflot, Cyrila a Metoděje, Gulagy, emigraci, Grunku Jefimovnu Sucharevovou, Jekatěrinu Romanovnu Daškovovou, Jevgenije

Sergejeviče Botkina, Jurije Dolgorukého, Konstantina Eduardoviče Ciolkovského, Nikolaje Ivanoviče Pirogova, Nikolaje Muravjova-Amurského, Piskarevský hřbitov, Sergeje Pavloviče Koroljova, Sofii Vasiljevnu Kovalevskou, start vlaku Россия, Svjatoslava Nikolajeviče Fjodorova, Valentinu Vladimirovnu Těreškovovou, Varvaru Alexandrovnu Kaševarovovou-Rudněvovou, Vladimira Kozmiče Zvorykina a založení prvního divadla. Osobnosti, které se umístili dle četnosti odpovědí na prvních třech místech, se v učebních souborech nevyskytují. Četné odpovědi nevycházející z obsahu učebních souborů připisuje autorka práce mezipředmětovým vztahům, a zejména výuce Dějepisu.

6.2.6 Literatura

Tabulka č. 19 – Literatura		
Odpověď	Odpovědělo respondentů	Odpovídající procento
Puškin, Alexandr Sergejevič	86	41,35
Tolstoj, Lev Nikolajevič	68	32,69
Nevím	48	23,07
Gogol, Nikolaj Vasiljevič	44	21,15
Dostojevský, Fjodor Michajlovič	39	18,75
Anna Karenina	36	17,30
Evžen Oněgin	24	11,54
Lermontov, Michail Jurjevič	19	9,13
Čechov, Anton Pavlovič	17	8,17
Nabokov, Vladimir Vladimirovič	12	5,77
Turgeněv, Ivan Sergejevič	9	4,33
Jesenin, Sergej Alexandrovič	8	3,85
Vojna a mír	8	3,85
Revizor	7	3,37

Bratři Karamazovi	6	2,88
Gorkij, Maxim Maximovič	5	2,40
Metro 2033	5	2,40
Pasternak, Boris Leonidovič	5	2,40
Krylov, Ivan Andrejevič	4	1,92
Mistr a Markétka	4	1,92
Solženicyn, Alexandr Isajevič	4	1,92
Zločin a trest	4	1,92
Bulgakov, Michail Afanasjevič	3	1,44
Doktor Živago	3	1,44
Gluchovskij, Dmitrij Alexejevič	3	1,44
Idiot	3	1,44
Pohádky	3	1,44

Po dvou respondentech (0,96%) uvedlo odpověď: bajky, Vladimir Vladimirovič Majakovskij, Varlam Tichonovič Šalamov a Tři sestry. Po jednom respondentu (0,48%) uvedlo odpověď: Anna Andrejevna Achmatovová, Baba Jaga, Alexandr Alexandrovič Blok, Josif Alexandrovič Brodskij, Čuk a Gek, Démon, Denní hlídka, Hrdina naší doby, Jeden den Ivana Denisoviče, Lolita, Máša a Medvěd, Metro 2034, Metro 2035, Mrazík, Mramorový ráj, Mrtvé duše, Nikolaj Alexejevič Někrasov, Noční hlídka, Petrohradské povídky, Plachta, Příběh opravdového člověka, Ruslan a Ludmila, Slovo o pluku Igorově, Souostroví Gulag a To jsem já, Edáček.

Bylo shromážděno celkem 338 odpovědí, které se svým obsahem překrývají s učebními soubory. Jednalo se o Alexandra Sergejeviče Puškina, Lva Nikolajeviče Tolstého, Nikolaje Vasiljeviče Gogola, Fjodora Michajloviče Dostojevského, Evžena Oněgina, Michaila Jurjeviče Lermontova, Antona Pavloviče Čechova, Ivana Sergejeviče Turgeněva, Borise Leonidoviče Pasternaka, Ivana Andrejeviče Krylova, Mistra a Markétku, Alexandra Isajeviče Solženicyna, Michaila Afanasjeviče Bulgakova, Doktora Živaga, bajky, Vladimira Vladimiroviče Majakovského, Annu Andrejevnu Achmatovovou a Noční hlídku. Naproti tomu opomenuti v odpovědích byli Viktor Petrovič Astafjev, Konstantin Dmitrijevič Balmont, Pavel Petrovič

Bažov, Alexandr Ivanovič Běljajev, Kir Bulyčov, Marina Ivanovna Cvětajevová, Korněj Ivanovič Čukovskij, Rasul Gazmatovič Gazmatov, Daniil Ivanovič Charms, Ivan Antonovič Jefremov, Alexandr Ivanovič Kuprin, Sergej Vasiljevič Lukjaněnko, Vladimir Vladimirovič Nabokov, Konstantin Georgijevič Paustovskij, Arkadij Natanovič a Boris Natanovič Strugačtí, Ljudmila Jevgeněvna Ulická, Alexandr Valentinovič Vampilov, Andrej Andrejevič Vozněsenskij, Jevgenij Ivanovič Zamjatin, Vasilij Andrejevič Žukovskij, ruský překlad Bible, «Мы», «Пикник на обочине», «Человек-амфибия» a «Старший сын». Odpovědi na otázky byly dle autorky této diplomové práce spíše, než učebnicemi ruského jazyka ovlivněny povinnou výukou světové literatury v rámci předmětu Český jazyk a literatura. Vedle klasiky byly uváděny také aktuálně mezi širokou veřejností oblíbené tituly, jakými jsou například Metro 2034 a Mramorový ráj. 48 respondentů otázku nedokázalo zodpovědět.

6.2.7 Výtvarné umění

Tabulka č. 20 – Výtvarné umění		
Odpověď	Odpovědělo respondentů	Odpovídající procento
Nevím	127	61,06
Repin, Ilja Jefimovič	41	19,71
Šiškin, Ivan Ivanovič	28	13,46
Burlaci na Volze	18	8,65
Kandinskij, Vasilij Vasiljevič	5	2,40
Levitan, Isaak Iljič	4	1,92
Ráno v borovicovém lese	4	1,92
Ajvazovský, Ivan Konstantinovič	3	1,44
Brjullov, Karl Pavlovič	3	1,44
Černý čtverec	3	1,44
Ermitáž	3	1,44
Kramskoj, Ivan Nikolajevič	3	1,44

Malevič, Kazimir Severinovič	3	1,44
Perov, Vasilij Grigorjevič	3	1,44
Rublev, Andrej	3	1,44
Žukov, Georgij Konstantinovič	3	1,44

Po jednom respondentu (0,48%) uvedlo odpověď: Abutkod, Vsevelod Jurjevič Alexandrov, Amazonka, Brusič nožů, Prokopij Ivanovič Čirin, Dívka s broskvemi, Jurij Ivanovič Gorbačov, Marc Chagall, Alexandr Andrejevič Ivanov, Ježíš na poušti, Orest Adamovič Kiprenskij, Pavel Varfolomějevič Kuzněcov, Národní ruské muzeum, Michail Petrovič Někrasov, „On the mountains“, Kuzma Sergejevič Petrov-Vodkin, Viktor Dmitrijevič Pivovarov, Portrét Dostojevského, Portrét Tolstého, Portrét Puškina, Pro neznámý hlas, Romantická krajina, Lev Alexandrovič Rusov, Valentin Alexandrovič Serov, „Summer landscape“, Treťjakovská galerie a Viktor Michajlovič Vasněcov.

Kategorie výtvarného umění se projevila jako oblast tvořící respondentům největší potíže. Z 208 respondentů nedokázalo na otázku odpovědět 61,06%, tedy 127 dotázaných. 58 odpovědí korespondovalo s obsahem učebních souborů, konkrétně se jednalo o Ilju Jefimoviče Repina, Isaaka Iljiče Levitana, Ermitáž, Kazimira Severinoviče Maleviče, Andreje Rubleva, Ruské muzeum, Valentina Alexandroviče Serova, Treťjakovskou galerii a Viktora Michajloviče Vasněcova. Uvedeni v odpovědích nebyli Ivan Petrovič Argunov, Isaak Izrailevič Brodskij, Vladimir Lukič Borovikovskij, Viktor Robertovič Coj, Viktor Michajlovič Orešnikov, Jelena Dmitrijevna Polenova, Puškinské muzeum, Michail Alexandrovič Vrubel, *Богатыри*, *Портрет М. И. Лопухиной*, *Царевна-лягушка*, *Царевна-лебедь*, *Кощей Бессмертный*, *Баба-яга*, *Змий и Домобой*. Další odpovědi jsou autorkou přisuzovány mezipředmětovým vztahům, a zejména výuce výtvarné výchovy.

6.2.8 Hudba

Tabulka č. 21 – Hudba		
Odpověď	Odpovědělo respondentů	Odpovídající procento
Čajkovský, Petr Iljič	96	46,15
Balalajka	54	25,96

Nevím	42	20,19
Vysockij, Vladimir Semjonovič	27	12,98
Labutí jezero	21	10,10
Little Big	15	7,21
Louskáček	14	6,73
«Катюша»	12	5,77
Alexandrovci	9	4,33
«Калинка»	9	4,33
Kreed, Egor	8	3,85
Stravinskij, Igor Fjodorovič	8	3,85
Prokofjev, Sergej Sergejevič	8	3,85
Miyagi	7	3,37
Rauf & Faik	6	2,88
Šostakovič, Dmitrij Dmitrijevič	5	2,40
Korž, Maks	5	2,40
Vitas	4	1,92
Feduk	4	1,92
Lazarev, Sergej Vjačeslavovič	4	1,92
Bilan, Dima Nikolajevič	3	1,44
Macujev, Denis Leonidovič	3	1,44
Morgenshtern	3	1,44
t.A.T.u.	3	1,44
„The 7th Element“	3	1,44
Rachmaninov, Sergej Vasiljevič	3	1,44
Ruská hymna	3	1,44

Po dvou respondentech (0,96%) uvedlo odpověď: balet, Olga Igorevna Buzova, ElDark, Gudok, gusli, Hard Bass, Misha Marvin, Modest Petrovič Musorgskij, Pjotr Andrejevič Nalič, Anna Jurjevna Netrebko, Bulat Šalvovič Okudžava, Pharaoh, Alla Borisovna Pugačova, rap, Nikolaj Andrejevič Rimskij-Korsakov, «Каникулы» a Колибри. Po jednom respondentu (0,48%) uvedlo odpověď: Katya Romanovna Adushkina, Alexandr Vasiljevič Alexandrov, Andy Panda, Artik & Asti, Boodin, Dabro, Alexandr Sergejevič Dargomyžskij, DDT, Droles, Drolls, DAVA, Eldžej, El'man, Face, Polina Sergejevna Gagarina, garmoška, Alexandr Konstantinovič Glazunov, HammaAli & Navai, harfa, housle, hudební nástroje se neodlišují od českých, hymna SSSR, Tichon Nikolajevič Chrennikov, Jony, КЗРЕАК, Karna.val, Simon Khorolskiy, Filipp Bedrosovič Kirkorov, kobza, Klava Koka, komunismus, kontrabas, „Korobeiniki“, Mari Kraimbreri, Květinový valčík, kytara, Valerij Jakovlevič Leont'jev, Let čmeláka, Ani Lorak, Samuil Moisejevič Majkapar, mandolínaStas Vladimirovič Michajlov, Danya Vjančeslavovič Milokhin, «Narkotik kal», Niněra, Lvov, Охххymiron, Pussy Riot, Raim, Tony Raut, , Rusalka, Sabry, Egor Ship, soundtrack k filmu Mrazík, Studená válka, Tanec rytířů, The Velk Arts, Timati, Trololo song, Valčík č. 2, „You are the only one“, «3 колеса», «3 слова», «7 цифр», Время и стекло, Земляне, «Люби меня», «Масленица», Мелодия, «Очи чёрные» a «Художник».

I přes skromné zastoupení hudby v učebních souborech byla u respondentů odhalena velká znalost dané problematiky. Tento fakt je přisuzován nejen mezipředmětovým vztahům a výuce hudební výchovy, ale také faktu, že 53 respondentů uvedlo jako svou mimoškolní aktivitu poslech ruské hudby. Tato skutečnost objasňuje časté uvádění současných umělců v dotazníku, jakými jsou např. Egor Kreed, Maks Korž, Morgenshtern či Jony, a dále pak účastníků hudební soutěže Eurovision Song Contest (Dima Bilan, Polina Gagarina, Sergej Lazarev, Little Big). Z reálií prezentovaných v učebních souborech byli respondenty uvedeni Petr Iljič Čajkovský, balalajka, Vladimír Semjonovič Vysockij, Labutí jezero, Alexandrovci, Denis Leonidovič Macujev, Anna Jurjevna Netrebko a ДДТ, a to celkem ve 213 odpovědích. Naopak opomenuti byli Agatha Christie, Jurij Abramovič Bašmet, Viktor Robertovič Coj, Michail Ivanovič Glinka, Juno a Avos, Eduard Francevič Nápravník, Fjodor Ivanovič Šaljapin, Romeo a Julie, Новое радио, Европа плюс, Петро FM, Русское радио, Дорожное, Машина времени, Чаутилиус, Любэ, Ария, скоморохи, ложки, терменвокс. 42 respondentů na otázku odpovědět nedokázalo vůbec.

6.2.9 Architektura

Tabulka č. 22 – Architektura		
Odpověď	Odpovědělo respondentů	Odpovídající procento
Chrám Vasila Blaženého	88	42,31
Kreml	70	33,65
Rudé náměstí	66	31,73
Ermitáž	55	26,44
Zimní palác	45	21,63
Nevím	33	15,86
Leninovo mauzoleum	26	12,50
Historické centrum Petrohradu	22	10,58
Historické centrum Moskvy	21	10,10
Petropavlovská pevnost	15	7,21
Petrodvorec	11	5,28
GUM	8	3,85
Chrám Krista Spasitele	7	3,37
Velké divadlo	7	3,37
Petěrgof	6	2,88
Treťjakovská galerie	6	2,88
UNESCO	5	2,40
Katedrála sv. Izáka	4	1,92
Palácové náměstí	3	1,44

Po dvou respondentech (0,96%) uvedlo odpověď: Archangelský chrám, Bajkal, Car-puška, Chrám Kristova vzkříšení, Chrám Matky Boží Kazaňské, Kazaňský chrám, Křižník Aurora, Lomonosova univerzita, Měděný jezdec, Moskevské metro, Moskva-City, Něvský prospekt, Transsibiřská magistrála a Ruské muzeum. Po jednom respondentu (0,48%) uvedlo odpověď:

Alexandrovská zahrada, Alexandrův sloup, Arbat, bílá noc, barevný hrad, botanické zahrady, Car kolokol, Garibaldův hrad, Historické muzeum, Chrám Kristova vzkříšení, Chrám Nejsvětější trojice, Chrám sv. Sofie, Chrám Všech svatých, Jantarová komnata, Katedrála Panny Marie Kazaňské, Kateřinský palác, Kazaňský kreml, Koprovje, kostely v Karlových Varech a Mariánských Lázních, Královec, Letní zahrada, Lochstadt, Michajlovský palác, Novgorodský dětinec, Novgorodský kreml, Petrohradský palác, Petropavlovský chrám, pomníky, Pulkovská hvězdárna, Puškinovo muzeum, Sergijev Posad, Sídlo parlamentu, Sibiř, Socha Petra I., Stalinovy mrakodrapy, Uspeňský chrám a Velký kremelský palác.

Celkem 426 získaných odpovědí se v této kategorii shodovalo s obsahy učebních souborů, jednalo se o Chrám Vasila Blaženého, Kreml, Rudé náměstí, Ermitáž, Zimní palác, Historické centrum Moskvy a Petrohradu, Petropavlovskou pevnost, GUM, Chrám Krista Spasitele, Velké divadlo, Treťjakovskou galerii, Katedrálu sv. Izáka, Palácové náměstí, Meděného jezdce, Moskvu-City, Chrám Kristova vzkříšení, Něvský prospekt, Kazaňský a Novgorodský kreml. Objevili se také irelevantní odpovědi typu kostely v Karlových Varech a Mariánských Lázních. Opomenuty zde byly Admiralita, Arkaim, Astrachaňský kreml, Jasná Poljana, Kolomenskoje, Kuskovo, Marinské divadlo, Michajlovskoje, Náměstí Umění, Ostafjevo, Ostankino, Památník Čičika Pižika, Památník desetirublové bankovky, Památník Jurije Dolgorukého, Památník všech zamilovaných, Park Dědy Mráze, Pskovský kreml, Puškinův památník, Rjazaňský kreml, Spasskoje-Lutovinovo, Tarchany, Tulský kreml, Tverská ulice, Zlatá vrata a Памятник Поребрику и Бордюру. 33 respondentů nedokázalo na otázku odpovědět.

6.2.10 Sport

Tabulka č. 23 – Sport		
Odpověď	Odpovědělo respondentů	Odpovídající procento
Nevím	82	39,42
Ovečkin, Alexandr Michajlovič	56	26,92
ZOH Soči 2014	42	20,19
Hokej	34	16,35
Šarapovová, Maria Jurjevna	18	8,65

Legkov, Alexandr Gennad'jevič	9	4,33
Malkin, Jevgenij Vladimirovič	9	4,33
Medveděvová, Jevgenija Armanovna	9	4,33
Meveděv, Daniil Sergejevič	9	4,33
MS ve fotbale 2018	8	3,85
Rubl'ov, Andrej Andrejevič	8	3,85
Zagitovová, Alina Il'nazovna	7	3,37
Drago, Ivan	5	2,40
Pljuščenko, Jevgenij Viktorovič	5	2,40
Šipulin, Anton Vladimirovič	5	2,40
Doping	4	1,92
Dzjuba, Art'om Sergejevič	4	1,92
Kovalčuk, Ilja Valerjevič	4	1,92
Krasobruslení	4	1,92
Lasickeneová, Marija Alexandrovna	3	1,44
Loginov, Alexandr Viktorovič	3	1,44
Nurmagomedov, Chabib Abdulmanapovič	3	1,44

Po dvou respondentech (0,96%) uvedlo odpověď: biatlon, biatlonisté, Alexandr Alexandrovič Bolšunov, Grand Prix v krasobruslení, Nikolaj Nikolajevič Kolmičenko, Nikita Igorevič Kučerov, Daniil Vjačeslavovič Kvjat, Julia Vjačeslavovna Lipnická, LOH v Moskvě 1980, Nikita Dmitrijevič Mazepin, Marija Sergejevna Savinová a Viktor Vasiljevič Tichonov. Po jednom respondentu (0,48%) uvedlo odpověď: Taťána Amdrejevna Akimová, Aleksandr Alexandrovič Alexejev, Dmitrij Sergejevič Aliev, Andrej Sergejevič Aršavin, Jevgenij Jevgenijevič Art'uchin, Autodrom v Soči, Arina Alexejevna Averinová, Dina Alexejevna Averinová, Anton Igorevič Babikov, Timur Nurbachitovič Bekmambetov, Sergej Andrejevič Bobrovskij, Sergej Nazarovyč Bubka, Andrej Anatoljevič Bukin, Ivan Andrejevič Bukin, CSKA Moskva, Děnis Dmitrijevič Čeryšev, Pavel Valerjevič Dacjuk, Vjačeslav Alexandrovič Fetisov, Formule 1, Alexandr Alexandrovič Frolov, Jekatěrina Alexandrovna

Gamovová, Jevgenij Alexandrovič Garaničev, Alexandr Sergejevič Golovin, Karen Abramovič Chačanov, Alexandr Valerjevič Charlamov, Alexej Konstantinovič Jagudin, Dmitrij Alexejevič Jaškin, Jekatěrina Viktorovna Jurlovová-Perchtovová, Karjala Cup, Vladimir Volodymyrovič Kličko, Michail Sergejevič Koljada, Pavel Anatoljevič Kolobkov, Alexej Viktorovič Kosatonov, Aljona Sergejevna Kostornaja, Alexej Vjačeslavovič Kovaljov, Ilja Jurjevič Kovtun, Vasilij Vladimirovič Košečkin, Nikita Igorevič Kučerov, Jevgenij Jevgenijevič Kuzněcov, Světlana Alexandrovna Kuzněcovová, Alexej Vasiljevič Lukjaňuk, Dmitrij Vladimirovič Malyško, Světlana Igorevna Mironovová, Alexej Vladimirovič Mišin, Vladimir Viktorovič Morozov, Tamara Nikolajevna Moskvínová, Mistrovství světa v biatlonu, Mistrovství světa v ledním hokeji, Alija Farchatovna Mustafínová, Vladimir Semjonovič Myškin, Jurij Valerjevič Nikiforov, Dimitrij Michajlovič Ovtcharov, Anna Anatoljevna Pavlovová, Anastasija Sergejevna Pavljučenkovová, Jelena Igorevna Radionovová, Ruský pohár, Marat Mubinovič Safin, Michail Alexandrovič Sergačjov, Sergej Olegovič Sirotkin, Fjodor Michajlovič Smolov, Spartak Moskva, Julija Stěpanovna Stěpanovová, Anna Stanislavovna Ščerbakovová, Taťjana Anatoljevna Tarasovová, Alexandr Ivanovič Tichonov, Tamara Ivanovna Tichonovová, Maxim Leonodovič Traňkov, Vladislav Alexandrovič Tret'jak, Turnaj ve fackované, Andrej Andrejevič Vasilevskij, Alexej Anatoljevič Volkov, zákaz startovat pod svou vlajkou, Ivan Vjačeslavovič Zajtsev, Zenit Petrohrad, Alexander Alexandrovič Zverev a Michail Alexandrovič Zverev.

I přes velmi omezený prostor, který je v učebních souborech věnován sportovní tematice, bylo shromážděno velké množství dat, které svědčí o dobré orientaci žáků v této oblasti. Tuto skutečnost připisuje autorka práce nejen mezipředmětovým vztahům a výuce tělesné výchovy, ale hlavně velké oblíbenosti sportu v České republice. Celkem bylo shromážděno 134 odpovědí shodujících se s obsahem učebních souborů. Jednalo se konkrétně o Alexandra Michajloviče Ovečkina, Zimní olympijské hry v Soči 2014, Miriu Jurjevnu Šarapovovou, Jevgeniju Armanovnu Medveděvovou, Jevgenija Viktoroviče Pljuščenka, Letní olympijské hry v Moskvě 1980, CSKA Moskva a Vladislava Alexandroviče Tret'jaka. Opomenuti byli pouze Lev Ivanovič Jašin, Irina Konstantinovna Rodninová a Garri Kimovič Kasparov, což může být ovlivněno i faktem, že se již aktivně sportu nevěnují. V dotaznících se objevovaly také odpovědi zahrnující sportovce druhých postsovětských zemí, např. Vladimir Kličko, dále pak filmové postavy (Ivan Drago). 82 respondentů nedokázalo na otázku odpovědět.

6.2.11 Kuchyně

Tabulka č. 24 – Kuchyně		
Odpověď	Odpovědělo respondentů	Odpovídající procento
Boršč	127	61,06
Pirohy	87	41,83
Vodka	78	37,50
Bliny	62	29,81
Pelmeně	56	26,92
Šči	56	26,92
Nevím	37	17,79
Kvas	26	12,50
Kaviár	24	11,54
Šašlyk	23	11,06
Čaj	19	9,13
Soljanka	18	8,65
Hovězí Stroganoff	17	8,17
Pascha	9	4,33
Ucha	8	3,85
Salát Olivier	7	3,37
Vareniky	6	2,88
Džem	5	2,40
Tmavý chléb	3	1,44
Vinegret	3	1,44

Po dvou respondentech (0,96%) uvedlo odpověď: bublik, kompot, mors, okroška, pivo, polévky, řepa a smetana. Po jednom respondentu (0,48%) uvedlo odpověď: aspik, bramborový salát, brambory, čokoláda, chačapuri, chmel, holubce, jeseter, kapusta, kulič, kopr, Kroška Kartoška, masové kuličky, mēdok, medovina, medovník, omáčky, plněné kapsy, plov, plušky,

pohanka, pohanková kaše, ruský salát, ruské vejce, ruská zmrzlina, rybí polévka, salám, sušené ovoce, suški, sypaný slaneček, syrňaki, těstoviny, tvaroh, velikonoční chléb, velikonoční vánočka, vyvařené ovoce, zelňačka, zmrzlina a zvěřina.

V porovnání s obsahem učebnicových souborů bylo uvedeno celkem 483 odpovědí, u kterých byla nalezena shoda. Jednalo se o boršč, pirohy, bliny, pelmeně, šči, kvas, šašlyk, čaj, soljanku, uchu a plov, opomenut byl pouze kysel. Tato kategorie byla silně ovlivněna rozšířením stereotypů, viz vodka na třetím místě v četnosti odpovědí. Velké množství respondentů se omezilo na pouhé vyjmenování široce rozšířených ingrediencí typu těstoviny či brambory. 37 respondentů otázku nedokázalo zodpovědět.

6.2.12 Kinematografie

Tabulka č. 25 – Kinematografie		
Odpověď	Odpovědělo respondentů	Odpovídající procento
Mrazík	64	30,77
Nevím	55	26,44
Jen počkej, zajíci!	47	22,60
Máša a Medvěd	45	21,63
Anna Karenina	19	9,13
Metro	9	4,33
Rudá volavka	6	2,88
Michalkov, Nikita Sergejevič	5	2,40
Gérard Depardieu	5	2,40
Kateřina Veliká	4	1,92
Křižník Potěmkin	4	1,92
14+	3	1,44
Hardcore Henry	3	1,44

Legenda o drakovi	3	1,44
Noční hlídka	3	1,44
Sedychovová, Natalja Jevgeňjevna	3	1,44

Po dvou respondentech (0,96%) uvedlo odpověď: Moskva slzám nevěří, Smrtonosná past, Stalingrad, Oleg Pavlovič Tabakov a Vojna a mír. Po jednom respondentu (0,48%) uvedlo odpověď: 8 prvních rande, 17 zastavení jara, Admirál, Anna, AK-47, Bojovali za vlast, Brémští muzikanti, Cosmoball, Černá hodina, Černý blesk, Čingischán, Čtyři z tanku a pes, Inna Michajlovna Čurikovová, Děda Mráz, Denní hlídka, Dvanáct křesel, Evžen Oněgin, Gagarin, Andrej Chalimon, Ironie osudu, Ivan Vasiljevič mění povolání, Jupiter vychází, Kapitánova dcerka, K jezeru, Keira Christina Knightley, Kolja, Vjačeslav Michajlovič Kotěnočkin, Danila Valierievič Kozlovskij, Jekatěrina Olegovna Kuzněcovová, Olga Kostjantynivna Kurylenko, Leningrad, Léto, Mauglí, Medvídek Pú, Nepřítel před branami, Anna Jurjevna Netrebko, Neuvěřitelné příběhy, Nová Šurykova dobrodružství, Ochránci, Operace Y, Pes, Alexandr Arturovič Rou, Rudá Volha, Saljut-7, Kirill Semjonovič Serebrennikov, Služební román, Sněhová královna v zemi zrcadel, Sněhurka, Sputnik, Stalker, Andrej Arseňjevič Tarkovskij, Aaron Perry Taylor-Johnson, Temná hodina, Vjačeslav Vasiljevič Tichonov, Unavení Sluncem, Alexandr Nikolajevič Vertěnskij, Viking, vojenské filmy, Vladimir Semjonovič Vysockij, Za hranou možností, «Брат», «Ералаш», «Клуб знатоков», «Клуб путешественников», «Кухня» a «Лучше всех».

Oproti obsahům učebních souborů byli opomenuti: Vladimir Lvovič Maškov, Georgij Francevič Milljar, Marina Mstislavovna Nějolovová, Ljudmila Jevgeněvna Ulická, «Самая обаятельная и привлекательная», «Давай поженимся!», Крокодил Гена а Чебурашка, «Обручальное кольцо», «Время», «Большая разница», «Россия от края до конца», «Урал», «Кто хочет стать миллионером?» a «Последний герой. Закрытие в раю». 120 odpovědí se však s jejich obsahy shodovalo, jednalo se o Mrazíka, Mášu a Medvěda, Nikitu Sergejeviče Michalkova, Noční hlídku, Moskva slzám nevěří a Stalkera. V odpovědích rodilých mluvčí se také vyskytovala ruská klasika typu Operace Y, Ivan Vasiljevič mění povolání či Novák Šurykova dobrodružství. Bylo zjištěno také malé množství irelevantních odpovědí typu Keira Knightley či Medvídek Pú. Uváděné odpovědi však dozajista nebyly ovlivněny pouze obsahy učebnic, ale také oblíbeností některých snímků v českém prostředí. Kvalitnější odpovědi byly zjištěny také u respondentů, kteří uvedli mezi svými volnočasovými aktivitami sledování filmů a seriálů. 55 respondentů otázku nedokázalo zodpovědět.

6.2.13 Rozšíření ruského jazyka

Tabulka č. 26 – Rozšíření ruského jazyka a jeho status jako úředního		
Odpověď	Odpovědělo respondentů	Odpovídající procento
Bělorusko	141	67,79
Rusko	138	66,35
Kazachstán	73	35,10
Ukrajina	58	27,88
Kyrgyzstán	44	21,15
Nevím	38	18,27
Uzbekistán	19	9,13
Bývalé státy SSSR	18	8,65
Lotyšsko	10	4,81
Estonsko	8	3,85
Gruzie	8	3,85
Litva	8	3,85
Ázerbájdžán	7	3,37
Arménie	6	2,88
Mongolsko	6	2,88
Tádžikistán	5	2,40
Moldávie	4	1,92
Turkmenistán	3	1,44

Po dvou respondentech (0,96%) uvedlo odpověď: Bulharsko, Izrael a státy střední Asie. Po jednom respondentu (0,48%) uvedlo odpověď: Afghánistán, Česká republika, Finsko, Jižní Osetie, Makedonie, menšiny v ČR a USA, obecně „stány“, rozšíření ruštiny v málo státech, Slovensko, Turecko, Zakavkazsko a číslo 5.

V celkovém počtu odpovědí se na prvním místě neumístila Ruská federace, ale Bělorusko, což mohlo být způsobeno i možným pochopením otázky ve smyslu „v jakých dalších státech kromě Ruska“ u některých respondentů. Celkový rozdíl četnosti odpovědí je však pouze 1,44%. Byly získány také irelevantní odpovědi přisuzující status úředního jazyka ve státech jako je Turecko, Afghánistán či Česká republika. Oproti velmi omezenému prostoru, který je v učebních souborech věnován této problematice, bylo získáno velké množství kvalitních odpovědí, které však dozajista ovlivňuje také povinná výuka zeměpisu. 38 respondentů na otázku nebylo schopno odpovědět.

6.3 Porovnání znalostí žáků s analýzou učebních souborů

V oblasti školství byly zjištěny rozdíly mezi obsahy učebních souborů a reálnými znalostmi žáků. Z konkrétních vysokých škol zmíněných v učebních souborech a v datech získaných v dotazníkovém šetření se obě kategorie překrývaly pouze u Lomonosovy univerzity. Část respondentů uváděla ve svých odpovědích popis vzdělávacího systému, jednalo se však spíše o informace obecně rozšířené v české společnosti, jakými jsou například odlišnosti v klasifikaci, a o vlastní názory či domněnky.

Oblast geografie celkově přinesla nejen největší shodu mezi znalostmi respondentů a obsahem učebních souborů, ale také dokázala největší znalosti respondentů v této oblasti. Celkově bylo zaznamenáno 1012 odpovědí, které se kryly s obsahy učebních souborů, z čehož se jednalo převážně o města a povodí. Bylo zaznamenáno také 297 odpovědí, které sahají nad rámec učebnic. Kategorie byla však zkreslena faktem, že všichni respondenti zároveň navštěvují povinnou výuku zeměpisu, z níž zajisté čerpali i při vyplňování dotazníku.

Tématu společnosti je v učebních souborech věnován malý prostor, avšak bylo shromážděno velké množství odpovědí, které nabízely často jednoznačnou představu o ruské společnosti v mysli daného respondenta. Velké množství různorodých odpovědí demonstruje nejen často nepodložené představy žáků, které si navíc u různých respondentů výrazně protirečí, domněnky spojené se všeobecně rozšířenými stereotypy, ale také jejich osobní zkušenosti. Žádná z odpovědí se s obsahem učebních souborů nepřekrývala.

V oblasti zvyků a tradic se projevil velký vliv učebních souborů na znalosti respondentů. Jednalo se především o existenci jednotlivých svátků a jejich průběh. Odpovědi, jež těžily z vlastní zkušenosti, se objevily pouze ojediněle, a to zejména u rodilých mluvčích či respondentů pohybujících se v ruskojazyčném prostředí.

Kategorie historie byla silně ovlivněna spíše než danými učebními soubory povinnou výukou dějepisu a občanské výchovy, a všeobecným přehledem celkově. Tomuto nasvědčuje i fakt, že osobnosti nejčastěji uváděné respondenty, kterými jsou Josif Visarionovič Stalin, Vladimir Iljič Lenin a Vladimir Vladimirovič Putin, se v žádném z analyzovaných učebních souborů nevyskytují.

Ačkoliv je v učebních souborech věnován velký prostor ruské literatuře, znalosti žáků se nezcela kryjí s informacemi nabízenými v učebních souborech. I přes fakt, že bylo shromážděno celkem 338 odpovědí, které se s obsahem učebních souborů kryjí, byla nalezena při jejich analýze shoda se seznamem autorů a děl, která bývají nejčastěji prezentována žákům při výuce světové literatury v rámci předmětu Český jazyk a literatura, např. Alexandr Sergejevič Puškin, Fjodor Michajlovič Dostojevský a Boris Leonidovič Pasternak. Naopak uvedeni nebyli autoři, jež učebnice sice zmiňuje, ale žáci se s nimi při výuce druhých předmětů nesetkali, např. Marina Ivanovna Cvětajevová, Konstantin Georgijevič Paustovskij a Alexandr Valentinovič Vampilov. U respondentů, kteří uvedli mezi svými volnočasovými aktivitami zálibu v četbě ruské literatury, byly kromě klasiky shromážděny také odpovědi uvádějící současnou ruskou literaturu, např. Metro 2034.

Výtvarné umění představuje kategorii tvořící mezi respondenty největší problémy se zodpovězením otázky. S učebním souborem korespondovali pouze odpovědi týkající se Ilji Jefimoviče Repina, Isaaka Iljiče Levitana, Ermitáže, Kazimira Severinoviče Maleviče, Andreje Rubleva, Ruského muzea, Valentina Alexandroviče Serova, Treťjakovské galerie a Viktora Michajloviče Vasněcova. Dá se však předpokládat, že získané odpovědi byly do značné míry ovlivněny výukou výtvarného umění v rámci dějepisu a výtvarné výchovy. Zkreslení této kategorie a větší procento respondentů neznalých odpovědi umožňuje fakt, že žáci vyplňovali dotazník doma a bez časového omezení, což mohlo vést ke hledání odpovědí na internetu, čemuž nasvědčuje také fakt, že část respondentů uváděla názvy všeobecně známých obrazů v anglickém jazyce.

Oblast hudby nabízí zajímavé srovnání obsahu učebních souborů se znalostmi žáků. Z nashromážděných odpovědí byla nalezena shoda v kategorii klasické a vážné hudby, např. Petr Iljič Čajkovský, Labutí jezero a Anna Jurjevna Netrebko, dále pak hudebních nástrojů, např. balalajka. Tento fakt je však do jisté míry zkreslen znalostmi vztahujícími se k výuce hudební výchovy. Vzhledem k tomu, že čtvrtina respondentů uvedla jako svou volnočasovou aktivitu poslech ruské hudby, bylo nashromážděno velké množství odpovědí odhalující znalosti

současné populární hudby, která v učebních souborech své zastoupení nemá, např. Egor Kreed, Little Big a Morgenshtern.

Kategorie architektury odhalila velký vliv učebních souborů na povědomí žáků. Celkem bylo nashromážděno 426 odpovědí shodných s obsahy analyzovaných učebních souborů. Z nich však převládaly obecně známější památky. Skutečnosti, které učební soubory nerepresentují, se v dotaznících objevovaly spíše výjimečně.

Oblast sportu prokázala jednoznačně největší nesouvislost s obsahem učebních souborů a reálnými znalostmi žáků. V odpovědích se neobjevili dnes již aktivně nesportující legendy Lev Ivanovič Jašin, Irina Konstantinovna Rodninová a Garri Kimovič Kasparov. Naopak bylo nashromážděno velké množství odpovědí, které demonstruje současnou oblibu biatlonu, hokeje a lyžování mezi českými diváky, např. Nikita Alexandrovič Bolšunov, Anton Igorevič Babikov a Jevgenij Alexandrovič Garaničev.

Oblast ruské kuchyně byla silně ovlivněna prezentací reálií v učebních souborech, shoda byla zaznamenána celkem u 483 odpovědí. Byly zaznamenány také odpovědi nad rámec učebnice, ty tvořily stereotypní představy spojené hlavně s konzumací alkoholu, např. vodky. Jmenovány byly však také celosvětově rozšířené potraviny, jakými jsou např. brambory či těstoviny.

Znalosti respondentů v oblasti ruské kinematografie byly vyhodnoceny jako dobré s ohledem na velmi omezené, či dokonce nulové zastoupení v učebních souborech. Velké zastoupení měly dle očekávání Mrazík, Máša a Medvěd a Jen počkej, zající! Kromě již zmíněných se s učebnicemi překrývalo pouze 11 odpovědí. Jako vysoce nadprůměrné byly vyhodnoceny znalosti rodilých mluvčích, kteří uváděli klasické snímky, např. Ivan Vasiljevič mění povolání, Operace Y a Služební román, dále potom znalosti těch respondentů, kteří uvedli jako volnočasovou aktivitu sledování ruských filmů, ti nejčastěji uváděli snímky a umělce současné kinematografie, např. Černý blesk, Danila Valierievič Kozlovskij a Ochránci.

V oblasti rozšíření ruského jazyka v regionech nebyla nalezena shoda v obsahu učebních souborů a znalostmi žáků, a to z důvodu nerepresentování tohoto tématu v analyzovaných učebních souborech. Získaná data jsou tak přisuzována vlivu výuky zeměpisu a také dedukci, či domněnkám, při kterých někteří respondenti přisuzují ruštině status úředního jazyka v zemích jako je Česká republika nebo Turecko.

Závěr

Tato diplomová práce si stanovila za cíl zanalyzovat obsah učebních souborů ruského jazyka, které jsou v současné době nejčastěji používány v České republice na středních školách k výuce ruského jazyka, a to z hlediska obsahu reálií Ruské federace a jejich následné srovnání s reálnými znalostmi žáků českých středních škol. Důvodem zvolení tohoto tématu k prozkoumání byl fakt, že na území České republiky ještě nebyla vydána žádná publikace, která by komplexně zkoumala toto téma. Výsledné srovnání demonstruje praktická část této práce, která přináší míru shodny obsahů nabízených učebními soubory a znalostmi žáků ve zvolených kategoriích.

Tato práce je rozdělena do dvou částí, a to na část teoretickou a praktickou. Teoretická část práce se věnuje postavení ruského jazyka v současném světě a historii jeho výuky v České republice, dále potom kurikulárním dokumentům a významu učebních souborů, které cílí na nabývání komunikační kompetence mezi žáky. Jedna kapitola je věnována také výuce reálií, a to s ohledem právě na komunikační kompetenci a motivaci ke studiu ruštiny.

Kurikulární dokumenty jsou popisovány na základě svého postavení ve dvou úrovních. Evropská úroveň představuje Společný evropský referenční rámec pro jazyky, pomocí kterého lze objektivně určit úroveň znalostí žáka v jakémkoli z jazyků světa. Na tento dokument navazují kurikulární dokumenty národní úrovně, které v České republice tvoří Národní vzdělávací program, Rámcový vzdělávací program, Školní vzdělávací program a Katalog ke společné části maturitní zkoušky – ruský jazyk. Problematika výuky reálií je rozpracována např. v Rámcovém vzdělávacím programu, který apeluje na zařazení témat geografie, historie, významných osobností, životního stylu a tradic, kultury, umění, sportu a literatury do hodin dalšího cizího jazyka.

Učební soubor hraje při výuce cizího jazyka roli zcela zásadní. Tvoří základní rámec, který je naplňován elementy jednotlivých subdisciplín nejen lingvistiky, ale i kulturologie a literatury. Jsou důležitou pomůckou při výuce jak žáka, tak i pro učitele. Učebnice ruského jazyka přitom zauímají na českém trhu specifické místo. Vzhledem k blízké příbuznosti obou jazyků nejsou na českých středních školách používány učebnice vydané nakladatelstvími Ruské federace, které jsou orientovány převážně na anglicky a čínsky mluvící studenty.

Praktická část této práce se zabývá analýzou konkrétních učebních souborů, kterými jsou *Радуга по-новому*, *Снова Класс!* a *Твой шанс*. Vybrané učební soubory byly zvoleny s ohledem na frekvenci svého využití při současné výuce. Pro analýzu byl na základě odborné

literatury sestaven seznam kritérií, které slouží nejen k reflexi zastoupení konkrétních tematických okruhů, ale také způsobu jejich prezentace. Analýza ukázala shody mezi učebními soubory v oblasti způsobu zprostředkování reálií. Ve všech zvolených učebních souborech převládá způsob faktický. Shoda byla nalezena také v hierarchii témat. Největší prostor je věnován zpravidla geografii a literatuře, naopak pouze omezeně se zde vyskytují témata školství, společnost, sport a kinematografie.

Práce dále předkládá ve své praktické části reálný obraz ruských reálií očima žáků, kteří studují ruštinu jako druhý cizí jazyk. Tato data byla získána na základě dotazníkového šetření, jež bylo uskutečněno mezi žáky gymnázií a středních odborných škol v Praze a Středočeském kraji v únoru a březnu školního roku 2020/2021.

Při analýze nebyly zjištěny zásadní rozdíly mezi žáky odlišující se typem škol, pohlavím, ročníkem, či užívaným učebním souborem. Naopak jako zásadní se zde ukázal vliv národnosti a volnočasových aktivit, zejména v oblasti moderní hudby, kinematografie, současné literatury a sportu. Většina respondentů v dotazníku také uvedla, že jejich učební soubor poskytuje dostatečné množství informací, které jsou potřeba pro studium této problematiky. Většina dotázaných však také uvedla, že i přes tento fakt jejich znalosti nejsou na dobré úrovni.

Analýzou těchto dotazníků a následným srovnáním s obsahy učebních souborů bylo zjištěno, že největší vliv na žáky mají učební soubory v oblastech kuchyně, zvyků a tradic, klasické hudby, geografie a literatury, z nichž poslední tři zmíněná témata mohou být zkreslena znalostmi nabytými během výuky zeměpisu, hudební výchovy a českého jazyka a literatury. Naopak jen velmi malý vliv se projevil v oblasti výtvarného umění, společnosti a rozšíření ruského jazyka v regionech, a to i s ohledem na velmi omezený prostor, který je v učebních souborech tomuto tématu věnován. Kategorie výtvarného umění se v šetření projevila jako pro žáky nejproblematičtější, což dokazuje 61,06% respondentů, kteří otázku nedokázali zodpovědět. Naopak nejméně problémů se zodpovězením bylo zaznamenáno v oblasti geografie, kde se projevila neznalost u 10,58% respondentů.

Tato práce přináší výzkumem podložené srovnání aktuální situace. Odhaluje propastné rozdíly mezi znalostmi žáků v některých oblastech. Výsledky, které byly zjištěny za pomoci dotazníkového šetření, mohou sloužit nejen autorům budoucích učebnic, ale také učitelům ruského jazyka, kteří by měli doplnit jimi využívanou učebnici o vlastní didaktické materiály věnující se podrobněji těmto tématům.

Резюме

Целью данной дипломной работы является анализ учебных пособий по преподаванию русского языка как иностранного, которые чаще всего используются в средних школах Чешской Республики, с акцентом на реалиях Российской Федерации и их сравнением с объективными знаниями учеников чешских средних школ. Основной причиной для выбора этой темы является факт того, что в Чешской республике до сих пор не вышла ни одна публикация, которая бы полностью освещала данную тему. Окончательное сравнение продемонстрировано в практической части этой работы, которая показывает меру сходства содержаний учебников со знаниями студентов в выбранных категориях.

Работа состоит из двух частей – теоретической и практической. Теоретическая часть работы посвящена позиции русского языка в современном мире и истории его преподавания в Чешской Республике, куррикулумными документами и значению учебника, который является помощником при формировании коммуникативной компетенции. Отдельная глава посвящена преподаванию реалией с акцентом на коммуникативную компетенцию и мотивацию к изучению русского языка.

В практической части дипломной работы представлен анализ учебных пособий «Радуга по-новому», «Снова Класс!» и «Твой шанс». На основе специальной литературы был выработан список категорий, который служит для анализа отдельных тематических циклов и способа их презентации. Самое большое внимание учебники уделяют географии и литературе, темы «школа», «общество», «спорт» и «кино» представлены в учебниках редко.

Практическая часть работы занимается анализом данных, полученных в рамках анкетного опроса, произведенного среди учеников средних школ. Исследование показало, что самое большое влияние оказывает учебник на знания учащихся в области кухни, обычаев и традиций, классической музыки, географии и литературы. При этом на знания из последних двух категорий могут оказывать влияние уроки музыки, географии, чешского языка и литературы. Наоборот, лишь незначительное влияние учебника было обнаружено на знания из области изобразительного искусства, общества и позиции русского языка в современном мире. Анализ не обнаружил большой разницы между студентами разного пола, которые учатся в различных типах средних школ, классах и пользующихся разными учебниками. Большое влияние проявилось в знаниях реалий в темах «современная музыка», «кино», «современная литература» и «спорт». Анализ

также обнаружил разницу между студентами разных национальностей и их интересами.

Seznam použitých informačních zdrojů

Literární zdroje v češtině

BRONEC, Jiří. *Motivace ve výuce cizích jazyků* in Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity A 39. Brno: Masarykova univerzita, 1991. ISBN 80-210-0362-6.

ČÁP, Jan. *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha: Karolinum, 1993. ISBN 80-7066-534-3.

GREGER, David. *Přehled výzkumů učebnic v zahraničí*. In MAŇÁK, Josef, KLAPKO, Dušan. *Učebnice pod lupou*. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-124-3. s. 23-32.

HÁJKOVÁ, Eva. *Žák-cizinec v hodinách češtiny na základní škole*. Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2017. ISBN 978-80-7290-940-7.

HASIL, Jiří. *Realie versus sociokulturní kompetence?* in *Sociokulturní kompetence ve výuce cizích jazyků (a češtiny pro cizince)*. Praha: Ústav jazykové a odborné přípravy, 2008. ISBN 978-80-87238-00-4.

HENDRICH, Josef. *Didaktika cizích jazyků*. Praha: SPN, 1988.

HENDRICH, Josef. *Rozlišujme pozorně a důsledně*. In: *Cizí jazyky*, 1993-1994, vol. 37, n. 3-4. ISSN 1210-0811. s. 81-82.

CHODĚRA, Radomír. *Výuka cizích jazyků na prahu nového století. Metadidaktika, humanizace*. Ostrava: Ostravská univerzita, 1999. ISBN 8070421576.

IMAIOVÁ, Macumi. *Jazyk a myšlení*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2017. ISBN 9788024636757.

JELÍNEK, Stanislav. *K funkční charakteristice učebnic cizích jazyků*. In: *Cizí jazyky*, 1994-1995, vol. 38, n. 3-4, pp. 83-88. ISSN 1210-0811.

Jelínek, Stanislav. *Koncepční otázky učebnic cizích jazyků*. In: *Cizí jazyky*, 2006-2007, roč. 50, č. 4, s. 126-130.

JELÍNEK, Stanislav. *K učební a reálné cizojazyčné komunikaci*. In: *Cizí jazyky*, 2000/2001, č.1, s. 3-5.

JELÍNEK, Stanislav, OLIVERIUS, Zdeněk. *Metodické problémy vyučování cizím jazykům*. Praha: SPN, 1976. ISBN 68-0-71.

MNECHT, Petr, JANÍK, Tomáš. *Učebnice z pohledu pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2008. ISBN 978-80-7315-174-4. [1]
[sEP]

KOSTKOVÁ, Klára. *Rozvoj interkulturní komunikační kompetence*. Brno: Nakladatelství Masarykovy univerzity, 2013. ISBN 978-80-210-6035-7.

MAŇÁK, Josef, KLAPKO, Dušan. *Učebnice pod lupou*. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-124-3.

MAŇÁK, Josef, KNECHT, Petr. *Hodnocení učebnic*. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-148-5.

MORGENSTERNOVÁ, Monika, ŠULOVÁ, Lenka, SCHÖLL, Lucie. *Bilingvismus a interkulturní komunikace*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011. ISBN 978-80-7357-678-3.

PAVELKOVÁ, Isabella. *Motivace žáků k učení*. Praha: Univerzita Karlova – Pedagogická fakulta, 2002. ISBN 80-7290-092-7.

PEŠKOVÁ, Karolína. *Vizuální prostředky pro výuku reálií v učebnicích němčiny*. Brno: Muni Press, 2013. ISBN 978-80-210-6399-0.

PÍŠOVÁ, Michaela. *Didaktika cizích jazyků: otázka identity*. In: *Pedagogická orientace*, roč. 21, č. 2. Brno: Institut výzkumu školního vzdělávání, Pedagogická fakulta, Masarykova univerzita, 2011, s. 142-155.

POKORNÝ, Jan. *Lingvistická antropologie: jazyk, mysl a kultura*. Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-2843-8.

PRŮCHA, Jan. *Hodnocení obtížnosti učebnic – struktury a parametry učiva*. 1.vyd., Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1984.

PRŮCHA, Jan. *Interkulturní komunikace*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3069-1.

PRŮCHA, Jan. *Metody hodnocení školních učebnic*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984.

PRŮCHA, Jan. *Teorie, tvorba a hodnocení učebnic*. Praha: ÚÚVPP, 1989.

PRŮCHA, Jan. *Učení z textu a didaktická informace*. Praha: Academia, 1987.

PRŮCHA, Jan. *Vzdělávání a školství ve světě*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-290-4.

PÝCHOVÁ, Iva. *Móda a učebnice cizích jazyků*. In: *Cizí jazyky*, 1993-1994, 37, s. 104-109.

Ruština: konverzace. 3. vydání. Brno: Lingea, 2015. ISBN 978-80-7508-095-0.

SIKOROVÁ, Zuzana. *Hodnocení a výběr učebnic v praxi*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2007. ISBN 978-80-7368-412-6.

SUQUET, Petra. *Jazykový obsah učebnic francouzštiny pro začátečníky a referenční úroveň A1*. Brno: Masarykova univerzita, 2016. ISBN 978-80-210-8466-7.

URIELOVÁ, Libuše. *K postavení ruštiny v České republice v letech 1990-2014* in *Opera Slavica*, vol. 26, iss. 4. Brno: Nakladatelství Masarykovy univerzity, 2016. ISBN 1211-7676, s. 47-56.

WAHLA, Arnošt. *Strukturní složky učebnic geografie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983.

Zerzová, J., & Šebestová, S. (2014). *Příležitosti k rozvíjení interkulturní komunikační kompetence v kontextu řečových dovedností: IVŠV videostudie anglického jazyka*. IN: *Pedagogická orientace*, 24, 3, s. 394–422.

ZEZULKOVÁ, Eva. *Vybrané faktory komunikační kompetence žáků v primárním vzdělávání*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, 2015. ISBN 978-80-7510-189-1

Literární zdroje v němčině

MEIJER, Dick, JENKINS Eva-Maria. *Landeskundliche Inhalte - Die Qual der Wahl?: Kriterienkatalog zur Beurteilung von Lehrwerken*. Fremdsprache Deutsch. Goethe-Institut, 1998.

Literární zdroje ve slovenštině

ZUJEV, Dmitrij Dmitrijevič. *Jako tvorit učebnice*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladatel'stvo, 1986.

Literární zdroje v ruštině

AKIŠINA, Alina Alexandrovna. *Методика преподавания русского языка детям, живущим вне в России*. In: *Русский язык как второй родной и методика его преподавания в*

диаспоре: Сборник статей. Bern: Peter Lang Publishing, 2013, s. 20-26. ISBN 978-3-631-58538-2.

AKIŠINA, Alina Alexandrovna, KAGAN, Olga Evgeněvna. *Учимся учить.* Moskva: Русский язык. Курсы, 2002. ISBN 5-88337-044-6.

AKIŠINA, Alina Alexandrovna, KAGAN, Olga Evgeněvna. *Учимся учить.* Moskva: Русский язык. Курсы, 2010.

BARCHUDAROV, Leonid Stěpanovič. *Язык и перевод.* Moskva: Либроком, 1019. ISBN 978-5-9710-5576-1.

ERAŠEVA, Dilfuza Ichmalovna. *К методическому вопросу анализа учебников в преподавании иностранных языков.* in *Педагогическое мастерство.* Moskva: Молодой учёный, 2012. ISBN 978-5-88187-437-7.

FOZIKOŠ, Andrej Petrovič a REITEROVÁ, Taťjana. *Reálie rusky mluvících zemí = Osnovnyje fakty iz istorii i dejstvitel'nosti Rossii i Belarusi.* 1. vyd. Plzeň: Fraus, 1998. ISBN 80-85784-76-9.

Пин, Evgenij Pavlovič. *Мотивация и мотивы.* Petrohrad: Питер, 2002. ISBN 5-272-00028-5

ILIN, Ivan Alexandrovič. *Сочинения в двух томах.* Moskva: Медиум, 1993. ISBN 5-85133-003-1.

MOROZOVA, Avletina (2018) *Роль школьного учебника в формировании профессиональных компетенций будущего учителя иностранного языка в области научно-исследовательской деятельности.* in *Отечественная и зарубежная педагогика.* Moskva: 2018. Т. 1, No 6 (56). ISBN 2224-0772-2018-10026.

MUZYČUK, Olga Alexandrovna. *Философский анализ взаимодействия языка и культуры.* Moskva: Московский государственный университет сервиса, 2002.

ROZBOUDOVÁ, Lenka, KONEČNÝ, Jakub. *Современная дидактика русского языка как второго иностранного. Языковые средства.* Praha: Karolinum, 2019. ISBN 978-80-2464-277-2.

SOLONIN, Yuriy Nikiforovich, KAGAN, Moisey Samoylovich. *Культурология.* Moskva: Высшее образование, 2007. ISBN 5-9692-0098-0.

ŠČUKIN, Anatolij Nikolajevič. *Методика преподавания русского языка как иностранного.* Moskva Высшая школа, 2003.

ŠČUKIN, Anatolij Nikolajevič. *Методика преподавания русского языка как иностранного*. Moskva Высшая школа, 2010.

VEREŠČAGIN, Jevgenij Michajlovič, KOSTOMAROV, Vitalij Grigorjevič. *Язык и культура*. Moskva: Индрик, 2005. ISBN 5-85759-289-5.

Internetové zdroje v češtině

Centrum pro zjišťování výsledků vzdělávání (2014). *Katalog požadovků zkoušek společné části maturitní zkoušky – ruský jazyk*. Načteno z Centrum pro zjišťování výsledků vzdělávání: <https://maturita.cermat.cz/files/files/katalog-pozadavku/RJ_Katalog_pozadavku_MZ-17-18.pdf>.

ČTK. (2019) *V základních školách roste zájem o ruštinu. Je třetím nejoblíbenějším jazykem*. Načteno z iRozhlas: <https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/rustina-zakladni-skoly-zajem-cizi-jazyky-cesky-statisticky-urad-nemcina_1902061745_ado>.

MŠMT. (2013). *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Načteno z Národní ústav pro vzdělávání: <<http://www.nuv.cz/file/159>>.

MŠMT. (2016). *RVP PRO GYMNAZIA*. Načteno z Národní ústav pro vzdělávání: <<http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-gymnazia>>.

MŠMT. (2017). *Rámcové vzdělávací programy*. Načteno z Národní ústav pro vzdělávání: <<http://www.nuv.cz/t/rvp>>.

MŠMT. (2017). *RVP PRO ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ*. Načteno z Národní ústav pro vzdělávání: <<http://www.msmt.cz/file/43792/>>.

Ministerstvo školství, m. a. (2001). *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice*. Praha, Česká republika. Načteno z Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: <<http://www.msmt.cz/dokumenty/bila-kniha-narodni-program-rozvoje-vzdelavani-v-ceske-republice-formuje-vladni-strategii-v-oblasti-vzdelavani-strategie-odrazi-celospolecenske-zajmy-a-dava-konkretni-podnety-k-praci-skol>>.

Internetové zdroje v ruštině

KAZANCEVA, Liudmila Pavlovna (2017) *Географические и топографические фразеологизмы, или А всё-таки она вертится!* Dostupné z: <http://geografo4ka.blogspot.com/2017/08/blog-post_14.html>.

NAJMAN, Anatolij Genrichovič, GURAL, Světlana Konstantinovna, SMOKOTIN, Vladimir Michajlovič, BOVTENKO, Maria Anatoljevna (2013) *Взаимоотношения языков и культур и роль культуры в языковом образовании*. Dostupné z: <<https://cyberleninka.ru/article/n/vzaimootnosheniya-yazykov-i-kultur-i-rol-kultury-v-yazykovom-obrazovanii/viewer>>.

Prima Vista. (2020) *Русский язык: история и общая характеристика*. Dostupné z: <<https://www.primavista.ru/rus/dictionary/lang/russian>>.

PROCHOCKAJA, Světlana Alexandrovna (2005) *Взаимосвязь языка и культуры*. Dostupné z: <<https://cyberleninka.ru/article/n/vzaimosvyaz-yazyka-i-kultury/viewer>>.

SEŇKIN, Vlad. (2016) *Понятие мотивации, её роль в жизни человека*. Dostupné z: <<https://headlife.ru/motivaciya/>>.

Učebnice ruštiny

GOLOVATINA, Varvara, MISTROVÁ, Veronika, MOLCHAN, Maria. *Твой шанс 2*. Plzeň: Nakladatelství Fraus, 2019. ISBN 978-80-7489-509-8.

GOLOVATINA, Varvara, MISTROVÁ, Veronika, MOLCHAN, Maria. *Твой шанс 2 – Příručka učitele*. Plzeň: Nakladatelství Fraus, 2019. ISBN 978-80-7489-510-4.

CHAMRAJEVA, Jelizaveta, IVANOVA, Elza, BRONIARZ, Renata. *Времена 1*. Dubicko: INFOA, 2009. ISBN 978-80-7240-665-4.

CHAMRAJEVA, Jelizaveta, BRONIARZ, Renata. *Времена 2*. Dubicko: INFOA, 2009. ISBN 978-80-7240-677-7.

CHAMRAJEVA, Jelizaveta, BRONIARZ, Renata. *Времена 3*. Dubicko: INFOA, 2009. ISBN 978-80-7240-728-6.

JELÍNEK, Stanislav, HŘÍBKOVÁ, Radka, ŽOFKOVÁ, Hana, LIPTÁKOVÁ, Zuzana. *Радыга plus*. Plzeň: Nakladatelství Fraus, 2018. ISBN 978-80-7489-420-6.

JELÍNEK, Stanislav, HŘÍBKOVÁ, Radka, ŽOFKOVÁ, Hana, LIPTÁKOVÁ, Zuzana. *Радыга plus – Pracovní sešit*. Plzeň: Nakladatelství Fraus, 2018. ISBN 978-80-7489-421-3.

JELÍNEK, Stanislav, HŘÍBKOVÁ, Radka, ŽOFKOVÁ, Hana, LIPTÁKOVÁ, Zuzana. *Радыга plus – Příručka učitele*. Plzeň: Nakladatelství Fraus, 2019. ISBN 978-80-7489-422-0.

JELÍNEK, Stanislav, HŘÍBKOVÁ, Radka, ŽOFKOVÁ, Hana, LIPTÁKOVÁ, Zuzana. *Радыга plus 2*. Plzeň: Nakladatelství Fraus, 2019. ISBN 978-80-7489-504-3.

JELÍNEK, Stanislav, HŘÍBKOVÁ, Radka, ŽOFKOVÁ, Hana, LIPTÁKOVÁ, Zuzana. *Радыга plus 2 – Pracovní sešit*. Plzeň: Nakladatelství Fraus, 2019. ISBN 978-80-7489-505-0.

JELÍNEK, Stanislav, HŘÍBKOVÁ, Radka, ŽOFKOVÁ, Hana, LIPTÁKOVÁ, Zuzana. *Paδyza plus 2*. Plzeň: Nakladatelství Fraus, 2020. ISBN 978-80-7489-606-7.

JELÍNEK, Stanislav, HŘÍBKOVÁ, Radka, ŽOFKOVÁ, Hana, LIPTÁKOVÁ, Zuzana. *Paδyza plus 3*. Plzeň: Nakladatelství Fraus, 2020. ISBN 978-80-7489-585-2.

JELÍNEK, Stanislav, HŘÍBKOVÁ, Radka, ŽOFKOVÁ, Hana, ALEXEJEVA, Ljubov. *Paδyza no-новому*. Plzeň: Nakladatelství Fraus, 2011. ISBN 978-80-7238-659-8.

JELÍNEK, Stanislav, HŘÍBKOVÁ, Radka, ŽOFKOVÁ, Hana, ALEXEJEVA, Ljubov. *Paδyza no-новому – Pracovní sešit*. Plzeň: Nakladatelství Fraus, 2007. ISBN 978-80-7238-660-4.

JELÍNEK, Stanislav, HŘÍBKOVÁ, Radka, ŽOFKOVÁ, Hana, ALEXEJEVA, Ljubov. *Paδyza no-новому – Příručka učitele*. Plzeň: Nakladatelství Fraus, 2008. ISBN 978-80-7238-661-1.

JELÍNEK, Stanislav, HŘÍBKOVÁ, Radka, ŽOFKOVÁ, Hana, ALEXEJEVA, Ljubov. *Paδyza no-новому 2*. Plzeň: Nakladatelství Fraus, 2011. ISBN 978-80-7238-700-7.

JELÍNEK, Stanislav, HŘÍBKOVÁ, Radka, ŽOFKOVÁ, Hana, ALEXEJEVA, Ljubov. *Paδyza no-новому 2 – Pracovní sešit*. Plzeň: Nakladatelství Fraus, 2008. ISBN 978-80-7238-701-4.

JELÍNEK, Stanislav, HŘÍBKOVÁ, Radka, ŽOFKOVÁ, Hana, ALEXEJEVA, Ljubov. *Paδyza no-новому 2 – Příručka učitele*. Plzeň: Nakladatelství Fraus, 2008. ISBN 978-80-7238-702-1.

JELÍNEK, Stanislav, HŘÍBKOVÁ, Radka, ŽOFKOVÁ, Hana, ALEXEJEVA, Ljubov. *Paδyza no-новому 3*. Plzeň: Nakladatelství Fraus, 2009. ISBN 978-80-7238-772-4.

JELÍNEK, Stanislav, HŘÍBKOVÁ, Radka, ŽOFKOVÁ, Hana, ALEXEJEVA, Ljubov. *Paδyza no-новому 3 – Pracovní sešit*. Plzeň: Nakladatelství Fraus, 2009. ISBN 978-80-7238-773-1.

JELÍNEK, Stanislav, HŘÍBKOVÁ, Radka, ŽOFKOVÁ, Hana, ALEXEJEVA, Ljubov. *Paδyza no-новому 3 – Příručka učitele*. Plzeň: Nakladatelství Fraus, 2009. ISBN 978-80-7238-774-8.

JELÍNEK, Stanislav, HŘÍBKOVÁ, Radka, ŽOFKOVÁ, Hana, ALEXEJEVA, Ljubov. *Paδyza no-новому 4*. Plzeň: Nakladatelství Fraus, 2010. ISBN 978-80-7238-947-6.

JELÍNEK, Stanislav, HŘÍBKOVÁ, Radka, ŽOFKOVÁ, Hana, ALEXEJEVA, Ljubov. *Paδyza no-новому 4 – Pracovní sešit*. Plzeň: Nakladatelství Fraus, 2010. ISBN 978-80-7238-948-3.

JELÍNEK, Stanislav, HŘÍBKOVÁ, Radka, ŽOFKOVÁ, Hana, ALEXEJEVA, Ljubov. *Paδyza no-новому 4 – Příručka učitele*. Plzeň: Nakladatelství Fraus, 2010. ISBN 978-80-7238-949-0.

JELÍNEK, Stanislav, ALEXEJEVA, Ljubov Fjodorovna, HŘÍBKOVÁ, Radka, ŽOFKOVÁ, Hana. *Paδyza no-новому 5*. Plzeň, Nakladatelství Fraus, 2011. ISBN 978-80-7238-953-7.

JELÍNEK, Stanislav, ALEXEJEVA, Ljubov Fjodorovna, HŘÍBKOVÁ, Radka, ŽOFKOVÁ, Hana. *Paδyza no-новому 5 – Pracovní sešit*. Plzeň, Nakladatelství Fraus, 2011. ISBN 978-80-7238-954-4.

JELÍNEK, Stanislav, ALEXEJEVA, Ljubov Fjodorovna, HŘÍBKOVÁ, Radka, ŽOFKOVÁ, Hana. *Радуга по-новому 5 – Příručka učitele*. Plzeň, Nakladatelství Fraus, 2011. ISBN 978-80-7238-955-1.

ORLOVA, Natália, VÁGNEROVÁ, Marta, Kožušková, Mirka. *Класс!*. Praha: Klett nakladatelství s.r.o., 2010. ISBN 978-80-7397-032-1.

ORLOVA, Natália, VÁGNEROVÁ, Marta, Kožušková, Miroslava. *Класс! 2*. Praha: Klett nakladatelství s.r.o., 2011. ISBN 978-80-7397-066-6.

ORLOVA, Natália, VÁGNEROVÁ, Marta, Kožušková, Miroslava. *Класс! 3*. Praha: Klett nakladatelství s.r.o., 2012. ISBN 978-80-7397-067-3.

ORLOVA, Natália, KÖRSCHNEROVÁ, Jana, STEJSKALOVÁ, Jana. *Классные друзья 1*. Praha: Klett nakladatelství s.r.o., 2014. ISBN 978-80-7397-163-2.

ORLOVA, Natália, KÖRSCHNEROVÁ, Jana, STEJSKALOVÁ, Jana. *Классные друзья – metodická příručka*. Praha: Klett nakladatelství s.r.o., 2016. ISBN 978-80-7397-200-4.

ORLOVA, Natália, VÁGNEROVÁ, Marta, Kožušková, Miroslava. *Снова класс! 1*. Praha: Klett nakladatelství s.r.o., 2018. ISBN 978-80-7397-255-4.

ORLOVA, Natália, VÁGNEROVÁ, Marta, Kožušková, Miroslava. *Снова класс! 2*. Praha: Klett nakladatelství s.r.o., 2019. ISBN 978-80-7397-307-0.

Ovsiyenko, Yulia Georgievna. *Русский язык для начинающих*. Moskva: Русский язык. Курсы, 2008. ISBN 978-5-88337-119-5.

VALOVA, Liudmila, GOLOVATINA, Varvara, RYKOVSKÁ, Milena. *Твой шанс*. Plzeň: Nakladatelství Fraus, 2018. ISBN 978-80-7489-423-7.

VALOVA, Liudmila, GOLOVATINA, Varvara, RYKOVSKÁ, Milena. *Твой шанс – Příručka učitele*. Plzeň: Nakladatelství Fraus, 2018. ISBN 978-80-7489-445-9.

ŽOFKOVÁ, Hana, EIBENOVÁ, Klaudia, LIPTÁKOVÁ, Zuzana, ŠAROCH, Jaroslav. *Поехали 1*. Albra, 2002. ISBN 978-80-7361-100-2.

ŽOFKOVÁ, Hana, EIBENOVÁ, Klaudia, LIPTÁKOVÁ, Zuzana, ŠAROCH, Jaroslav. *Поехали 1 – Čítanka*. Albra, 2017. ISBN 978-80-7361-060-9.

ŽOFKOVÁ, Hana, EIBENOVÁ, Klaudia, LIPTÁKOVÁ, Zuzana, ŠAROCH, Jaroslav. *Поехали 1 – Metodická příručka*. Albra, 2002. ISBN 978-80-86287-57-7.

ŽOFKOVÁ, Hana, EIBENOVÁ, Klaudia, LIPTÁKOVÁ, Zuzana, ŠAROCH, Jaroslav. *Поехали 1 – Pracovní sešit*. Albra, 2002. ISBN 978-80-7361-101-9.

ŽOFKOVÁ, Hana, EIBENOVÁ, Klaudia, LIPTÁKOVÁ, Zuzana, ŠAROCH, Jaroslav. *Поехали 1 – Zpěvník*. Albra, 2017. ISBN 978-80-7361-066-1.

ŽOFKOVÁ, Hana, EIBENOVÁ, Klaudia, LIPTÁKOVÁ, Zuzana, ŠAROCH, Jaroslav. *Поехали 2*. Albra, 2004. ISBN 978-80-86490-88-5.

ŽOFKOVÁ, Hana, EIBENOVÁ, Klaudia. *Поехали 2 – čítanka*. Albra, 2004. ISBN 978-80-7361-067-8.

ŽOFKOVÁ, Hana, EIBENOVÁ, Klaudia, LIPTÁKOVÁ, Zuzana, ŠAROCH, Jaroslav. *Поехали 2 – Metodická příručka*. Albra, 2017. ISBN 978-80-86490-86-1.

ŽOFKOVÁ, Hana, EIBENOVÁ, Klaudia, LIPTÁKOVÁ, Zuzana, ŠAROCH, Jaroslav. *Поехали 2 – Pracovní sešit*. Albra, 2004. ISBN 978-80-7261-113-2.

ŽOFKOVÁ, Hana, EIBENOVÁ, Klaudia, LIPTÁKOVÁ, Zuzana, ŠAROCH, Jaroslav. *Поехали 3*. Albra, 2017. ISBN 978-80-7361-007-4.

ŽOFKOVÁ, Hana, EIBENOVÁ, Klaudia. *Поехали 3 – Čítanka*. Albra, 2017. ISBN 978-80-7361-084-5.

ŽOFKOVÁ, Hana, EIBENOVÁ, Klaudia, LIPTÁKOVÁ, Zuzana, ŠAROCH, Jaroslav. *Поехали 3 – Metodická příručka*. Albra, 2017. ISBN 978-80-7361-010-4.

ŽOFKOVÁ, Hana, EIBENOVÁ, Klaudia, LIPTÁKOVÁ, Zuzana, ŠAROCH, Jaroslav. *Поехали 3 – Pracovní sešit*. Albra, 2017. ISBN 978-80-7361-105-7.

ŽOFKOVÁ, Hana, EIBENOVÁ, Klaudia, LIPTÁKOVÁ, Zuzana, ŠAROCH, Jaroslav. *Поехали 4*. Albra, 2017. ISBN 978-80-7361-018-0.

ŽOFKOVÁ, Hana, EIBENOVÁ, Klaudia, LIPTÁKOVÁ, Zuzana, ŠAROCH, Jaroslav. *Поехали 4 – Metodická příručka*. Albra, 2017. ISBN 978-80-7361-022-7.

ŽOFKOVÁ, Hana, EIBENOVÁ, Klaudia, LIPTÁKOVÁ, Zuzana, ŠAROCH, Jaroslav. *Поехали 4 – Pracovní sešit*. Albra, 2017. ISBN 978-80-7361-021-0.

ŽOFKOVÁ, Hana, EIBENOVÁ, Klaudia, LIPTÁKOVÁ, Zuzana, ŠAROCH, Jaroslav. *Поехали 5*. Albra, 2017. ISBN 978-80-7361-045-6.

ŽOFKOVÁ, Hana, EIBENOVÁ, Klaudia, LIPTÁKOVÁ, Zuzana, ŠAROCH, Jaroslav. *Поехали 5 – Metodická příručka*. Albra, 2017. ISBN 978-80-7361-047-0.

ŽOFKOVÁ, Hana, EIBENOVÁ, Klaudia, LIPTÁKOVÁ, Zuzana, ŠAROCH, Jaroslav. *Поехали 5 – Pracovní sešit*. Albra, 2017. ISBN 978-80-7361-046-3.

ŽOFKOVÁ, Hana, EIBENOVÁ, Klaudia, LIPTÁKOVÁ, Zuzana, ŠAROCH, Jaroslav. *Поехали 6*. Albra, 2017. ISBN 978-80-7361-076-0.

ŽOFKOVÁ, Hana, EIBENOVÁ, Klaudia, LIPTÁKOVÁ, Zuzana, ŠAROCH, Jaroslav. *Поехали 6 – Metodická příručka*. Albra, 2017. ISBN 978-80-7361-078-4.

ŽOFKOVÁ, Hana, EIBENOVÁ, Klaudia, LIPTÁKOVÁ, Zuzana, ŠAROCH, Jaroslav.
Поехали 6 – Pracovní sešit. Albra, 2017. ISBN 978-80-7361-077-7.

Seznam grafů

Graf č. 1 – Podíl zastoupení témat (Радуга по-новому)	42
Graf č. 2 – Podíl využití obrázků (Радуга по-новому)	43
Graf č. 3 – Podíl zastoupení témat (Снова Класс!)	49
Graf č. 4 – Podíl využití obrázků (Снова Класс!)	50
Graf č. 5 – Podíl zastoupení témat (Твой шанс)	57
Graf č. 6 – Podíl využití obrázků (Твой шанс)	57
Graf č. 7 – Porovnání podílů témat v učebních souborech	59
Graf č. 8 – Porovnání podílů využití obrazového materiálu	60

Seznam tabulek

Tabulka č. 1 – Počet zastoupení témat v učebním souboru <i>Радуга по-новому</i>	41
Tabulka č. 2 – Počet zastoupení témat v učebním souboru <i>Снова Класс!</i>	48
Tabulka č. 3 – Počet zastoupení témat v učebním souboru <i>Твой шанс</i>	56
Tabulka č. 4 – Národnost.....	63
Tabulka č. 5 – Pohlaví.....	63
Tabulka č. 6 – Ročník střední školy.....	63
Tabulka č. 7 – Druh střední školy.....	64
Tabulka č. 8 – Studium ruského jazyka již na základní škole.....	64
Tabulka č. 9 – Studium ruského jazyka na základní škole podle učebnice.....	64
Tabulka č. 10 – Souvislost volnočasových aktivit s ruským jazykem a reáliemi.....	65
Tabulka č. 11 – V současnosti používaná učebnice.....	66
Tabulka č. 12 – Orientují se podle svého názoru žáci v ruských reáliích?	66
Tabulka č. 13 – Poskytují podle žáků učebnice dostatek informací?	67
Tabulka č. 14 – Školství.....	67
Tabulka č. 15 – Geografie.....	69
Tabulka č. 16 – Společnost.....	71
Tabulka č. 17 – Zvyky a tradice.....	73
Tabulka č. 18 – Historie.....	75
Tabulka č. 19 – Literatura.....	77
Tabulka č. 20 – Výtvarné umění.....	79
Tabulka č. 21 – Hudba.....	80
Tabulka č. 22 – Architektura.....	83
Tabulka č. 23 – Sport.....	84
Tabulka č. 24 – Kuchyně.....	87
Tabulka č. 25 – Kinematografie.....	88
Tabulka č. 26 – Rozšíření ruského jazyka a jeho status jako úředního.....	90

Seznam příloh

Příloha A – Dotazník: Ruské reálie v očích žáků středních škol

Dotazník: Ruské reálie v očích žáků středních škol

A) INFORMACE O ŽÁKOVĚ

1) Jaká je vaše národnost?

- a) česká b) slovenská c) ruská d) ukrajinská e) jiná (uved'te)...

2) Jste

- a) žena b) muž

3) Ve kterém ročníku studujete?

- a) 1 b) 2 c) 3 d) 4

4) V současné době navštěvujete:

- a) gymnázium b) střední odbornou školu c) střední odborné učiliště

5) Učil/a jste se ruštinu už na základní škole? ANO NE

6) Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a ano, podle jaké učebnice to bylo?

7) Souvisí vaše volnočasové aktivity nějak s ruštinou? Jak? (Díváte se na filmy, posloucháte hudbu, ...)

8) Podle jaké učebnice se učíte ruštinu nyní?

B) REÁLIE

1) Myslíte si, že se dobře orientujete v oblasti ruských reálií?

a) ano b) spíše ano c) spíše ne d) ne

2) Myslíte si, že vaše učebnice ruštiny poskytuje dostatek informací o ruských reáliích?

a) ano b) spíše ano c) spíše ne d) ne

3) Doplněte následující tabulku:

Oblast	Uveďte příklady ruských reálií spojených s touto oblastí.
Školství	Znáte nějaké ruské školy? Jak se odlišuje systém vzdělávání v České republice a v Rusku? (Vyjmenujte.)
Geografie	Co víte o Ruské federaci? Vyjmenujte některá města, řeky, pohoří,? (Vyjmenujte.)

Společnost	Jak si představujete ruskou společnost? Odlišuje se nějak od české? (Vyjmenujte.)
Zvyky a tradice	Znáte nějaké ruské svátky? Jak v Rusku probíhají oslavy a jaké další zvyky mají? (Vyjmenujte.)
Historie	Znáte nějaké ruské osobnosti a události ruské historie? (Vyjmenujte.)

Literatura	Znáte nějaké ruské spisovatele, díla? (Vyjmenujte.)
Výtvarné umění	Znáte nějaké ruské malíře, obrazy? (Vyjmenujte.)
Hudba	Znáte nějaké ruské hudební skladatele, zpěváky, skupiny, skladby, typické hudební nástroje? (Vyjmenujte.)

Architektura	Znáte nějaké ruské památky? (Vyjmenujte.)
Sport	Znáte nějaké ruské sportovce, sportovní události? (Vyjmenujte.)
Kuchyně	Znáte nějaké typické pokrmy a nápoje ruské kuchyně? (Vyjmenujte.)

Kinematografie	Znáte nějaké ruské filmy, seriály, pořady, herce, režiséry? (Vyjmenujte.)
Rozšíření ruského jazyka	V jakých zemích světa používají podle vás ruštinu jako úřední jazyk? (Vyjmenujte.)